

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Atharvaprāyaścittāni. Text mit Anmerkungen von Prof. Julius von Negelein, University of Kænigsberg, Germany.

Om namo 'tharvavedāya¹ || athā 'to yājñe karmaṇi prāyaścittāni vyākhyāsyāmo vidhy-aparādhe² | sarvatra³ punaḥ kāryaṃ⁴ kṛtvo 'ttarataḥ prāyaścittaṃ prāyaścittaṃ vā kṛtvo 'ttarataḥ samādhānaṃ⁴|yat pūrvaṃ prāyaścittaṃ karoti gṛhaiḥ paśubhir evai 'naṃ samardhayati|yad uttarataḥ svargeṇai⁵ 'vai 'naṃ⁵ tal lokena samardhayati 6 | katham '7 agnīn ādhāyā 'nvāhārya

¹ B om namo brahmavedāya C om namo gaņeśāya || atharvavedāya ² A °yarādhe; dafür setzt K. Ś. 25. 1. 1 folg.: karmopapāte namah || und fügt hinzu: sa ca catuhprakāro bhavati akaranam nyūnakaranam atiriktakaranam ayathākaranam ce 'ti; Āśv. Prāy. 1b: ... śrautaprāyaścittāni ... vihitā-'karane anyathā-karane ca bhavanti | Śrautaprāyaścittacandrikā 1.1: śrauta-karmasu bhrama-pramādābhyām akaranasyā 'nyathākaranasya va sambhavitatvena karmanam asamgatva-"pattisamkaya lokanam apravrtter asakyā-'nusthāna-laksanam apramānyam prasajyeta | ato 'karanā-'nyathakarana-dosa-dustany api karmani krta-prayaścittani samgani bhavamtī 'ti karma-nirvāhakāni prāyaścittāny ucyamte | yathā "hur ācāryapādāh | prāyo vināśa-paryāyah | sa cā 'py akaranād bhavet | anyathākaranād vā [pi] tat-samdhā "cittiko 'cyate | tāni dvividhāni mamtrāmnātāni gaņāmnātāni ca | mamtra-limgenā "mnātāni mamtrā-"mnātāni | ābhi[r] gīrbhir ity ādīni gaņenā "mnātāni mimdādi-ganādīni | prāyaścitta-homakālās trayah | pradhāna-sauvistakṛt-samista-yajuṣām prāg ity evam-ādayah | iști-rūpāņi prāyaścittāni upakrāmte-'ṣṭau samāptāyām bhavamti |. Zwei Arten der Sühne: s. Anm. 6. 3 B sarva 4 B kāryam kṛtvo 'ttaratah samādhānam ⁵ C svagnam 6 Nach K. S. 25. 1. 1 sollen rituelle Verfehlung und Sühne gleichzeitig erfolgen; vgl. Agn. Pray. 1b: vidhy-aparādhe prāyaścittih | vihitasyā 'karane anyathā-karane prāyaścittih karttavyā 'parādhe sati tad-arthatayā vihitam asti cet tad eva karttavyam | tan nā 'sti ced vyāhrtihomah karttavyah | kālas tu prāyaścittanam nimitta-'nantaram | rsta-'bhave pratinidhih; dazu Comm.: mukhyasyā 'bhāve pratinidhir upādātavya eva | pratinidhih sadṛśaḥ | ājya-payasoh parasparam pratinidhitvam | yathāha kaumdinyah | tādrśa-yathoktavastv-alābhe tu grāhyam (|) tad-anukāri yad yavā-'bhāve tu godhūmā (!) vrīhy-abhāve tuśāle tu śāvelaya iti manuh (corrupt!). 7 Vgl. Ait. Brāhm. 7. 12. 4.

śrapanam⁸ āharet | katham iti | prānā⁹ vā⁹ ete⁹ yajamānasyā 'dhyātmam nidhīyante yad agnayas | tesu hutesu daksināgnāv 10 ājyāhutim 10 juhuyād agnaye 'nnādāyā 'nnapataye svāhe 'ti | katham agnīn ādhāya pravasati 11 | yathai 'nān 12 na virodhayed 13 api ha¹⁴ śaśvad¹⁴ brāhmaṇanigamo bhavati | prāṇān vā eso 'nucarān 15 kṛtvā carati yo 'gnīn ādhāya pravasatī 16 'ti | katham agnīn ādhāya pravatsyan 17 prosya vo 'patistheta 17 | tūsnīm eve 'ty āhus | tūsnīm vai 18 śreyāmsam 19 ākānksanti 19 | yadi manasi kurvītā 20 'bhayam vo 21 'bhayam 21 me 'stv ity abhayam hai 'vā 'sya bhavaty evam upatisthamānasya∥ ekavacanam ekāgnau²² | purā chāyānām²³ sambhedād²⁴ gārhapatyād āhavanīyam 25 abyuddharen 25 | mṛtyum vai pāpmānam chāyām tarati 26 | sampraisam krtvo 27 'ddharā "havanīyam iţi | sampraisavarjam ekā-'gnau | 1 | vācā tvā hotrā prāņenā 28 'dhvaryunā 29 cakşuşo 'dgātrā 30 manasā brahmaņā śrotreņā "gnīdhrenai 31 'tais tvā pancabhir rtvigbhir daivyair abhyuddharāmy 32 | uddhriyamāna uddhara pāpmano mā yad avidvān yac ca vidvāms cakārā 33 | 'hnā yad enah kṛtam asti pāpam sarvasmād³⁴ enasa uddhrto³⁴ muñca tasmād iti sāyam | rātryā yad enah krtam asti pāpam³⁵ iti prātar | amṛtā-"hutim amṛtāyām juhomy agnim prthivyā adityā upasthe | tayā 'nantam lokam aham jayāmi prajāpatir yam prathamo jigāyā | 'gnir 36 jyotir jyotir

⁹ A prānaprte 10 B °nagnadyav ahutim 8 B śravanam 12 A yathai 'nām B yathai 'nān Brahm. l. c. 8. 13 BC navarohaved 14 A hayasa B ha sasya C ha sasyat 15 A navarānū B nucaran prasavatī; — es ist zu unterscheiden zwischen der mindestens über eine Nacht sich hinausziehenden, vorübergehenden Ortsveränderung (Ap. 6. 24. 1) und der dauernden Übersiedelung (Ap. 6. 28. 1). syan prosyamś co 'patistheta BC ... co 'bhayam haivāsyupatistheta (D °tisthet). Vielleicht: pravatsyan prosivāms co 'patisthetā 'bhaye hai 'va 18 A cai 'va 19 A śreyāsamm ākāmksamti B śreyāsa kāmāmksamti C śreyāmsamm ākāmksamti 20 C kurvīto 22 Dieser, wie mir scheint, ohnehin anfechtbare Passus ist bei B 23 B chāyāmnām 24 A sambhedanād; vgl. die bei C verderbt. Zeitbestimmung Āp. 6, 1, 2: adhivrksasūrya āvihsūrye vā ... yam iti bhyuddharen ²⁶ In den Mss. verderbt. Verbessert nach Ait. Brāhm. 7. 12. 3. 27 B kṛtvā 28 B mānonā 29 A dvaryuna 30 B °dgātra 31 BCD °gnīdhrīyenai°; vergl. Āp. 6.1.6 ff. 33 Ap. 6. 1. 7. Dieser Passus ist bei B verderbt: | uddharāmy udhrtyamāņa uddharaņa pāpmano mā yad vidān yac ca vidvāms cakārā [' C wie A, nur: pāpmāno 34 A sarvasmāt pāpmāno dhrto BD sarvasmād enasa uddhrto C sarvasmād enasamuddhrto D sarvasmād uddhrto 35 B pāpasarvam 36 Āp. 6. 1. 8.

agnir iti sāyam | sūryo jyotih jyotih sūrya 37 iti prātar | hiranyam antar dhārayed | ārṣeyas tat paśyann āhavanīyam abhyuddhared | atha 38 yasyā "havanīyam abhyuddhṛtam ādityo 'bhyastam iyat ka tatra prayaścittir 39 | darbhena hiranyam baddhvā paścād dhārayed | ārseyas 40 tat paśyann agnim 41 āhavanīyam abhyuddhared | atha yasyā "havanīyam abhyuddhrtam ādityo 'bhyudiyāt kā tatra prāyaścittir | darbhena rajatam baddhvā purastād dhārayed42 ārṣeyas tat paśyann āhavanīyam abhyuddharet | atha yasya sāyam ahutam agnihotram prātar ādityo 'bhyudiyāt kā tatra prāyaścittir | maitraḥ puroḍāśaś carur vā | nityāh purastāddhomāh samsthitahomesu mitrah pṛthivyā adhyakṣa 43 iti madhyata opya saṃsrāvabhāgaih samsthāpayed | atha yasya prātar akrtam agnihotram sāyam ādityo 'bhyastamiyāt kā tatra prāyaścittir | vāruņah purodāśo nityāh 44 purastāddhomāh 45 | samsthitahomeşu yat kim ce'dam varuņe | 'ti 46 madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayed | atha yasya prātar ahutam agnihotram ādityo 'bhyudiyāt kā tatra prāyaścittir | maitrah purodāśo nityāh purastāddhomāh | samsthitahomeşu⁴⁷ mitrah pṛthivyā adhyakşa iti madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayed | āhutī 48 vai 'tābhyām ṛgbhyām juhuvāt | 2 |

atha yo 'gnihotreno 'deti 49 svargam vā eṣa lokam yajamānam abhivahati | nā 50 'hutvā "varteta | sa yady āvarteta svargād evai 'nam tal lokād āvartetā | 'tha yasyā 'gnihotram hūyamā-

³⁷ Ap. 6. 10. 8. 39 B ātha 39 C fügt iti ein. 40 K. Ś. 25. 3. 17. 41 agnim fehlt bei D 42 K. S. 25. 3. 20 bestimmt, daß in analoger Weise in östlicher Richtung ein Silberstück aufgehängt werden soll. 43 vgl. Kauś. S. 6. 9. 44 C ni 45 C °ddhomām D °ma 47 B 'samsthita' 48 A āhutīm C āhutīti 49 udeti dem Sinn nach gleich: prān udeti; der Adhvaryu wendet sich, nachdem er die zum Agnihotra-Opfer erforderliche Milch auf dem Garhapatya-Feuer zum Kochen gebracht hat, in östlicher Richtung zum Ahavanīya. Vergießt er dabei die Opferspeise teilweise oder ganz, so darf er nicht etwa rückwärts (nach Westen zu) umkehren, denn das hieße: den Opferherrn von der Himmelswelt wegwenden, den er durch seinen Gang nach Osten dieser entgegenführt; s. Ait. Brahm. 7.5 und Komm. dazu; daselbst eine kleine Differenz im Ritual gegenüber dem unseres Textes; vgl. Agn. Prāy. 7 b: punar-unnayane 'yam viśesah | prācīna-harane yavati gate skannam bhavati tāvaty evā 'dhvany upavisya sthālīm anyena prācī[m] nītvā tatraivo 'pavista unnayet | na svayam srug vā pratyag gachet | sthālyām api yadā nā 'sti tadā tatraivā "jyam grhītvā(!) unnīya tena homah | 50 D mã

nam skandet kā tatra prāyaścittir | apareņā "havanīyam dakṣinam jānv ācyo 'pavisati | yat srucy atisistam syāt taj juhuyād | atha yatrai 'vā 'vaskannam bhavati tam deśam abhivimṛjya vimrgvarīm pṛthivīm āvadāmī 51 'ti prānmukho (!) 'paviśyā 52 'gnir bhūmyām 53 iti tisrbhir 54 ālabhyā 'bhimamtrayetā | 'tha cet sarvam eva skannam syād yac carusthālyām atiśiṣṭam syāt taj juhuyād 55 | athā "havanīya ājyā-"hutim juhuyād | yan me skannam 56 ity etayarcā | yan me skannam manaso jātavedo yad vā 'skandad dhaviso yatra-yatra utpruso viprusah samjuhomi satyāh santu vajamānasya kāmāh svāhe 'ty | atha yasyā 'gnihotre 'medhyam āpadyeta kā tatra prāyaścittir | aparenā "havanīyam usņam iva bhasma nirūhya tatra tām āhutim juhuvāt | tad dhutam cā 'hutam 57 ca bhavati 58 | yac carusthālyām atiśistam syāt taj 59 juhuyād 60 | atha cec carusthālyām evā 'medhyam āpadyeta kā tatra prāyaścittis | tat tathai 'va hutvā 'thā 'nyām āhūya dohayitvā śrapayitvā tad asmai tatrai 'vā "sīnāyā 61 'nvāhareyur | (atha ūrdhvam prasiddham agnihotram) | atha yasyā "havanīya-gārhapatyāv amtarena yāno vā ratho 62 vā nivarteta śvā vā 'nyo vā 'bhidhāvet kā tatra prāvaścittir 63 |

⁵¹ AV. 12. 1. 29. ⁵² cf. K. Ś. 25. 2. 11. ⁵³ AV. 12. 1. 19. 54 Mit tisrbhir bricht C ab. Die Lücke reicht bis zu den Worten: tvayā ('gne pretham) des Citats MS. 2. 13. 22 c. ⁵⁵ Vgl. K. Ś. 25. 2. 5—11, wo zugleich des Zerbrechens der sruc gedacht wird; s. auch unten 1.5. Vgl. Ait. Brāhm. 7. 5. ⁵⁶ Kauś. 6. 1; Vait. 16. 17. zu Ait. Brāhm, erklärt: tad etad bhasmana usnatvād dhutam api bhavati | agni-rāhityād ahutam api bhavati | 58 Nach K. Ś. 25. 5. 10 soll man alles, was durch Haare, Würmer, Kot, Berührung von Unreinem, Beschnuppern u. s. w. besudelt ist, in Wasser oder heiße Asche werfen; 59 BC tatra 60 cf. Ait. Brāhm. 7. 5. cf. unten 2.6; 3.7; 4.1; 4.3. 62 K. Ś. 25. 4. 19. 63 cf. unten Text und Parallelen 61 A sīnāyām von 5.2; ferner Anm. 143; - Nach K. S. 25. 4.17 f. soll man im allgemeinen bei störendem Eindringen zwischen zwei Feuern u. s. w. von einer Sühne absehen, wenn es sich um das Agnihotra-Opfer handelt; dagegen wird, wenn ein Hund, ein Wildschaf und ein Wildschwein (so geg. Comm.) in den geweihten Raum eindringt, ein Wasserstrahl vorgeschrieben, der vom Garhapatya- zum Ahavanīya-Feuer führt; cf. unten Anm. 143. Vgl. Āśv. Prāy. 13 b f.: nirupte havişi samişta-yajuşah pürvam manusyādir yadi vihāram atikramet | tadā yena pathā vyavāyo jātas tena pathā gau[r] netavyā | tato gārhapatyād āhavanīya-paryamtam bhasmalekhām udaka-dhārām ca samtanuyāt | tantum tanvann (RV. 10. 53. 6) iti mamtrena pratyekam mamtravrttih || tata ahavaniyam anugamayitva punah pranīya yad agne pūrvam..... vājavatyā (Āśv. 3. 10. 16) tvam agne saprathā asī 'ti (Āśv. 3.10.16) co 'patistheta | tatas tad eva tamtram upajīvya

mantravanti ca kāryāṇi sarvāṇy adhyayanaṃ ca yat | nā'ntarāgamanaṃ teṣāṃ sādhu vichedanād bhayam ||

iti gārhapatyād adhy āhavanīya udatantum 64 niṣiñcan 65 iyāt 66 || tantum tanvan rajaso bhānum anv ihi 67 jyotiṣmataḥ patho rakṣa dhiyā kṛtān || anulbaṇam vayata joguvām apo || manur bhava janayā daivyam janam || taṃnvaṃs tantur upa sedur agne tvam 68 pathā rajasi devayānaḥ 69 || tvayā 'gne pṛṣṭhaṃ 70

sūrpādānādi-pāthīkrtih kāryā | samista-yajusa ūrdhvam cet tadaiva gavā-'tikramā-"dy-upasthānāmtam kṛtvā karma samāpya tesv evā 'gnisv anvādhānā-"di-pāthikrtī kārvā | agninā vyavāve tu pāthikrty eva | astākapālah vetthā hi vedho sukrato (Āśv. 3. 10. 12) | ā devānām api kalpayātī 'ti (ibid.) anadvān dakṣiṇā ∥ tato viṣṇu-smaraṇaṃ ∥ karma-madhyād anyatra purusādinā vyavāye manasvatyā caturgrhīta-homah | baudhāyana-mate[h] karma-madhye dvipadānām catuspadānām mārjārā-"dīnām agnimadhye gamane rtvig-agnimadhye gamane vā 'dhvaryur nimittā-'namtaram aistikājyā-siddhau ājyam samskṛtya sruk-sruvam sammṛjya tat-siddhau tenaivā "jyabhagady-anamtaram yathasambhavam juhvam sakrd grhitva "havaniye juhoti | van ma ātmāno (Āp. 9. 12. 11) oni svāhā | agnaya io | punar agniś cakṣur adāt (ibid.) °kṣyoḥ svāhā || agnīm i° || bhūḥ svāhā || agnaya i° || bhuva svāhā || yām ava i° || suvah svāhā || sūryāye 'dam || bhūr bhuvah suvah svahā || prajāpatava io || om svāhā || brahmaņe io || imam me varuņa (RV. 1. 25. 19; Āśv. 2. 17. 15) tat[t]vā yāmi (Āśv. 7. 4. 3) tvan no agne (RV. 4. 1.4) iti tisrah || tamtum tanvan ... janam (RV. 10.53.6) svāhā || agnaye tantumata i° || udbudhyasvā 'gne ... tamtum etam (V. S. 18. 61) svāhā || agnaye tamtumata iştih trayastrimsat tamtavo dadhāmi (Āśv. 3. 14. 10) svāhā gharmo devām apvetu svāhā | agnaye tantumata istih | anv agnir usasām . . . atatāna (T. S. 4. 1. 2. 3) svāhā | agna[ye] jātavedasa idam namas | mano jyoo || bhūr agnaye ca pṛthivyai ca mahate ca svāhā || agnaye pṛthivyai mahate io || bhuvo vāyave cā intarikṣāya ca mahate ca svāhā || vāyave 'mtariksāva mahate istih | suvar āditvāya ca dive ca mahate svāhā | ādityāva dive mahata i° || bhūr bhuvah suvas camdramase ca nakṣatrebhyas ca digbhyaś ca svāhā || camdramase naksatrebhyo digbhyo mahate i° || sapta te agne samidhah ghṛtena (V. S. 17. 79) svāhā | agnaye vata io | prajāpate "rayīṇām svāhā || prajāpataya i || tato viṣṇusmaraṇam || antarāgamanādikāni cin nimittāny apanyupasy āha bhagavān baudhāyanah | mimdāhutī ca hotavye vyāhrtyah pranavādhikāh || vārunyas tamtumatyas cā 'nvagnis ca manasvatī | mahāvyāhrtayah sapta prājāpatyam tathaiva ca | prasamdhānāya yajñasyai 'te mamtrāh prakīrttitāh || sapte 'ti sapta te agne iti mamtroktih || ayam mimdadi-ganah ||

64 Neben dem Wasserstrahl ist Asche möglich: s. unten Anm. 143 und vgl. Aśv. Prāy. 2 b: gārhapatyād āhavanīya-paryantam bhasma-lekhām udaka-dhārām ca samtanuyāt | 65 AB niṣimcamn D niṣiñcimt 66 Der Śloka hat zweifellos als Interpolation einen Mantra verdrängt; cf. Āp. 9. 8. 5; Āśv. 3. 10. 15. 67 RV. 10. 53. 6; cf. K. Ś. 25. 4. 19. 68 M. S. 2. 13. 22; Āp. 9. 8. 6. 69 A ebenso, jedoch corrumpiert und ... °jati devayānah; dieser Passus fehlt bei BC. 70 D prṣṭhe

vayam āruhemādhā devaiḥ sadhamādam madema | svāhe 'ti sarvatrai 'tat prāyaścittam antarāgamane smṛtam ⁶⁶ |

yajñasya saṃtatir asi yajñasya tvā saṃtatyā saṃtanomi | vasūnām rudrāṇām ādityānām marutām ṛṣīṇām bhṛgūṇām amgirasām atharvaṇām brahmaṇaḥ saṃtatir asi brahmaṇas tvā saṃtatyā saṃtanomi '' | yan me chidraṃ manaso yac ca vācaḥ sarasvatī manyumantam jagāma viśvais tad devaiḥ saha saṃvidānaḥ saṃdadhātu bṛhaspatiḥ || 3 || mā na āpo medhām mā brahma pramathiṣṭana | śuṣyadā yūyaṃ syandadhvam upahūto 'haṃ sumedhā varcasvī | mā no medhāṃ mā no dīkṣāṃ mā no hiṃsiṣṭaṃ yat tapaḥ śivā naḥ saṃsvaṃta āyuṣe śivā bhavantu mātaraḥ '' | namas te pathyā revati '' sa svasti mā parāyaṇaḥ '' | svasti mā punarāyaṇaḥ '' | mā na āpo medhām '' | punar maitv indriyam '' iti ca || 4 || atha yasyā ''havanīyo '' sgnir '' s jāgryād gārhapatya upaśāmyet kā tatra prāyaścittir '' | yat

⁷¹ Nach Bl.s Conc. nicht zu belegen. 72 Soweit AV. 19. 40. 1 ff. Das 73 Vielleicht ist an RV. 5, 51, 14 b gedacht. Folgende ist korrupt. 74 B parānāyah 75 A svastimāpunarānavah; gemeint ist vielleicht svasti mā sampāraya s. Conc. — B svasti mā punarānayah. Die Mss. lassen mā weg. ⁷⁶ AV. 19. 40. 2; D wiederholt: mā no medhām (B vedhām) ⁷⁷ AV. 7. 67. 1. 78 cf. in dem parallelen Passus des Ait. Brāhm. 7. 4: °nīye hā 'gnir 25. 3. 5; Agn. Prāy. 11 a: āhavanīye ced dhriyamāne gārhapatyo 'nugachet svebhya eva (pra[?]va) kṣāmebhyo mamtheyur anugamaye tv itaram kṣāmābhave bhasmana 'ranī samsprsya mamthayet | vidyamana ahavanīye garhapatyo yady anugacchet tadā (!) anugatam gārhapatyam utpādayisyāmī 'ti samkalpya bhasmanā 'ranī lepayitvā tato mamthayet | ito jajñe prathamam prajānann (VS. 13. 34) iti pratiprayatnam mamtrāvrttih | ; vgl. Āśv. Prāy. 5b: āhavanīye dhriyamāne gārhapatyo 'nugacchet tadā tadīyo-'lmukebhyo mamthayeyuh | āhavanīyam anugamayet || ulmu[kā]-'bhāve bhasmanā 'raņī samspṛśya (!) ito jajne prathamam prajānann (Āśv. S. 3. 12. 22) iti mamthayeyuh | nā 'nyatra mamtrah | tato gārhapatyād āhavanīyam praņīya agne samrād ise dadha (Āśv. Ś. 3. 12. 23) ity upatistheta | tatah prākrtam karma samāpya tapasvatīstim kuryāt | athavā "havanīyād eva(!) āhavanīyam praņīya dakṣiṇāgneś cā "haraṇam kṛtvā prākṛtam tapasvat[ī]stih || athavā sahabhasmānam āhavanīyam daksinato vihāram gatvā gārhapatyā-"yatane nidhāya tatah prāmcam āhavanīyam uddharet || homam samāpya tapasvatīstih | tasyām pradhāna-devatā agnis tapasvān janadvān yāvakavān | āyāhi tapasā janesv agne dadat (Āśv. 3. 12. 27) || cf. Āśv. Prāy. 10 a: āhavanīye dhriyamāne anvāhita-gārhapatyanāśe dakṣinena vihāram sarvam āhavanīyam gārhapatyāyatane (!) ānīya āhavanīyam praņīya pūrvavat prāyaścittam hutvā gārhapatyasya paścād upaviśya mamāgne varca (RV. 10. 128. 1) ity ādinā trīņi kāṣṭhāny ādhāya vyāhṛtyupasthanam krtva "havanīye 'nvadhano-'pasthane kuryat | cf. Agn. Prāy. 12 a: yadi gārhapatyo 'nugacched anvāhitam gārhapatyam anugatam utpādayisyāmī 'ti samkalpya gārhapatyā-'nugata-bhasmanā pradhānā-'raņī

prāncam udvartavati tenā "yatanā[c] cyavate 79 yat pratyañcam asuravad yajñam tanoti | yad anugamayatī "śvarā vai 'nam tat prānā 80 hāsyur 80 iti 81 vā 81 | 'tha nu katham 82 iti | sabhasmakam āhavanīyam 83 daksiņena 84 daksiņāgnim parihrtya gārhapatyasyā "yatane pratisthāpya tata āhavanīyam 84 pranaved 85 | bhadrād abhi śreyah prehī 86 'ty etayarcā gārhapatya 87 ājyam 87 vilāyo 'tpūya caturgrhītam grhītvā "havanīyagārhapatyāv antareņa vyavetya juhuyād | ayam no agnir adhyaksa iti dvābhyām 88 etena u vā asya samtvaramānasyā "havanīya-gārhapatyau janitā vayam mā loko 'nusamtanutām ity | etena ha vā asya samtvaramānasyā "havanīyagārhapatyau 89 pāpmānam apahatah | so 'pahatapāpmā jyotir bhūtvā devān 90 apy etī 91 'ti | athā "havanīya ājyāhutim juhuyād asapatnam purastād 92 ity etayarcā | 'tha yasyā 'gnihotram śrapyamānam vişyandet 93 tad adbhir upaninayet 94 | tad anumantrayate | pṛthivīm turīyam 95 ity etābhih | pṛthivīm turīyam⁹⁵ manusyān⁹⁶ vajno 'gāt | tato mā dravinam āsta⁹⁷ | amtarikse turīyam 95 | divi turīyam 95 | (apsu 98 turīyam | apsv 99 ity 99 āha 99 bhūtāni tāni | devān yajno 'gāt 100 | tato mā draviņam āṣṭa 101 |) trātāram indram | yayor ojase | 'ti 102 cai "tā viṣṇu-varuṇa-devatyā rco japati 103 | yad vai yajñasya viristam tad vaisnavam | yad guspitam 104 tad vāruņam 105 | yajnasya vā 106 rddhir 106 | bhūyişthām rddhim āpnoti yatrai 'tā viṣṇu-varuṇa-devatyā rco japaty 107 | athā 'dbhuteṣv etā eva

samspṛśya mathitvā "yatane nidhā[ya] bhūr iti upasthānādi vrato-'pāsanīya-yajur-japāmtam samānam |

⁷⁹ A cyavamte 80 vielleicht prānā jahyur gemeint; Opt. des s-Aorist. 82 B vā 'tha m 83 D 'ya 84 B läßt diese und die 81 D iti dve 85 cf. Gop. Brāhm. 1. 3. 13. inzwischenliegenden Worte aus. 7.8.1. 87 ABCD lesen: garhapatya-"jyam 88 Kauś. S. 89. 13. Hier lesen ABCD: AD etena ha vā asya samtvaramāņasyā "havanīyagārhapatyau B ebenso, nur samtvaramānasyā° C etena vahavā — — — caramānasyā " 89 Hier schieben BC von neuem ein: B janitā (C: janisā) vayam mā loko nusamtanutām itv etena ha vā asva samtvaramānasvā "havanīvagārbapatvau 91 ACD etv B emtv 90 BCD devānām ⁹² AV. 19. 16. 1. 93 cf. Ait. Brāhm. 7. 5. 2: yasyā 'gnihotram adhisrtam skandati vā visyandate vā ...; cf. unten Anm. zu 4.3. 94 vgl. oben Anm. 55. 95 cf. Conc. •vīm tṛtī° 96 BD devān 97 ACD āristam 98 Daß hier eine Interpolation beginnt, ist logisch B āristamm selbstverständlich, textkritisch aber interessant; dieselbe fehlt bei D. 99 A aśvinyāha B aśvityāha 100 AC amgāt B gāt 101 ABC āristam 102 AV. 7. 25. 1. 103 BCD statt dessen: yatrai 'tā visnu(r)varunadevatyā rco japanti 104 A duşitar 108 B vatya rddhi 107 BD japamty 104 A dusitam C usitam 105 C varunam

tisro japet | tisro japet || 5 || iti 108 yajñaprāyaścittasūtre prathamo 'dhyāyah samāptah 108 |

atha vasya purodāśe 'medhyam āpadyeta kā tatra prāvaścittir | ājyenā 'bhighāryā 'psv antar 109 iti sakrd evā 'psu hutvā 'thā "havanīya ājyā-"hutī juhuyād asapatnam purastād 110 ity etābhyām rgbhyām | atha yasya purodāśah kṣāmo bhavati kā tatra prāyaścittih | so 'gnaye kṣāmavate 'ṣṭākapālam purodāśam nirvapen 111 | nityāh purastāddhomāh | samsthitahomeşu prtanājitam sahamānam 112 iti madhyata opya tathā samsrāvabhāgaih samsthāpayed | athā "havanīye tābhyām rgbhyām | atha yasyā 'gnihotram trtīve nityahoma-kāle 113 vichidyeta kā tatra prāyaścittih | so 'gnaye tantumate 'stākapālam purodāśam nirvapen 114 | nityāh purastāddhomāh | samsthitahomeşu tvam agne saprathā asi juşto hotā varenyah tvayā yajñam vitanvata115 iti madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayed | asapatnam purastād 110 ity etābhyām rgbhyām | atha yasya¹¹⁶ sāmnāyyam ¹¹⁷ vyāpadyeta kā tatra prāyaścittih | prātardoham 118 dvaidham krtvā tena yajetā 119 | 'tha āhavanīya ājyā-"hutim juhuyāt trātāram indram 120 ity etayarcā | prātardoham ced apahareyuḥ sāyamdoham dvaidham krtvā tena yajetā | 'thā "havanīya ājyā-"hutim juhuyāt trātāram imdram 120 ity etayarcā | 'tha cet sarvam eva sānnāyyam 121 vyāpadyeta kā tatra prāyaścittir | aindram purodāśam māhendram vā sānnāyyasyā 122 "yatane pratisthāpya tena yajetā | 'thā "havanīya 123 ājyā-"hutim juhuyāt trātāram indram 120 ity etayarcā | 'tha yasya havīmsi vyāpadyeran kā tatra prāyaścittir | ājyasyai 'tāni nirupya 124 tena yajetā | 'thā "havanīya ājyā-"hutim juhuyāt trātāram indram 120 ity etaya

¹⁰⁸ D ity atharvavede vaitānasūtre prāyaścitta-prāsamge navamo 'dhyā-109 AV. 1. 4. 4. 110 AV. 19. 16. 1. 111 cf. Brahm. Prāy. 67 a: vad agnaye kṣāmavate stākapālam nirvapet yai vā sya kṣāmāpriyā tanus tā(m) evā 'sya bhāgadheyena śamayati; s. auch K. Ś. 25. 8. 18 ff. 112 AV. 7. 63. 1. 113 A homakale 114 Brahm. Prāy. 69 a: yasyā 'jasram vichidyetā 'mtaritān homān(?) hutvā 'gnaye tantumate 'stākapālam ¹¹⁵ RV. 5. 13. 4. 116 cf. Ait. Brāhm. 7. 4. 1. nirvapet 118 Nach Analogie des Folgenden müßten sānrājyam CD sānnājyam wir vor prātare ergänzen: sāyamdoham ced apahareyuh; vgl. unten 4.1; 119 Brāhm. Prāy. 21 b: [sānnāyyam] keśakīţādinā s. auch Ait. Brāhm.7. 4. yadi vikriyeta tatra kim prāyaścittam iti || prātardoham dvaidham dohayitvā (m)ātaṃcya pracareta; cf. unten 4. 1. 120 AV. 7. 86. 1. 121 B sānnāmjyam CD sānnājyam 122 B sānnājyamsyā° C sāmnājyamsyā° D sānāj**yamyas**yā 123 B °havanīyayā 124 ACD nīrūpya B tirūpya

rcā | 'tha cet sarvāny eva havīmsi vyāpadyeran kā tatra prāvaścittir | ājyasyai 'tāni nirupyai 'tayā "jyahavişe-'styā vajerann | ity api hi kirtita[m] | madhyā[s] tv eva 125 bhavanti | tair yajetā | 'thā "havanīya ājyāhutim juhuyāt trātāram indram¹²⁰ ity etayarcā | 1 | athā 'to ¹²⁶ drṣṭā- 'bhyuddrṣṭāṇī 'ty ¹²⁷ ācakṣate | 'dya sāyam amāvāsyā 128 bhaviṣyatī 'ti | na pratiharanāya ca 129 sa syād | atha sa yo 'nyo brūyād adarśam cā 'dya purastād iti tam tu kim iti brūyād | atha vā 130 | sa syād evā 'dhas | tām eva prāyaścittim krtvā yajete 'ti dvaipāyanah | kṛtasya¹³¹ vai prāyaścittir bhavatī 'ti lāngaliḥ | samāpyai 'va ¹³² tena havisā yad-daivatam tad 133 dhavi [h] 133 syād 133 | athā 'nvad dhavir nirvaped agnave datre purodasam indraya pradātre purodāśam visnave śipivistāya purodāśam | athai 'tān 134 yathāniruptāms 134 tredhā kuryād yathā brāhmaņo-'ktam 135 | nitvāh purastaddhomāh | samsthitahomesv 136 agnim vayam trātāram havāmahe 137 ya imam trāyatām asmād yakṣmād asmād 138

¹²⁶ cf. Kaus. Brāhm. 4.2. Aśv. Prāy. 14b: havisām skannam abhimrset | devamjane 'ty || (gemeint ist etwa Āsv. 3.13.15; Āp. 9.13.5) avaśistena pracaret | śesa-'bhave punar mamtravan nirva[paldi kuryat | ajyabhāgā-'namtaram sarvaprāyaścittam visnusmaranam ca kuryāt || pākāt pūrvam havisām keśā-"dy-upahatau (cf. unter 2.6) prakṣālanena prokṣanena vā śuddhih | yadā havir apakvam bhavati vidagdhe [haviṣi] sarvadāhe tasmin prayoge śūrpādānādi havir utpādya sarva-prāyaścittam krtva visnum smrtva tena yajeta | yad va 'dhvaryur vidagdham jale prāsyā "jyabhāgā-'namtaram sruvena juhuyād āhavanīya | yan ma (bhr)ātmano (Āp. 9. 12. 11) punar agniś caksu (ibid.) iti dvābhyām | tataḥ sarvaprāyaścittam visnusmaranam ca kṛtvā "jyena pracaret | dravye 'dhvaryur ajya-bhaga-'namtaram sruvena juhuyat || vayave svaha (cf. Ap. 9. 10. 5) vayava idam | tatas tena yajeta | cf. Āśv. Prāy. 17b: pradhāna-havisām vyāpattāv api punar-yāgā-'saktau ājyabhāgā-'namtaram adhvaryur juhvām sakṛd gṛhītvā juhoti || yan ma ātmanah (Āp. 9. 12. 11) punar agnih (ibid.) || mano jyotih (Āp. 9. 8. 1) || tato viṣṇuṃ smṛtvā dhruvājyāt pracaret | yad āha bhagavān baudhāyanah | ājyena vā pracaret | sai 'va tatra prāyaścittir api khalu kṣipra-saṃskāratam (l.: ere tad?) ājyaṃ ku[r]vata iti mimdāhutī hutvā manasvatīm juhoti | sai 'va tatah prāyaścittir iti vijnāyata iti | tad etad yadākadāpi | baudhāyanenā "vāhanādi-pūrvakālādyanukter iti | 127 A dṛṣṭābhyuṣṭānītyº B dṛṣṭabhyuṣṭanityº C dṛṣṭābhyu-129 D vā 130 vā dṛṣṭānīty°; cf. K. Ś. 25. 4. 37 ff. 128 A āvāsyā 131 C ksatasva D krtasyai 132 A samāthaiva fehlt bei B; D kā 134 BC athātiruptăms 133 D yad dhavisyād B samāpyeva 135 Deutet auf Gop. Brāhm. 2. 1. 9. 136 A sa-D athaniruptas 137 A hūvāmahe 138 B samsthitahomesv BCD samsthitahomesu asmādāma punah D °smādāmayutah s. Paipp. 2. 50. 1.

āmayata[h] 138 | trātāram indram 139 | uru viṣṇo vikramasve 'ti 140 madhyata opya 141 saṃsrāvabhāgaih saṃsthāpayet | pāthikṛtī 142 'ty ācakṣate 143 paurṇamāsy-amāvāsye 'ti cā 'tipanne 144 || 2 ||

139 AV. 7. 86. 1. 140 AV. 7. 26. 3. 141 A ūtha? BC ūpya? 142 D yathapākrtī°; cf. Aśv. Prāy. 8b: athā 'māvāsyā-bhramena caturdaśyām sānnāyye parigrhīte candrodaye na jāte 'kāle prakrtīsti-devatāsthāne agnir dātā imdrah pradātā visnuh sipivista iti devatā yastavyāh | tatra nirvāpāt pūrvam akāle pravrttam iti jñāne uktadevatābhyo vrīhīn nirupya samksāla(ha)na(?)-ninayanāmtam krtvā tandulāms tredhā vibhajva (cf. u. 5. 3) anun sthulan sthulataran krtva sthulanam agnave datre justam adhiyapāmi tati (hati? dati?) adhiyāpādy astasu kapālesu adhiśrayati | sthūlatarān tamdulān indrāva dātre iti budhyā caru-dharmena sāyamdohe adhiśrayati anūn tandulān caru-dharmena visņave šipivistāya prātardohe 'dhiśrayati | śeṣam a[mā]vāsyā-tantram | tāsām yājyānuvākyāh | agne dā sūnumatah (RV. 3. 24. 5) sa yamtā.... magham (RV. 3. 13. 3) itv agner dātuḥ | dīrghas te astu sunvate (RV. 8. 17. 10) bhadrā te hastā ... u (RV. 4. 21. 9); iti imdrasya pradatuh | vasat te visnuv (S. S. 1. 8. 8 vgl. RV. 7. 99. 7); pra tat te adya (RV. 7. 100. 5); iti visnoh sipivistasya || nirvāpād ūrdhvam akāla-jñāne tān eva tandulāms tredhā vibhajya pūrvavad iştim kuryat | na 'tra punaryagah | purodaśa-śrapanantaram pratardohe dugdhe jāte purodāśam ājye vinikṣipet | dugdham api yathā na naśyati agni-samsargena tatha rakṣaṇīyam | vratacārī sāyam-doham dugdhvā śvo bhūte daršayāgah kāryah | yāge kṛte akālajñāne prāyaścittam punaryāgaś ce 'ty eke | asomayāgino 'pi(!) akālajñāne sarva-prāyaścittam punaryāgaś 143 Agn. Prāy. 3 a: | yady amāvāsyām paurnamāsīm vā 'tīyād yadi vā 'nyasyā 'gnisu yajeta yadi vā 'syā 'nyo 'gnisu vajeta (cf. unten 5. 5) yadi vā 'syā 'nyo gnir agnīn vyaveyād (d. h. wenn ein weltliches Feuer die sakralen stört; s. unten 2.7; 5.4) yadi vā 'syā 'gnihotre upasanne havişi va nirupte cakrīvac chva puruso va viharam antarivad (cf. oben 1. 3) yadi vā 'dhve(!) pramīyete 'stih (vgl. unten 2. 8). — Comm.: vady amāvāsyām paurņamāsīm vā svakāle 'krtvā 'tīyāt(!) yady agnihotradravye kuśesū 'pasādite yadi darśapūrnamāsādisu havisi nirupte cakrīvad rathaśakatādih śvā agnih puruso vā manusyajātih sarvā (Text: sarve) agnīnām madhyenā 'tikrāmet | yadi vā yajamāno 'dhvani grāmāmtare mriyetai 'tesv anyatara-nimittesu nimitta-namtaram | agnih pathikrd vettha hi vedho adhvana ā devānām api pamtham aganme 'ti (RV. 6. 16. 3; 10. 2.3) | anadvām dakṣiṇā | vyavāye tv anagninā prāg iṣter gamimtarenā (l.: gām amtarenā) 'tikrāmayed bhasmanā śunaḥ padaṃ prativaped idaṃ viṣṇur vicakrama iti (RV.1.22.17 vgl. unten 5.2) gārhapatyā-"havanīyayor amtaram bhasmarājyo [s. oben Anm. 64] 'daka-rājyā ca samtanuyāt tamtu[m] tanvan rajaso bhānum anvīhī 'ty anugamayitvā cā "havanīyam punah pranīyo 'patistheta| tatra prayogah | nimittā-'namtaram gavā-"di-kramanam kāryam | tatah tamtu[m] tanvan.... janam | (cf. oben 1.3) iti mamtrena garhapatyad ahavaniya-paryamtam bhasmarajy-udakarajibhyam samtanam kṛtva "havaniyam anugamayet | Mit diesem Passus stimmen Āśv. Prāy. 2 a ff. fast wörtlich zusammen; doch lesen sie: manusya-jātir vā vihāram atikramet ... yena pathā vyavāyo jātas tena pathā gaur netavyā || śva-vyavāye tu bhasmanā śunah pa-

athā 'to 145 'bhyu[d]drstānī 'ty ācaksate | 'dya sāyam amāvāsyā bhavişyatī 'ti 146 na pratiharanāya 147 ca 148 sa syād | atha sa vo 'nyo brūyād adarśam cā 'dya paścād iti tam tu kim iti brūyād | atha vā sa syād evā 'dhas | tām eva prāyaścittim kṛtvā yajete 'ti dvaipāyanah | kṛtasya vāi prāyaścittir bhavatī 'ti lāngalir | yena pathā vaivasvato 149 yamo rājā no yayau agnir nas tena nayatu 150 prajā[na]n vaisvānarah pathikṛd viśvagrstih | samāpyai 'va tena havisā yad daivatam tad dhavih 151 syād 151 | athā 'nyad dhavir nirvaped | agnaye pathikṛte 152 purodāśam indrāya vṛtraghne purodāśam vaiśvānaram 153 dvādaśakapālam purodāśam | nityāh purastāddhomāh | samsthitahomesu 154 tvam agne saprathā asi 155 | yena pathā vaivasvatah 156 | śāsa itthā mahān asi 157 | vaiśvānaro na ūtaya 158 iti madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayen | mahāpāthikṛtī 'ty ācakṣata | ubhayor api 159 pattayos 160 | tad āhur na te vidur ve tathā kurvamty | atha nu katham iti | gārhapatyājyam vilāyo 161 'tpūya caturgrhītam grhītvā "havanīya-gārhapatyāv antareņā 'tivrajya juhuyād | asau ya udayāt puro vasāno nīlalohito 'tha drstam adrstam no duskrtam tat 162 svāhe 'ty | evam evā 'bhyu[d]drste | asau ya udayāt paścād vasāno nīlalohito [tya] 163 'tha dṛṣṭam adṛṣṭam no duṣkṛtam karat¹⁶⁴ svāhe'ti | sa ya ¹⁶⁵ evam etena ¹⁶⁶ tejasā "jyena ¹⁶⁷ yaśasā prīņāti so 'syai 'ṣa 168 dṛṣṭaḥ prāṇān yaśasā 169

dam idam visnur vicakrama ity rcā pūrayet | pratipadam mamtrāvrttir ity adhikam | tato garhapatyad ahavaniyaparyamtam bhasma-lekham udakadhārām ca samtanuyāt tantum tanvan ... anvihi jyotismata iti mamtrena || pratyekam mamtrāvṛttiḥ || tata āhavanīyam anugamayitvā 'gnihotra-madhve (agnihotravad-isti-madhya) istivat punah pranīya yad agne pūrvam ... vitanvata (Āśv. 3. 10. 16) iti mantradvayeno 'patistheta | tato 'gnihotram samāpya teşv evā 'gnişu pāthikrtī kāryā | 144 A cātipattre B nvātipamte C cātipamte (kann heißen: atipāte oder atipattau; korrupt); cf. in 2. 3. 147 C °haraṇādya 145 B tsavāto 146 D tay; cf. Kaus. Brāhm. 4.3. 150 A nayata 148 B tva? nva? 149 Bei C ist dieser pāda verderbt. ¹⁵² K. Ś. 25. 4. 22-26 bestimmt die Fälle, C nayat 151 BCD havisyad 153 B vaiśvānarīm in denen dem Agni pathikrt geopfert werden soll. C onarām 154 Hier wiederholt B einen Passus des Textes, nämlich 2.3: agnim vayam trātāram havāmahe..... bis samsthāpayen [mahāpāthikṛtīty]. ¹⁵⁵ RV. 5. 13. 4. 156 Unermittelbar. 157 AV. 1. 20. 4. 159 BC iti statt api; l.: ati° 160 cf. oben 2. 2 letztes Wort. 6. 3**5**. 1. l.: °pannavos. 161 ACD vilīvo' 162 ACD tat B ta statt karat; Sinn und Metrum wären herstellbar, wenn man lesen würde: duskrtam adrstam 163 BC lassen tya aus. 164 C tat statt karat 165 ya fehlt karat 168 B läßt 'sa 167 B tejasābdhrena bei BC 166 B fügt tena ein. aus; D liest statt sosyaisa: saumyesa 169 B yah esa VOL. XXXIII. Part I. 6

prīnāti | 3 | atha yo 'hutvā 170 navam prāśnīvād agnau vā "gamayet kā tatra prāyaścittih | so 'gnaye vratapataye 171 'stākapālam purodāśam nirvapen | nityāh purastāddhomāh | samsthitahomesv agne prāśnāhi prathamas tvam hi vettha vathā havih 172 | vanvan havir yathā devebhyo yajamānam ca varddhayā 'gniś ca deva savitas | tvam agne vratapā asi 173 | idāvatsarāye 'ti 174 madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayed | yady anugatam agnim śankamānā mamtheyur mathite 'gnim adhigacheyur bhadrād adhi śreyah prehī 175 'ti vyāhrtibhiś ca mathitam samāropyā 'the 'tarasmin punas tvā prāņa 176 iti pancabhir ājyā-"hutīr hutvā yatho 'ktam prākṛtā vṛttir 177 | atha yasyā "gnihotrī gharmadughā duhyamānā vāśyet 178 kā tatra prāyaścittir | aśanāpipāse evai 'ṣā yajamānasya samprakhyāya vāśyatī 'ti 179 tām 180 trņam 181 apy 182 ādayet 182 sūyavasād bhagavatī 183 'tv etaya rcā | 'thā "havanīya ājyā-"hutīr184 juhuyād dhātā dadhātu nah pūrņā darva¹⁸⁵ iti dvābhyām rgbhyām | atha yasyā "gnihotrī 186 gharmadughā (vā 187) duhyamāno 'pavišet 188 kā tatra prāyaścittir 189 | bhayam vā eṣā yajamānasya prakhyāyo 'pa-

170 so rekonstuiert nach Ap. 9. 12. 10: yadi homāyo 'pasamiddhesv ahutesv agnisu yajamāno 'śnīyāt ... 171 K. S. 25. 4. 27 ff. bestimmt die Opfer für Agni vratapati. 172 Vgl. sa hi veda yathā havih T. B. 173 AV. 19. 59. 1. 174 AV. 6. 55. 3. B idavatsaroyeti C im-2. 4. 8. 7. ¹⁷⁵ AV. 7. 8. 1. ¹⁷⁶ Es könnte etwa an T. S. 1. 3. 14. 4. drāvaruņāyeti gedacht sein. 177 C vrttīn D prāvrtā vrtīr 178 ABCD vāsyet; cf. hierzu Ap. 9.5.1; Aśv. 3.11.4; Aśv. Prāy. 3b; Ait. Brāhm. 7.3. Auch bei der Schlachtung darf das Opfertier nicht brüllen: K. S. 25. 9. 12. Im folg. ist pipāse bei A u. C corr. ¹⁷⁹ cf. Ait. Brāhm. 5. 2. 7. 6. 182 A atha dadhyet D atha "dayet Aśv. 180 A tam 181 BC nrnam 183 AV. 7. 73.11; K. Ś. 25.1.19. Pray. 3 b: tṛṇam bhakṣyam prakalpayet 184 A °hutī B °hutir; der im Anschluß hieran so überaus häufig erwähnte Fall, daß die Opferkuh blutige Milch (Blut statt Milch) gibt, fehlt unserem Texte. 185 vgl. AV 7. 17. 2; 3. 10. 7; s. auch Paipp. 1. 106. 6. 186 Brahm. Prāy. 35 b kündigen an: athe 'dānīm agnihotraprāyaścittāny abhidhīyamte tad-artham idam ucyate ... agnihotram cet prāg adhiśrayaṇā[t] skanded iti niṣīded upaviśet tatra yasmād bhīte 'ty anena mamtrenābhimamtrya udasthā[d] devīty utthāpyo 'dapātram ūdhasi mukhe co 'pagṛhnīyāt |; cf. Ait. Brāhm. 7. 3. 187 vā fehlt bei BCD. Āśv. Prāy. 3 b, welches diesen Fall noch differenziert: atha yasyā 'gnihotradhenur vatsa(m)-sargād ārabhya dohana-paryamtam upavišet | tadā yasmād bhiṣā mīļhuṣe ity abhimamtrayet | tatas tām utthāpayet | udasthād varuņāya ca | ity etad ubhayam yajamāno homakartā vā kuryāt | atha asyā ūdhasi ca mukhe co 'dapātram upagrhya dugdhvā brāhmanam pāyayet | tasya brāhmanasya yāvajjīvam samvatsaram vā 'nnam 189 cf. Aśv. 3. 11. 1; Brahm. Prāy. 40 b: yā agnihotrāyo 'pasṛṣṭā niṣīded iti niṣīdanamamtrah; cf. Ait. Brāhm. 7. 3.

viśati | tasyā ūdhasy udapātram ninayec 190 cham no devīr abhiştaya 191 iti dvābhyām | tām anumantrayate yasmād bhītā nisīdasi 192 tato no abhayam krdhi paśūn nah sarvān gopāya namo rudrāya mīdhuşa 193 ity | athai 'nām utthāpayaty uttistha devy adite devān yajnena bodhaya indrāya krnvatī bhāgam mitrāva varunāva ce 'ty | utthitām anumantravate udasthād devy adite devān 194 yajnena bodhaya | āyuś ca tasya bhūtim ca yajamānam 195 ca 195 vardhaye 'ty | athā "havanīya ājyā-"hutīr juhuyān mā no vidan196 ity etair abhayai raudraiś ca | 4 | atha yasya vapām āhutim vā grhītām śvenah śakunih śvā vā 'nyo vā "hared 197 vāto vā vivamet 198 kā tatra prāyaścittir | divam prthivīm 199 ity abhimantryā 'thā "havanīya ājyā-"hutīr juhuyād vāta āvātu bhesajam 200 iti sūktenā | 'tha yasya somagraho grhīto 'tisrāvet kā tatra prāyaścittir | drapsaś caskande 201 'ty abhimantryā 'thā "havanīya ājyā-"hutīr juhuyān manase cetase dhiya 202 iti sūktenā | 'tha yasyā 'stāpadī vaśā syāt kā tatra prāyaścittir 203 | darbheņa hiranyam baddhvā 'dhy-adhi garbham hiranyagarbhena juhuyād | yathā 'mum sā garbham abhyaścotavad yathā 'mum garbham sadarbham 204 iva sahiranyam tam uddhrtva praksālyā 205 'nupadam śrapayitvā prākśirasam udakpādyam kāmasūktena 206 juhuyād anamgandhī 207 'ti ve 'ty 208 astabhir nabhasvatībhir 209 hiranyagarbhena vā | 'tha yasyā 'samāpte karmani tāntriko 'gnir upaśāmyet kā tatra prāyaścittir | yam tvam agne 210 punas tvā "dityā rudrā vasava 211 ity anyam 212 praņīya pra-

¹⁹⁰ cf. Āśv. 3. 11. 3. ¹⁹¹ AV. 1. 6. 1. ¹⁹² AB. 5. 27. 2; 7. 3. 2; hierher gehören auch die folgenden Zitate dieses Abschnitts; vgl. die analogen Partien Ap. 9. 17. 6 f. 193 M. S. 3. 2. 1, fortgesetzt durch Asv. 3. 11. 1; Ait. Brāhm. 7. 3. 194 A °vāmn 195 D •mānāya 196 AV. 1. 19. 1. 197 Der gleiche Fall wird in dem korrupten Passus Brahm. Pray. 77 b behandelt; vgl. unten 3, 10; s. a. Manu 7. 21: Krähen genießen von einem Opferkuchen. 198 A vivamet (?) B viramit CD viramet 3. 21. 7. ²⁰⁰ cf. Gop. Brāhm. 1. 3. 13. 201 AV. 18. 4. 28. 203 Brahm. Prāy. 78 b:yadā 'ṣṭāpadī syād aṣṭāpadyā garbham śūle kṛtvā madā pralipya śāmitre nikhānayet | Komm.: yadāpi garbhiņy ālabhyate kāla[h]-parimānāvijnānāc cā 'stāpadī syāt ... śāmitre nikhāpatot tasyā adhastād ayaspātram upakrsya śrapayed ity arthah | .. mā bhūd iti hiranyam astāpadam daksinā tasminn eva kāle samāpte ca mahī dyaur iti 204 BCD saṃdarbham 205 B prajvālvā paśuśrapane garbham upavasati ²⁰⁷ Wahrscheinlich Paipp. Citat. 208 A °gandhītīvetv ²⁰⁶ AV 19, 52, B 'gandhītevety D 'gamdhītīcety 209 gemeint: AV 4. 15? meint ist wahrscheinlich AV. 18. 3. 6 (yam tvam agne). 211 AV. 12. 2. 6; Vait. 28. 22; Ap. S. 9. 10. 9; 16. 12. 13. 212 A agnim 6*

jvālya 213 mamā 'gne varca 214 iti sūkteno 'pasamādhāya karmaśesam 215 samāpnuyur 215 | atha yasyā 'samāpte karmani barhir ādīpyeta 216 tatra tan 217 nirvāpya juhuyād vad agnir barhir adahad vedyā 218 vāso apom²¹⁹bhata tvam eva no jātavedo 220 duritāt pāhi tasmāt²²¹ | nirdagdhā no amitrā²²² yathe 'dam barhis tathā amitrāņām śriyam bhūtim tām eṣām parinirjahi | yat-kāmās 223 te 223 juhumas tan no astu viśāmpate 224 | ye devā yajñam āyānti te no rakṣantu sarvatah | avadagdham duhsvapnyam avadagdhā arātayah sarvās ca yātudhānyah | mā tvā dabhyan yātudhānāh | mā bradhnah śarmabhih²²⁵ stuhi²²⁶ | darbho rājā samudriyah | pari nah pātu visvatah | athā 'nyad barhir upakalpyo 'dakena samproksya punah strnātī | 'dam barhir amṛtene 'ha siktam hiranmayam haritam tat stṛtam 227 nah²²⁷ | tad²²⁸ vai purāņam abhinavam strņīsva vāsah praśastam prati me grhāņe 'ty 229 | atha yasya pitrye 230 praņīto 'gnir upaśāmyet kā tatra prāyaścittir | bhasmā "labhyā 'bhimantrayed²³¹ dvişantam agne dvişatām ca vittam | prajām²³² dvişadbhyo naya dakşinena | pitrye pranīta upaśāmyamānah pāpmānam agne tam ito nudasva | dvisantam agne dvisatām ca vittam 232 gaccha tvam ādāya parāvato 'nyān 233 | pitrye pranīta upaśāmyamāna iha prajām dīrgham āyuś ca dhehi | yas 234 tvam agne pramattānām pranīta upaśāmyasi 235 | sukalpam agne ta[t] tvayā punas tvo 'ddīpayāmasī 'ty ucyamāne 236 'gnim 237 praņīya prajvālye 238 'ndrasya kuksir asī 'ti 239 dvābhyām samidhāv abhyādadhyāt | 5 | atha yasya yūpo virohed 240 asamāpte karmaņi tatra juhuvāt vūpo virohañ²⁴¹ chataśākho adhvarah 242 samāvrto mohayisyan yajamānasya loke | vedā-

²¹³ C prakṣālya ²¹⁴ AV. 5. 3. 1. ²¹⁵ A karmaśeṣam karma sāpnuyur ²¹⁶ cf. AP. 37. 5. 1. ²¹⁷ A tam; bei BCD fehlt tam ²¹⁸ A vedyam ²¹⁹ AB apo. Auch alle für die Textgeschichte in Frage kommenden Mss. der AP., denen dieses Zitat entnommen ist (37. 5. 2) lesen pom resp. apom; D aponnata ²²⁰ B °da ²²¹ Parallel AV. 1. 25. 1. 53. 7. 3: °mitrās tu 223 AB vāmāste ²²⁴ AV. 7. 79. 4. carmabhi ²²⁵—²²⁶ AP. 37. 5. 6 śamyum icchata ²²⁷ AD strnamtah B tastṛtam nah C tatstṛtam nah; AP. 37. 5. 8 statt tat stṛtam nah: te stṛṇāmi 228 BC yad ²²⁹ D fügt hinter °'ty ein: athavā 'nyad barhişo prachādaye 231 D °yeta 230 B pitrya 232 B läßt diese und die inzwischenliegenden Worte aus. 233 D °nyāt ²³⁴ ABCD yam 235 A upaśāmyati B upaśābhyeti CD upaśāmyeti 236 BC ucyatenā A ucyamānenā ²³⁷ B te 'gnim 238 C praksālye ²³⁹ AV. 7. 111. 1. 240 D varohed: Ap. 9. 19. 15 f.; vgl. unten 5. 6. ²⁴¹ D varo ²⁴² Kauś. Ś. 125. 2.

bhigupto brahmanā 243 parivrto 'tharvabhih śāntah sukṛtām etu lokam | vūpo hy aruksad dvisatām vadhāya na me yajno vajamānas ca risvāt | saptarsīnām sukrtām vatra lokas tatre 'mam yajnam yajamanam ca dhehi | yo vanaspatinam upatapo babhūva²⁴⁴ vad vā grhān ghoram utā "jagāma tan nirjagāmo havisā ghṛtena śam no astu dvipade śam catuspade | yo vanaspatīnām upatāpo na āgād yad vā yajñam no 'dbhutam ājagāma | sarvam tad agne hutam astu bhāgaśaḥ śivān vayam uttaremā 'bhi vājān 245 | tvastre svāhe 'ti hutvā | tvastā me daivvam vaca 246 iti tvāstram vaišvarūpam 247 ālabhetā | 'tha vasyā 'samāpte karmaņi yūpah prapatet 248 tatra juhuyāt 249 ya indrena srsto yadi vā marudbhir yūpah papāta 250 dvisatām vadhāya | tam nirjagāmo 251 haviṣā ghṛtena śam no astu dvipade śam catuspade | tvastre svahe 'ti hutva tvasta me daivyam vaca 252 iti tvāstram sarvarūpam ālabhetā | 'tha yasyā 'samāpte karmaņi yūpe dhvānkso 253 nipatet tatra juhuvāt ā pavasva hiraņyavad²⁵⁴ aśvāvat soma vīravat | vājam²⁵⁵ gomantam 255 ābhara 255 svāhe 'ti madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpaved 256 | vadi 256 dustam 256 havih svāt kītāvapannam 257 vā 257 tat 258 tasmin bhasmany upavaped apsu

²⁴⁵ Die Wiedergabe 243 D onah ²⁴⁴ Kauś, S. 135, 9. namentlich des letzten Pāda in den Mss. ist überaus lückenhaft und reich an Irrtümern. D wiederholt den Halbvers: tam nirjagamo catuspade 247 ABCD viśvarūpam; Brahm. Prāy. 79 b: sattre cet 246 AV. 6. 4. 1. prāg apavargād yūpo virohet [t]vāṣṭraṃ bahurūpam ālabheran 80 b: vi-²⁴⁸ cf. Ap. 9. 11. 26; Brahm. Pray. 80a: rohanam amkurādi-prādurbhāvah yadi yūpam āvṛmhec cālayed ve 'ti ... 249 Hiervon scheint auch der völlig zerstörte Text von Brahm. Prāy. 76a zu handeln, der sodann folgende Modalität erwähnt: yadi divyan manusad va pramada[t] svarum nasyeta anya-yūpa-śakalam anya-grahaṇam kriyate 76 b: anyasyā 'lābhe yūpād evo tkṛtya samskārādi siddham ta[t] tvā svadhitise āhutim hutvā 'tah samskrtyā 'ktvā svadhiti-karma kuryāt | caṣālanāśe 'nyasmād adhikṛtya(?) ²⁵⁰ AD prapāto BC prayāto 251 D °gāma ²⁵² AV. 6.4.1. ²⁵³ K. Ś. 25. 6. 9 f. ²⁵⁴ RV. 9. 63. 18. ²⁵⁵ D vrajam gomamtam aśvinā bharamtam cf. Vāj. S. 8. 6. 3. 256 B samsthāpaye hādistam Prāy. 4 b: vyāpannāni havīmsi keśa-nakha-kīţa-patamgair anyair vā bībhatsaih | śarīrā[c] cyuta-keśa-nakhā-"dibhir havih | samsargo [do]sāya bhavati | tathā kīṭa-patamgair amedhya-nivāsibhih saṃsargo doṣāya bhavati | dustaram havir apsu praksipya punar-nirvāpā-"di kuryāt | atha vājasanevi-śākhāvām devayonih | śva-vāyas(am)ā-"khu-mārjāra-nakula-gṛdhrā-"di-kṛtabhakṣaṇā-'vaghrāṇa-śparśa[nā]-"dibhir upahatānām śṛtānām purodaśadīnam tvagah | bhaksanenai 'va madhū-'daka-payo-vikara-taila-sarpiḥprabhṛtīnām ca tyagah | svedā-'śru-ślesma-karṇavid-duṣīkā (so statt 'si'!)

ve 'ty eke ²⁵⁹ | bhuvāya svāhā | bhuvanāya svāhā | bhuvanapataye svāhā ²⁶⁰ | bhuvāmpataye svāhā | viṣṇave svāhe 'ty | ete ha vai devānām rtvijas | ta evā 'sya tad dhutam ²⁶¹ iṣṭaṃ kurvanti | yat prayājeṣv ahuteṣu prāg aṅgāraḥ ²⁶² skanded adhvaryave ca ²⁶³ yajamānāya ca ²⁶⁴ paśubhyaś cā 'gham ²⁶⁵ syād yadi dakṣiṇā ²⁶⁶ brahmaṇe ca yajamānāya ca | yadi pratyag ²⁶⁷ dhotre ²⁶⁷ ca patnyai ²⁶⁸ ca ²⁶⁸ | yady udag agnīdhe ²⁶⁹ ca ²⁷⁰ yajamānāya ca paśubhyaś cā 'ghaṃ ²⁷¹ syāt | tam anupraharet | sahasrasṛṅga ²⁷² | ity etaya rcā | 6 | atha yasyā 'gnayo mi-

netramalā-'srk-raktavasā-mānuṣa-(Text: 'ṣā) -svīviṣthā-reto-mūtra-prabhṛtibhir upahatānām haviṣām parityāgah | śūdra-sūtako-'dakyā-"di-samspṛṣṭānām haviṣām parityāgah |. Die Träne verunreinigt; cf. Ait. Brāhm. 7.8: ya āhitāgnir upavasathe 'śru kurvīta ... so 'gnaye vratabhṛte cf. Āśv. Prāy. 5 b: athau "pavasathya-dine ārty-aśru-pāte pūrvoktām vrātabhrtīstim kuryāt | cf. oben Anm. 58; vgl. A. P. 37. 7. 1; cf. auch Āśv. Prāy. 17 a (cf. oben Anm. 126): āvāhana-kālāt pūrvam keśa-kīţā-"dinā pakvahavir-doşe jāte tasyaiva ha[vi]şah punar-utpattim kṛtvā sarva-prāyaścittam ca hutvā viṣṇum smṛtvā tena yaṣṭavyam || yad vā || adhvaryur ājya-bhāgā-'namtaram juhvām sakrd grhītvā juhoti || yan ma ātmano || punar agnih || mano jyotih ghṛtena svāhā || tato viṣṇum smṛtvā (dhruvā)jyena(?) pracaret || cf. Āśv. Prāy. 17 a: āvāhanād ūrdhvam pradhāna-yāgād arvāk keśa-kīṭā-"dinā havir-dose jāte tasya sthāne dhruvātas caturgrhītam ājyam āyajet | avyāpannais ca yathāpūrvam | tatah prayogam samāpya vyāpanna-havirmātrasyai 'vā 'nvādhānādi-punaryāgah karttavyah || evam dvayor bahūnām ca vyāpattau samānam | vgl. Āśv. Prāy. 18 b: dustena havise 'stvā samistayajuşah prāg duştam havir iti jānīyāt | tadā "jyena punar-yāgah | ūrdhvam cet smaranam tadā 'nvādhānā-"di-punaryāgah || bahuhaviske yāge yad eva dustam havih smaret tasyaiva punaryago na sarvasya | cf. Agn. Pray. 16 bf.: āvāhana-kālāt prāg dhavir-dose punar-āvrttih | apy atyamtam gunabhūtānām | apradhānārthānām ājyādì-guna-bhūtānām dravyānām utpattir ā karmasamāpteh | prāk svistakrta uktam pradhāna-bhūtānām | havisām vyāpattāv ity asmin sūtre vā havir-vyāpattir uktā sā pradhāna-bhūtānām dravyānām āvāhanād ūrdhvam svistakṛtāt prāk bhavati cet tadā "jyene 'ştim samāpayet | avadānadoşe punar āyatanād avadānam | gṛhītasyā 'vadānasyā 'medhyā-"dinā nāśe jāte | abhāgi-devatāyāh yāge kṛte 'pī 'ti ramāmdārah | ubhaya-madhye 'nyatara-nimitte sati punas tad avadānā-"yatanād eva grhītvā yāgah karttavyah | na punar utpattih | dvestre tv iha dakşinām dadyāt | kṣāme śiṣṭene 'ṣṭ[v]e 'ty asmin prayoge yā dakṣiṇā sā dvestre dātavyā | dakṣadāna (l.: dakṣiṇādāna?) urvarām dadyāt | 258 B tatre C tace

²⁵⁹ Āśv. 3. 10. 20-22. 260 Kauś, S. 116. 2 unter abweichendem 261 BCD bhutam 262 ABC angārā; cf. unten 4.1. Schlusse. ²⁶³ fehlt bei BC ²⁶⁴ fehlt bei A 265 ABC scheinen adyam zu lesen; cf. Ap. 9. 2. 9. 266 $\bar{\mathbf{A}}$ daksina ²⁶⁷ ABCD pratyan hotre 269 BCD āgnīdhre 270 A läßt ca aus. yatryaiva BCD patnī ca ²⁷² AV. 13. 1. 12; s. Ap. 9. 3. 1. 271 BC cādyam

thah samsriveran²⁷³ kā tatra prāvaścittih²⁷⁴ | so 'gnave vītaye 275 'şţākapālam puroḍāśam (prān) nirvapen 276 | nityāh purastāddhomāh | samsthitahomesv agna āyāhi vītaye²⁷⁷ grnāno havyadātaye ni hotā satsi barhişī 'ti madhyata opya samsrāvabhāgaih saṃsthāpayed atha yasyā 'gnayo grāmyeṇā 278 'gninā samsrjyeran kā tatra prāyaścittih | so 'gnaye vivicaye 279 'stākapālam purodāśam nirvapen | nityāh purastāddhomāh | samsthitahomesv agnim ile purohitam 280 vivicim ratnadhātamam pra na āyūmsi tārisad | iti madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayed | atha yasyā 'gnayah śāvenā 'gninā samsrjyeran kā tatra prāyaścittih | so 'gnaye śucaye 281 'stākapālam purodāśam nirvapen | nityāh purastaddhomāh | samsthitahomesy | agnih śucivratatamah 282 śucir viprah śucih kavih | śucī rocata āhutah ∥ ud agne śucayas tava 283 śukrā bhrājamta īrate | tava jyotīmsy arcayah svāhe | 'ti madhyata opya samsrāvabhāgaih samsthāpayed | atha yasyā 'gnayo dāvenā 'gninā samsrjyeran 284 kā tatra prāvaścittir 285 | annā-

²⁷³ Überhaupt gilt der Zusammenfall von Opfersubstanzen als verhängnisvoll; s. Āśv. Prāy. 16a: carv-ādīnām samsrāve durgādi-gaņah 274 Vgl. zu diesem Abschnitt die verkürzte Wiederprāyaścittam | gabe in 5. 4. ²⁷⁵ B tītaye; cf. Ait. Brāhm. 7. 6: yasya gārhapatyā-"havanīyau mithah samsrjyeyātām so 'gnaye vītaye 'sṭākapālam purodāśam nirvapet. ²⁷⁶ Über die dem Agni bei den einzelnen Läuterungszeremonien zukommenden Attribute spricht Agn. Pray. 14b: agnir gunībhedesu vratapatvādiko gunah | api vā prāyaścitte-'stīnām sthāne tasyai tasyai devatāyai pūrnāhutim juhuyād iti vijnāyate | dvādaśagrhītena srucam pūrayitvā 'gnaye vratapataye svāhe 'ti hūyate sā pūrnāhutih dvādaśa-grhītenā 'stagrhītena caturgrhītena sruva-pūrnena ve 'ti catvārah pakṣo (!) bodhāyane (!) prāyaścitteṣṭih saha vikalpyate | 6. 16. 10; Āśv. 3. 13. 7; Ait. Brāhm. 7. 6. 278 ABC grāmyenā°. ²⁷⁹ A vivivaye B vivicaya; cf. Aśv. 3. 13. 5; aber Ait. Brāhm. 7. 6: yasya sarva evā 'gnayo mithah samsrjueran . . . agnaye vivicaye und ibid.: yasyā 'gnayo 'nyair agnibhih (Comm.: āhavanīyādy-agnayo 'nyadīyair āhavanīyādibhir laukikāgnibhir vā) samsrjyeran so 'gnaye ksāmavate...; vgl. Ait. Brāhm. 7. 7: yasyā 'gnayo grāmyenā 'gninā samdahyeran so 'gnaye samvargāya cf. Āśv. Prāy. 8a: grāmyenā "ranyena vā samsarge samāropya mathitvā 'gnaye samvargāya pūrnāhutih | 280 RV. 1.1.1. ²⁸¹ Āśv. 3. 13. 4, dessen Komm. sich hier als vortrefflich unterrichtet erweist. K. Ś. 25. 4. 35; Ait. Brāhm. 7. 7. ²⁸³ RV. 8. 44. 17. ²⁸⁴ Die Profanation der heiligen Feuer durch Wasser usw. verlangt Sühne (Asv. Pray. 15b): jaladina 'gny-upaghate punas tvā "dityā rudrā vasavah samimdhatām punar brāhmaņo vasunītha rudraih (!) || ghṛtena tvam tanuvo vardhayasva satyāh santu yajamānasya kāmāh (TS 4. 2. 3. 4 folg. mit Variation) svāhā | ity etayā samidham

dyam ²⁸⁶ vā eṣa yajamānasya samvṛjyāvṛta ²⁸⁷ upa to ²⁸⁷ 'ranyād grāmam adhy ²⁸⁸ abhyupaiti | so 'gnaye 'nnādāyā 'nnapataye 'ṣṭākapālam puroḍāśam nirvapen | nityāḥ purastāddhomāḥ | saṃsthitahomeṣv | apaścād aghvānnasya bhūyāsam ²⁸⁹ | iti madhyata opya saṃsrāvabhāgaiḥ saṃsthāpayed | atha yasyā 'gnayo divyenā 'gninā saṃsrjyeran kā tatra prāyaścittiḥ | so 'gnaye jyotiṣmate ²⁹⁰ 'ṣṭākapālaṃ puroḍāśaṃ nirvapen | nityāḥ purastāddhomāḥ | saṃsthitahomeṣu | vidyotate dyotate | vidyuto 'gnir jihvā ²⁹¹ | vidyutā bhrājanti dyotata ²⁹² ā ca dyotata ²⁹³ | iti madhyata opya saṃsrāvabhāgaiḥ saṃsthāpayed | atha yasyā 'gnayo 'bhiplaveran kā tatra prāyaścittiḥ | so 'gnaye 'psumate ²⁹⁴ 'ṣṭākapālaṃ puroḍāśaṃ nirvapen | nityāḥ purastāddhomāḥ | saṃsthitahomeṣv apām agnis tanūbhir ²⁹⁵ | iti madhyata opya saṃsrāvabhāgaiḥ saṃsthāpayed | atha yady anugatam ²⁹⁶ abhyuddharet kā tatra prāyaścittiḥ | so

ādhāyā "jyabhāgādy-anamtaram yathāsambhavam anenaiva mamtrena 285 Hierzu svāhākārāmtena sruvāhutim juhuyāt | agnaya idam | gehören die Ausführungen der Brahm. Prav. 65 b; cf. Ait. Brahm. 7. 7. 286 A atrāgham B annādy (f) C annādya 287 A samjyāvrduyano B samjāvrta upato C samvrta upato; D samsrjyāvrta upato ²⁹⁰ cf. Āśv. 3. 13. 8; Ait. Brāhm. 7. 7 ²⁸⁹ AV. 19, 55, 5. schreibt für den gleichen Fall die gleiche Spende für agni apsumant vor. ²⁹¹ D liest hinter jihvā: vidyotate dyotate ādyotata iti madhyata ²⁹³ Vait. 14. 1 A āvadyotata BC ātadyotaca? ²⁹² Bei B dittographiert. 294 cf. Aśv. 3. 13. 8; KŚ. 25. 4. 33 schreibt das gleiche Opfer — offenbar ursprünglicher - für den Fall vor, daß sich himmlische und irdische Feuer mit einander vermengen; ebenso Āśv. Prāy. 8a: vaidyutā-'gnisamsarge samāropanādi agnave 'psumate pūrnāhutih | 296 Hier scheint von dem Erlöschen irgendeines Opferfeuers die Rede zu sein. Brahm. Pray. 62 a (s. folg. Anm.) beziehen sich jedoch auf das Ahavanīya-Feuer, dessen unser Text in diesem Zusammenhang nicht gedenkt. Vgl. aber Agn. Prāy. 12 a: anvāhiteşv agnişu yady āhavanīyo 'nugacchet tadā 'nvāhitam āhavanīyam anugatam utpādayisyāmī 'ti samkalpya | anv agnir usasām ātatāne 'ti (AV. 7. 82. 4) gārhapatvād pranīvamto bhūr iti manaso 'pasthānam kuryāt | tata ājyapūrnena sruvena juhoti | yo agnim devavītaye mrdaya (RV. 1. 12. 9) svāhā | agnaye pāvakāye 'dam tato | juhvā juhoti | idam visnur.... pāmsure (RV 1. 22. 17) svāhā | visnava idam | tata[h] sarva(m)-prāyaścittam | idam visnur RV. 1. 22. 17) japed ity eke | tato manasā yajamāno japati | agne vratapate | vratam carisyāmi vāyo vratapate āditya vratapate vratānām vratapate (Ap. 4. 3. 2) | vrato- 'pāyanottaram agny-anugamane vratopāyanīyajapo nā 'nyathā | ibid. 12 b: pranīte 'nugate prāg ghomād istir agnir jyotisman varunah | agnihotra-rtham pranita ahavaniyahomat prag anugate sāyam agnihotrārtham pranītam āhavanīyam anugatam utpādayisyāmī 'ti samkalpya | prātar agnihotrā-'rtham iti prātah | uddharana'gnaye 'gnimate 'ṣṭākapālam puroḍāśam nirvapen ²⁹⁷ | nityāḥ purastāddhomāḥ | saṃsthitahomeṣu | śivau ²⁹⁸ bhavatam ²⁹⁹ adya ³⁰⁰ no ³⁰¹ | 'gninā 'gniḥ saṃsṛjyate ³⁰² kavir grhapatir yuvā havyavāḍ juhvāsyaḥ ³⁰³ || tvaṃ hy agne ³⁰⁴ agninā vipro ³⁰⁵ vipreṇa san satā sakhā sakhyā samidhyase || sa no rāsva suvīryam ³⁰⁶ iti madhyata opyā 'tha saṃsrāvabhāgaiḥ saṃsthā-payet || 7 || atha ³⁰⁷ ya ³⁰⁷ āhitāgnis ³⁰⁷ tantre ³⁰⁷ pravāse mṛtaḥ syāt ³⁰⁸ kathaṃ tatra kuryāt | katham asyā 'gnihotraṃ juhuyur ³⁰⁹ | anyavatsāyā ³¹⁰ goḥ payase | 'ty āhur ³¹¹ adugdhāyā ³¹¹ vā śūdradugdhāyā vā ³¹¹ | 'sarvaṃ ³¹² vā etat payo yad ³¹³ anyavatsāyā goḥ śūdradugdhāyā vā 'sarvaṃ ³¹⁴ vā etad agnihotraṃ yan mṛtasyā 'gnihotraṃ ³¹⁵ | tāvad

mamtreno 'ddhṛtya hiranyam puraskṛtya rajatam puraskṛtye 'ti prātaḥ | [sāyam] hiranyam agrato hṛtvā "havanīyasya paścād (dhiranyam) nidhāya | prātaḥ rajatam agrato hṛtvā "havanīyasya purastān nidhāye 'ti viśeṣaḥ | tato praṇayana-mamtreṇa nidhāyā 'gnim pratiṣṭhāpayet | tato 'gnaye jyotiṣmate svāhā | agnaye jyotiṣmata idam | varuṇāya svāhā | beim Erlöschen des Āhavanīya-Feuers soll ebenso wie bei dem des Dakṣiṇāgni (cf. unten 6.1) verfahren werden; jedoch ist ibid, folgende Differenz vorgeschrieben: Āhavanīyasyo 'ttara-paścima-deśe prahvas tiṣṭhan dhātā dhātṛṇām (RV. 10. 128. 7) ity ādinā trī[ṇi] kāṣṭhāny ādadhātī 'ti viśesaḥ || ubhayor nāśe dakṣiṇāgniṃ praṇīyā "havanīyam api praṇī[ya] pūrvavad āhavanīya-prā-yaścittādi kṛtvā paścāt pūrvavad dakṣiṇāgni-prāyaścittādi kuryād ||

207 Brahm. Prāy. 62 a: āhavanīyānugame 'pi praņīya hutvā śvo bhūte gnaye 'gnimate 'stākapālam nirvapet | cf. ibid. Bl. 56a folg.: yasyā 'gna[v] agnim abhyuddhareyur (vgl. Ait. Brahm. 7. 6) bhavatam nah samanasāv (Kauś. 108. 2) ity abhimamtryā 'gnaye 'gnimate 'stākapālam nirvapet | yasya yajamānasya daivān mānuśād vā pramādād agnāv uddhrte praņīte vidyamāna eva punar abhyuddhareyus tatrā 'bhimukhyeno "rddhvam uddhareyur bhava(na)tan nah samanasāv iti . . . 299 CD bhavatum. 300 ABC adhva ²⁹⁸ ACD sivo B sive 301 A to; Kauś. 108. 2. 302 C samsrjāte 303 RV. 304 ABC fügen agnir ein. ³⁰⁵ RV. 8. 43. 14. 306 RV. 307 A atha āhitāgnis tantraprāvāse B atha ya 5. 13. 5; 8. 98. 12. āhitāgni tetre pravāse C atha yasyāhitāgnih tamtre 308 cf. Āp. 9. 11. 22; K. S. 25. 8. 9; vgl. die Anm. 318; 514. 309 A juyuran B juhuyāranye C juhuyuranye D juhuyātranye 310 A. nyavatsāvā 311 Diese Stelle ist im Original verderbt. B'nyaº C nyavatsīyā A liest diese und die zwischenliegenden Worte: āhuś tad adugdhāvā vā sarvam vā pṛtanyayo yajñenā 'nyavatsāyā gauḥ śūdradugdhāyā vā BC āhuḥ śūdradugdhāyā vā (C vāt) sarvam vā etyayojanye (C jñe) nā 'nya (C 'nā-)-vatsāvā goh śūdradugdhāyā evā (evā) D āhu śūdradugdhāyā vā 313 fehlt bei CD. 314 fehlt bei ABCD. 312 A sarvām Ait Brāhm. 7. 2.

agnim ³¹⁶ paricareyur yāvad ³¹⁷ asthnām ³¹⁷ āharaṇam ³¹⁸ | āhṛtyā 'gnibhiḥ ³¹⁹ saṃspṛśya taṃ pitṛmedhena ³²⁰ samāpnuyur | atha yaḥ ³²¹ samāropitā-'samāropite mṛtaḥ syāt kathaṃ tatra kuryāt | so 'gnaye tantumate pathikṛte vratabhṛte ³²² puroḍā-śaṃ nirvaped ekakapālaṃ saptakapālaṃ navakapālaṃ | nityāḥ purastāddhomāḥ | saṃsthitahomeṣu | tvam agne saprathā asi ³²³ yena pathā vaivasvataḥ ³²⁴ tvam agne vratapā asī ³²⁵ | 'ti madhyata opya (atha) saṃsrāvabhāgaiḥ saṃsthāpayed | atha naṣṭe araṇī syātām ³²⁶ anyayor araṇyor vihṛtya taṃ ³²⁶ mathitvai 'tābhir eva hutvā 'thai 'naṃ samāpnuyuḥ ³²⁷ | 8 || atha yasyo

316 D agnihotram 317 A yāvavadasthnām (?) B yāvadasīnām D yāva-318 Agn. Prāy. 4b: adhve pramītasyā (cf. oben Anm. 308) 'bhivānyavatsāvāh payasā 'gnihotram tūsnīm sarvahutam juhuvur ā samavāyāt | pāthikrtīm krtvā tasminn eva vihāre abhivānyavatsāyāh payasā tūṣṇīm | dharmakāmā 'gnihotram sakrd eva sarvam juhuyur | nā 'tra bhakşo 'sti | pūrvāngāny uttarāngāny api tūsnīm eva bhavamti kālas tu sāyam prātar eva | ā śarīrasyā 'gni-sambamdhatvāt | pradhāne prajāpatidhyānam karttavyam | yady āhitāgnir aparapakṣe mriyetā "hutibhir enam pūrvapaksam hareyuh | paksahoma-nyāyena |; cf. Āśv. Prāy. 2b: atha pravāsa-mṛtasyā "hitāgner viśeṣaḥ | putrādayaḥ pāthikṛtīm kṛtvā "hitāgni-śarīrasyā 'gnibhih sambandha-paryamtam mṛtavatsāyā goh payasā tūṣṇīm sarvahutam juhuyuh | prajāpatim manasā dhyātvā svāhe 'ti mamtrena bhaksana-varjam samgam pradhanam kartavyam | athava yājyā-puronuvākyābhyām pūrnāhutim juhuyāt | athā "hitāgner apara-pakse marana-śamkā syāt tadā pakṣahoma-nyāyenā 'vaśiṣṭā-'gnihotrā-"hutayo darśestiś ca kartavyā | nā 'tra kālaniyamah | evam cāturmāsyā-'ntarāle marana-śamkāyām..... || marana-śamkāyām karanā-'sambhave maranā-'namtaram apy.....kāryāṇi | 319 B āhatāgnibhih C āhṛ(?) tāgnibhih pitrmedhe tena 321 C yam 322 cf. K. S. 25. 4. 27 folg., wo die Fälle aufgezählt werden, in denen dem Agni vratabhrt geopfert werden soll. 324 Gemeint ist der schon oben zitierte Spruch 323 cf. oben 2. 1. = AV. XIX 59. 1. 325 RV. 8. 11. 1. 326 Diese und die inzwischenliegenden Worte liest A: syātām anyayor aranyor vihutya ta B syāt tayor aranyor vihatyam tam C syāt tayor ara vihrtya tam D syāt tayor aranyor vihrtyamta 327 Āśv. Prāy. 7a folg.: atha samārūdhesv agnisv aranīnāśe 'gnyādheyam punarādheyam vā kartavyam | vahnisu satsu araņī-nāśe prāyaścittam punar-ādhāna-varjam | araņī-nāśa-nimittāni | dāho mamthanam ca | [Śloka: manusyā-sthi śavam visthā rajo vin mūtram eva ca svedo 'śru pūyikā ślesma madyam cā 'medhyam ucyate || śrgālā-'mtyaja-kunapa-pratilomaja-rajasvalā-sūtikā-patita-śūdra-vāyasarāsabha- śūkara- kāka-kukkuṭādyāḥ | agnyādhānam go-pitṛ-yajñavarjam | baudhāyanānām tasya prathama[h] prayoga evā 'vasyakatvāt || anyatarā-'raṇi-nāśe 'nyatarām chittvā araṇidvayam kṛtvā maṃthanam kartavyam iti || aranī etaih samsprete bhavatam nah samanasāv (VS. 5.3) iti jale niksipyā 'māvāsyāyām nave araņī mamtrenā "hṛtya darśene 'ṣṭvā navā'pākṛtaḥ paśuḥ prapatet ³²⁸ kā tatra prāyaścittiḥ | spṛtibhir juhuyād ³²⁹ vāyave niyutvate yavāgūm ³³⁰ nirupyā ³³¹ 'nyam tadrūpam tadvarņam ālabhetā ³³² | "jyenā 'bhighārya paryagni kṛtvo 'pākurvītai | 'te ³³³ vai ³³³ devaspṛtayo ³³³ | agneṣ ṭe vācam spṛṇomi svāhā | vātāt te prāṇam spṛṇomi svāhā | sūryāt te cakṣu spṛṇomi svāhā | candrāt te mana spṛṇomi svāhā | digbhyas te jyoti ³³⁴ spṛṇomi svāhā | 'dbhyas te rasam spṛṇomi svāhā | 'sthibhyas te majjānam spṛṇomi svāhā | snehebhyas te snāvānam spṛṇomi svāhau | 'ṣadhībhyas te lomāni

'ranyor agnin mamtrena samāropya mamthanasyā "vṛtā mathitvā tantumatīm istim kuryāt | agnis tamtumān devatā | tantum tanvan . . . priyam (RV. 10. 53. 7) sā-'nvāhārya-śarāva-parimita odano dakṣiṇā śeśam (?) paurnamāsavat | atha vahnisu satsu jīruā-'raņi-prāyaścittam | jamtubhir mamthanena jīrne aranī vijāvete | tat-sadrše nave aranī mamtrena āhrtvā 'māvāsyāpratipadi darśene 'ṣṭvā jīrṇāraṇī śalkīkṛtya gārhapatye kṣiptvā prajvālya daksina-karena navo-'ttarā-'ranim savyenā 'dharā-'ranim ādāya agner upari dhārayan niṣṭapati || udbudhyasvā 'gne praviśasva yonim anyām devayajyāyām vai jatavedah | aranyā 'ranīm anusamkramasya jīrnāni nūm (?) ajīrnayā nudasva | tato [] yam te yonir rtviyo °girah (RV. 3. 29. 10) | iti samāropya mathitvā 'gnīn vihrtya manasvatyā caturgrhīta-homah | tamtumatī-'ṣṭim pūrnāhutim vā kuryāt | ukta-nimittair aranī-nāśe pratyaksa-vahnir yadi naśyet tadā 'gny-ādhānam iti baudhāyanah|| mūtra-vid-retaś-ci[t]ti-kāṣṭha-śleṣma-pūty-aśru-karpaṭā-'sthy-ādibhir amedhyair agnisamsarge samāropya mathitve 'stih | tasyām devatā || agnir pavamānah | agnir pāvakah | agnih sucir iti | pūrnāhutayo vā | aśaktau punas tvā "dityā rudrā vasavah (samimdhatām) punar brāhmano vasunītha rudraih ghrtena tvam tanuvo vardhayasva satyāh samtu yajamanasya kāmā (VS. 12. 44) iti mamtreno 'pasamimdhanam kuryāt | udakabimdu-pāte 'py etad eva | candāla-patita-rajasvalā-sūtikasya [spa]rśe agnyādheyam || caturdine snānānamtaram sparše samāropya mathitvā 'gnaye śucaye 'stākapālam nirvapet || pūrnāhutim vā || cf. Agn. Prāy. 13 b: agnişv aranyoh samārūdhesv aranyor nāśe 'gnyādheyam punarādheyam vā karttavyam | anyatarā-'ranī-nāśe 'pi bhavati | Der in obigen Zitaten erwähnten Verunreinigung des heiligen Feuers gedenkt unser Traktat nicht ausführlicher; dagegen sprechen z. B. Agn. Prav. 19 a von einem udakā-"dinā 'gny-upaghāta-prāyaścittam |: punas tvā.... kāmāh (VS. 12. 44) iti samit-praksepah || und von Selbstentzündung des Opferfeuers der gleiche Text ibid.: svayam-prajvalana-prajvaścittam | uddīpyasva paripātave 'ti (TA. 10. 1. 4. 5) pratimamtram ekaikam samidham ādadhyāt (m)agnihotra-prārabdha-karmasu | ā samāpter.

328 cf. unten 5. 5.

329 Vgl. hierzu Ś. Br. 11. 8. 4. 6; K. Ś. 25. 6.

330 BC yavāstam.

331 A nirūpyā B tiruhyā CD nirūpyām.

332 Das
Entfliehen und Zugrundegehen des Opfertieres erheischt Sühne: K. Ś.

25. 9. 1; cf. unten 6. 7: aśvamedhe ced aśvo nā "gacchet...

333 A *kurvītetyevaidevāspṛta tayo B *kurvīteyotavai CD *kurvītenyotavai

334 A jyoti, verändert in digbhya BCD diśām

sprnomi svāhā | prthivyās te śarīram sprnomi svāhā | 'ntariksāt 335 ta ākāśam sprnomi svāhā | mānusāt 336 ta ākāśād divyam 337 ākāśam sprnomi svāhe | 'ndrāt te 335 balam sprnomi svāhā | somāt te rājňah 338 kīrttim 339 yaśaś ca sprnomi svāhe | 'ti ca hutvā 'thai 'nam punah pradišati vāyave tve 340 'ty | atha yasyo 'pākṛtaḥ paśur mriyeta kā tatra prāyaścittiḥ | sprtibhir eva hutvā 'thai 'nam anudiśaty rtave tve 341 'ty atha yasyo 'pākṛtaḥ paśuḥ saṃśīryeta kā tatra prāyaścittiḥ (sprtibhir eva 342 hutvā 'thai 342 'nam anudiśati | raksobhyas tve 'ti | nā 'nudeśanam ity āhur | yo vā eṣa prapatito bhavati tad yad enam adhigacheyur 343 atha tena yajetā | 'tha vāv 344 etau śīrņa-mṛtau bhavatas 344 tayoh prajñātāny avadānāny avadāye 'tarasya vā pasoh sampraisam krtvā brāhmanān paricareyur apo vā 'bhyupahareyuh sprtibhir 345 | yadi vā 'nyah syā[c] 346 chāmitram 346 enam prāpayeyus 347..... spṛtibhir eva hutvā śāmitram evai 'nam prāpayeyur | ata ūrdhvam prasiddhah pasubandho | 'tha ya upatāpinam yājayet 348 kā tatra prāvaścittih | sprtibhir eva hutvā 'gado haiva 349 bhavaty | atha ced bahava upatāpinah syuh kā tatra prāvaścittih | sprtibhir eva hutvā 'gado hai 'va bhavaty | atha yo 'dhiśrite 'gnihotre yajamāno mriyeta katham tatra kurvāt | tatrai 'vai 'tat paryādadhyād yathā sarvaśah samdahyete 350 'ty | athā "havanīya ājyāhutim juhuyād | yajña eti vitatah kalpamāna 351 | ity etaya

³³⁵ A liest statt dieser und der inzwischenliegenden Worte nur: ontariksā samsprnomi svāhā tte; BC lesen statt indrāt te: ondrāddhi 336 BC manusāt D: °ndrādvi 337 C divām; D divam 338 A rājā BCD rajñā 339 ACD kīrttir B kīrtti 340 V. S. 7. 7. 341 A rtam vetyety BCD rtave tvety 342 Bei A verderbt. 343 D adhivyāvachevur BC adhivyāgacheyur; vyā offenbar nur dittographisch aus dhi entwickelt. 344 Statt dieser und der inzwischenliegenden Worte liest A vaceto sau śīrnamrto bhavata BC yācai [C vai] taugnau sīrna (C rnna) mṛtau bhavatas; D yā vaitāgnau śīrīrņamṛtau bhavataḥ 345 A catasrbhir C 346 BCD °syām amitram 347 Das folgende, im Text Ausgelassene ist ganz verderbt: A tad āha śam vai samdhrīyam ca haratīty atha nu katham iti tat pamcasayamvajya vahanti B tadaha sam vī samdhī 'yam ca haratī 'ty atha nu kam iti tat pamcāsapamcājya vaharanti C tadā śam vī samdhrīyam ca haratīty atha nu katham iti tat pamcāsapamcājya vaharanti; D tad āha śam cī sadhrīyam ca haratīty atha nu katham iti tat pamcāsapamcājyavaharamti; l. etwa: tad āha śamvu sadhryancam haratī 'tv | atha nu katham iti pamcāsa-pamcāsa (?) vahanti 349 haiva fehlt bei ABC. 350 cf. Ait. Brāhm. 7. 2. 351 AV 18. 4. 13.

rcā | 'tha ya aupavasathye 352 'hani yajamāno mriyeta katham tatra kuryāt | tatrai 'vai 'tat pradadhyād yathā sarvasah samdahyete 'ty | athā "havanīya ājyāhutim juhuyād | yajña eti vitatah kalpamāna 351 ity etayarcā | 'tha yah samāsannesu³⁵³ havihsu yajamāno mriyeta katham tatra kuryāt l tatrai 'vai 'tat 354 parvādadhvād vathā sarvasah samdahverann ity | athā "havanīya ājyā-"hutim juhuyād | ape 'mam jīvā arudhan grhebhya 355 | ity etayarcā | 'tha yo dīkṣito mriyeta katham enam daheyus | tair evā 'gnibhir ity āhur | havyavāhanāś cai 'te me³⁵⁶ bhavanti tat kavyavāhanā ity | atha nu katham iti | śakrtpindais tisra ukhāh 357 pūravitvā tāh prādadh[y]us | tā dhūnuyus | tā358 susamtāpā ye358 'gnayo358 jāyerams taih samāpnuyuh | bahir 359 vā evam (bhavan)ti te no vai 'te | tasya 359 tad eva brāhmanam vad adah 360-purah 361 savane 361 pitrmedha 362 āśiso 363 vyākhyātās | tam yadi purastāt tişthantam upavadet tam brūyād vasūnām tvā devānām vyātte 'pi dadhāmi | gāyatrīm parṣām 364 adhaḥśirā 'vapadyasve 'ti | tam yadi daksinatas tisthantam upavadet tam brūyād rudrāņām tvā devānām vyātte 365 'pi dadhāmi | traisţubhīm 366 parsām 367 adhahśirā 'vapadyasve 'ti | tam yadi paścāt tişthantam upavadet tam brūyād ādityānām tvā devānām vyātte 'pi dadhāmi | jāgatīm parsām 368 adhah-368 sírā 'vapadyasve 'ti | tam yady uttaratas tisthantam upavadet tam brūyād 369 | viśvesām tvā devānām vyātte 'pi dadhāmy | ānuṣṭubhīm parṣām adhahsirā 'vapadyasve 'ti | tam yady antardesebhyo vā tistha-

³⁵² A upavasathye, verändert in au°; BC pavasathye D apavasathye; cf. Ait. Brāhm. 7. 2. 353 A yah samāsattreşu B masamāsam neşu; C samāsasattresu D mamāsannesu; unsere Lesung nach Ait. Brāhm. 7.2. 354 A tat 356 D ne 357 Die Mss. scheinen usäh zu lesen. 355 AV. 18.2.27. 358 A tāhsusamtāpayed agnaye BD tāmamsamtāpaye gnayo C tāmam saṃtānaṃ saṃtāpāye gnayo 359 Bloße Wiedergabe einer kaum verständlichen und jedenfalls sehr korrupten Stelle nach Ms. A. B barhişy eva bhavamte no vai te tasya C barhir va eva bhavamti tenodaite tasya D teno ete yad adobarhisā vā eva bhavati teno vai te tasya; l. etwa: teno ete yad adobarhişā vā eva bhavanti teno vai te? 360 D ahah362 A pitrmedhā 363 A āśaso 361 AB purasavane B ādişo cf. Gop. Br. 1. 5, 22. 364 D parisām 365 In den Mss. vyātte = vyādatte; so D an dieser Stelle und bei allen ihren Wiederholungen. 366 B traistubham C bhā 367 BC parisamdhah 368 B paviṣāmadhaḥ C pariṣāmadhaḥ .369-370 A läßt diese und die inzwischenliegenden Worte aus.

ntam upavadet tam brūyāt ³70.....| tasmai namas kuryāt | sa cet prati namas kuryāt kuśalenai 'vai 'nam³¹¹ yojayet³¹² | sa ³¹³ cen ³¹³ na ³¹³ prati namas kuryāt tenā 'bhicaret | savyam ³¹⁴ agranthinā prasavyam agnibhiḥ parīyād ³¹⁵ | vatsaro 'si³¹⁵ parivatsaro 'si samvatsaro 'sī ³¹⁶ 'ti | tam ³¹¹ yadi ³¹¹ jighāmsed ³¹¹ yayoḥ ³¹¹ sarvam iti sūktena bādhakīḥ ³¹8 samidho 'bhyādadhyāt | trtīyāham nā 'tijīvaty ³¹⁰ | atha yo hotā 'rddhahuta ucchiṣṭaḥ ³80 syāt ³80 sahaiva tenā "camyā 'gnir mā pātu vasubhiḥ purastad ³8¹ ity etām japtvā yathā-'rtham kuryād yathārtham kuryāt || 9 || iti yajñaprāyaścitte dvitīyo 'dhyāyaḥ samāptaḥ ³8² ||

athā 'to somarūpāṇi vyākhyāsyāmaḥ | prajāpatir manasi | sārasvato vāci³⁸³ visṛṣṭāyām ³⁸³ | vidhānam ³⁸⁴ dīkṣāyām | brahmavrate savitā ³⁸⁵ samdhīyamāne³⁸⁶ 'ndho 'cheto ³⁸⁶ divyaḥ ³⁸⁷ suparṇaḥ parikhyāto | 'ditiḥ prāyaṇīye ³⁸⁸ | paśuṣṭhā nyupto ³⁸⁹ | yajño ³⁹⁰ hūyamāno ³⁹¹ | bhadro vicīyamānaḥ ³⁹² | chamdāmsi mīyamāno ³⁹³ | bhagaḥ paṇyamāno | 'suraḥ krīto | varuṇo 'pasaṃnaddhaḥ | pūṣā somakrayaṇe ³⁹⁴ | śipiviṣṭo "rāv ³⁹⁵ āsādyamāno ³⁹⁵ | bṛhaspatir utthito | vāyur ³⁹⁶ abhihriyamāṇo ³⁹⁷ | 'dhipatiḥ prohyamāṇo | 'gnīṣomīyaḥ paśav ³⁹⁸ | atithi ³⁹⁹ (rudro | varuṇaḥ ⁴⁰⁰) sadātithye | varuṇaḥ saṃrāḍ | āsandyām ⁴⁰¹ āsādyamāna ⁴⁰¹ | aindrāgno ⁴⁰² 'gnau ⁴⁰³

³⁷⁰ Den zweifellos hier fehlenden Spruch haben sämtliche Mss. aus-371 A kuśalam evainam C kuśalenaitenam 372 D yājayet 373 A sa vemta B sa ce tan ra C sa cenra; D sa cet 374 fehlt bei B. 375 Bei BCD fehlt: pariyād vatsaro si ³⁷⁶ VS 27.45. tayamdirjighāmsaghamyoh BCD tam yadi jighāmsevyayoh 378 Verwendung des bādhaka-Holzes bei bösem Zauber: s. Pet. Wb. u. bādhaka 379 CD nātijīvayaty und die allerdings unklare Stelle AP 24. 1. 6. 380 A utsişthasyāt BC u(c)chişta syāt l.: uttişthäset (vgl. PW.) 382 D ity atharvavede vaitānasūtre prāyaścittaprasamge 19, 17, 1, 384 D vidhāna daśamo 'dhyāyah || 383 vāvivisrstāyām C vaccivi° 386 Texte unklar °māne adaste? °māne a-uste? 385 D savitāram 387 C divyam 388 C prāyanīyo B prāyanī 389 So nach BC. 390 C yajñe 391 D •māne 392 ABCD vai bhī° 393 AD vai 394 ABC nā D nam 395 A stor āsā: mīyamāno BC vai mīmāno BCD 'storāvasā'; sprachlich möglich wäre es, statt ūrāv: ūrū zu rekonstruieren, unter Anwendung eines anfechtbaren Sandhi also zu lesen: °şto "rv āsā°; vgl. śipivişta āsāditah TS. 4.4.9.1 K. Ś. 34. 14. 396 C dhāsur? 397 A abhidbhiyamāņo B abhirhriyamāņo CD abhihrīyamāņo 398 BCD 400 BCD vārunah 401 Bāsadvam vatsādva-399 A ātithye māna C āsamccāvatsādyāmāna D āsamdyāvatsādyamāna 402 ABC ognau 403 ABCD lassen 'gnau weg.

mathyamāna | aindrāgno 'gnau 404 praņīyamāne 404 | sāma 405 tānūnaptre 405 | tapo 'vāntaradīkṣāyām | pṛthivy .upasady | antarikṣam upasadi | dyaur upasadi | yajñasya pramā 406 'bhimo 'nmā 406 pratimā vedyām kriyamānāyām | paśava uttaravedyām | dyaur havirdhāne | 'ntariksam āgnīdhrīve | prthivī sadasi | 1 | prāna uparavesu | bhrātrvvā dhisnvesu | paśavo barhişi 407 | vedyām stīryamānāyām | apsu 408 visarjane 408 | prajāpatir hriyamāņo 409 | 'gnir āgnīdhrīye | vaisņava āsannakarmani | hasto visrsto 410 | vaisnavo yūpa | osadhayo raśanāyām 411 | medha āprīşu 412 | havih paryagnikṛtah 413 | pitrdevatyah paśau samjňapyamāne | yajňasya mithunam pannejaneşu⁴¹⁴ | rakşasām bhāgadheyam vapāyām ⁴¹⁵ udgrhyamānāyām | yajnasya samtatir vasatīvarīsv abhihriyamānāsv 416 | indrāgnyor dhenur dakṣiṇasyām 417 uttaravedi 418-śronyām 419 avasādayati 420 | mitrāvaruņayor dhenur | uttarasyām uttaravedi-418 śronyām 419 avasādayati 421 | visvesām devānām āgnīdhrīye | chamdāmsy upavasathe 422 | havir upāvahrtah 423 | sārasvataļ 424 prātaranuvāke | 'tharvā 'bhyuptaļ | prajāpatir vibhajyamāne | devatā vibhakte | 'ndro vrtrahe 'ndro 425 'bhimātihendro 426 indro vṛtratur 427 unnīyamāna | āyur upāmśv-428 antaryāmayor | yamo 'bhihitah | 2 | nibhūyapurādhāvanīye 429 supūtah pūtabhrti susukra 430-srīr 431 mamtha 432-srīh

⁴⁰⁴ fehlt bei A; D °gno 405 A sārasvato nupāpte B sāsatī nūyāpte C sāsatī yāpte; D sāsatītaghrāme 406 A pramābhimatonmā pratimā vedyantariksamm upasadi dyaur upasadi yajñasya pramābhimatonmā pratimā B setzt an Stelle dieser Wiederholung: pramādisamonmā C pramāhisāmonmā; D pramābhimate hi mā 408 A aśuvisarjane C apśutisarjane 411 B hīyamāņe C hrīyamāne D hrīyamāņo 410 C tisrsto 412 D āprītya 413 A raśanāmyām C rajñaśanāyām 414 ABCD patnīja° 415 A capāpām paryagnittatam B vamāyām 416 A abhidrīyamānāsv B abhihriyamānesv D abhihrīyamānamsv 417 D uttarasyām; vielleicht besser. 418 B evedih 419 ABC onyām 420 A vacasam nodayati D vamasām nodayati BC vasamnodayati; vielleicht die Lesart 421 B vasannodavati von BC (vasan no 'da') beizubehalten. D vedinodayati (sic!) C vasamnodayati A avasādayati; vielleicht auch 422 BC upavasatho; D upavathyo hier mit BC zu lesen. 423 A ūpāvahatah B upāhatah C upāvahūtah D ūvahatah 426 A bhimātir° sārasvatāh 425 fehlt bei B. 427 A vrtraghna D vrtraghnīr 428 B D bhimater° 431 C 430 BC śukrah 429 AD nidhāya• unamśv 432 A matha D mayah śrī

saktuśrih kşīraśrih kakubhah pātreşu 433 | vāyur bahişpavamāne 434 | hotrā 435 pravare | vasavah prayājesu | yaddevatyah somas 436 taddevatyah 436 paśur | vaiśvadeva unnīyamāna 437 | aindrāgna unnīto | rudro hūyamāno | vāto māruto gaņo 438 'bhyāvrtto | nrcakṣāḥ 439 pratikhyāto 440 | bhakṣo bhakṣyamānah | sakhā 441 bhakṣitah | pitaro nārāśamsā 442 | [ā]gneyam prātaḥsavanam | aindram mādhyamdinam savanam | vajño daksināyām | aindrāni prsthāni | vaisvadevam trtīya-savanam | vaiśvānaro 'gnistomam | aindrāvaruņam maitrāvaruņasyo 'ktham 443 bhavaty | aindrābārhaspatyam 444 brāhmanācchamsina uktham 445 bhavaty | aindrāvaisnavam achāvākasyo 'ktham 446 bhavaty | aindrah sodasīrātrah 447 | paryāyā 448 "gneyo 448 | rāthamtarah sandhih 449 | sauryam āśvinam 450 | ahar yajña | ādityā anuyājesu | yad antarā krivate sa samudro | varuņo 'vabhrthe 451 | samudra rjişe | vad 452 avāre 452 tīrtham 452 tat prāyanīyam | yat pāre tad udayanīyam 453 | vaisnavo vaśāvām | svar divi | kāsu 454 brahma 454 samiştyām 454 | 3 | yasyā 455 yasyā⁴⁵⁵ 'mtatah⁴⁵⁵ somo vyāpadyeta tasvai tasvai devatāyā⁴⁵⁶ istim nirvaped ājyahomān vā | 'tha juhuyāt | tvam 457 yajño viṣṇur 458 iti ca | tvām yajño viṣṇur yajña-viṣṇū anūnam 459 hitvā 460 ātmānam devesu vidayāmīti 461 | vanaspate 462 'mtatah 463 syā 'nuştubham chamdaso yam tam abhyukta etena samdadhāmī 'ti samdhāya yan me skannam 464 iti skanne | vad asmrtī 465 'ti ca karmaviparvāse 'ti 466 ca 466 tad 466 vad 466

⁴³⁴ ABC barhi° 433 C pavitresu 435 B hotrāh C hotra; vgl. Kāth.: hotrāh. 436 fehlt bei D 437 C °ne 438 gane 439 AC nrcakṣā 440 A praticakṣāto; dann folgt bei A bhakṣo bhakşīyamānah sarvobhakşitah B bhakşo yamānah savobhaksitah C bhakso bhaksīyamānah savobhaksita 441 A sarvo BC savo D sayo. 442 C nărāyanaṃsā 443 AC °varuṇasyo 'chaṃ B °syecchu 444 B °bār-446 ABC cham 445 AC uccham B uccha 447 A sodaśārātrih BCD sodaśīrātri 448 ABCD paryāyāgneyo 449 A samdhi 450 A āśvina 451 A vabhrthye BC samdhirvā 452 A yad avāre tīrtham B yad ācātīreryam CD yad ācāre tīrtham 453 A udayatīyam 454 B kāsubrahmāmistyā C kāsubrahmāsamistyām; D kāsubrahmanyām iştyām 455 A yasyām yasyām amtatah C yasyā yasyā tatah; D yasyām yasyā amtatah 456 C devatāyāh 457 D tvā 458 Korrupt.

459 D ān (mit Virāma) 460 A hatvā 461 A devayāmīti 462 D °ti 463 BD omtata 464 Kauś. 6. 1 f.; Vait. 16. 17. 465 AV 7, 106, 1. 466 A karmaviparyāsetayad rktam om B karmaviparyāsotiyacadakta om C karmaviparyāseti ya ca yaddrkttā tu; D karmaviparyāseti ya cad rkta. Zum folg. vgl. Gop. Br. 1. 3. 3.

rkta466 om 466 bhūr janad467 iti gārhapatye juhuyād | yadi yajusta 468 om bhuvo 469 janad 470 iti daksināgnau juhuyād | vadi sāmata 471 om svar janad 470 ity āhavanīye juhuyād vady atharvata 472 om bhūr bhuvah svar janad om ity āhavanīya eva juhuyād | atha daivatāny | āgneyam hautram | vāyavyam ādhvaryavam | sauryam audgātram | cāndramasam brahmatvam | tasva ha vā agnir hotā "sīd | vāyur adhvaryuh | sūrva udgātā | candramā brahmā 473 | pṛthivī vā ṛcām 474 āyatanam | agnir jyotir antarikşam (vai) 475 yajuşam ayatanam 476 | vāyur jyotir dyaur 477 (vai) 475 sāmnām āyatanam | āditya jyotir āpo 'tharvaņām āyatanam 475 candramā jyotir iti ca | 4 | atha yad avocāmā478 "pattau 479 somam 480 ce 'ti 481 yajamānam ced 482 rājānam 482 stena 483 ha vā prathamaś 484 cā "harevuś cittavyāpatyur 485 vā bhaved 486 | ity āhā 'śmarathyo | ne | 'ty āhatuḥ kāṇva-gopāyanau | yadai 'va karmā 'bhy⁴⁸⁷ adhvaryur 487 vihitas 488 tadai 'va sarvakratūn praty āpado vihitā itv āhur ācāryā atha katham atra 489 yajamānakarmāņi syur | upacārabhakṣapratiś⁴⁹⁰ ce ⁴⁹⁰ | 'ty adhvaryur asya yajamāna 491- karmāņi kuryād 492 | atra 493 yajamānā-"sane mārjālīye vā camasau nidhāya tatrā 'sya bhakṣakāle bhakṣāṇy upasthāpayeyur ā samiṣṭa-yajuṣo homāt | prāk samiṣṭa-yajur⁴⁹⁴

⁴⁶⁸ A yajustham C yajustam 469 A bhuva 467 fehlt in ABCD. 471 A sāmatam 472 A atharvatam; cf. Brāhm. Prāy. 470 fehlt bei A. 5b: tatra bhūḥ svāhe 'ti gārhapatye juhotī 'ti varttate | tathau(!) ttarayor api yojyam | yajusto bhuva svāhe 'ti daksināgnau sāmatah svah svāhe 'ti daksināgnau sāmatah svah svāhe 'ty āhavanīye ibid. Bl. 6 a: tatrā "dhānā-'nukramena pūrvam gārhapatye dakṣināgnāv āhavanīya iti homo vidhīyate | rgvedā-"dīnām ca gārhapatyā-"dibhir abhisambamdhah | śrutyamtare rgvedo gārhapatyo yajurvedas tu daksinah sāmavedas tu āhava-473 Vgl. zu diesen Ausführungen KŚ 25. 1. 4-10. nīyata iti | 474 kṣavām B unklar C yām 475 fehlt bei BCD 476 B fügt sāmnā ein. 477 CD dyauh 478 A avovāmā BC avocāmo 479 l.: [u]papattau? Der folgende Passus ist ganz korrupt und mir völlig unverständlich. 480 AC saumam 481 D teti 482 A ced rājāna B cemd rājānam C yemd rājānah D camdrojānas 483 l. stenā? 484 C pramas 495 l.: vittam? D vyāpalyur 486 BC bhaveyad D bhavamyad karmābhyadhvaryo BCD karmābhyuddhvāryau 488 A vihitat (?) 499 Bei ABC fehlt atra 490 A āpavārabhakṣapratiścety B upacārabhaksapratiscaity C upacārabhaksapratiscety; l.: prāyascittety? vaiamānasva 492 ACD fügen hinter kuryād ein: adhy B acya fügt hinter atra ein: bhaksabhaksanāyā B bhaksabhaksanāpāryā C bhakṣabhakṣaṇāpāya D bhakṣabhakṣaṇāpāya l.: anyatra bhakṣabhaṣaṇāt 494 BC °vajna D °vaju pāvava? VOL, XXXIII. Part L

homāc 495 ced 495 yajamāna 495 āgacchet samastān eva bhaksajapān japtvā bhaksayec chesam | samāpyā 'vabhṛtham abhyupeyuh 496 | 5 | atha ha yam 497 jīvan 497 na 497 śrutipatham gachet 498 kiyantam asya kālam agnihotram juhuyur | yady eva hitam āyus tasyā 'śesam prasamkhyā[ya] 499 tāvantam 500 kālam 500 tad 501 asyā 501 'gnihotram hutvā 'thā 'sya prāyanīyena pracareyur | vyākhyātah pātraviniyogo 502 'pi 503 yathai 'va śarīrādarśane | sa cej jīvann 504 āgachet 504 katham vā prosyā 505 "gatāya 505 yathākāryam 505 karmāņi kuryāt | sa 506 cet svayamuttha[h] syād punar asyā 'gnīn ādhāyā 'dbhutāni 507 vācako japam | iti hutvā mārjayitvā tato 'yam āgatah karmāni kuryāt⁵⁰⁶ | sa cet punar anuttha[h] 508 svāt 508 tathā samsthitam evā 'sva 509 tad agnihotram bhavati | jarāmaryam 510 vā etat sattram 511 yad agnihotram | iti ha śrutir bhavati 512 | 6 | atha ya 513 āhitāgnir 513 vipravasann agnibhih pramīyeta 514 tatra pātraviniyogam pratīyād | ity āhā 'śmarathyo 515 | yady anyāni pātrāņi yajñā-"yudhānī 516 'ty upasādya vihṛtyā 'gnim āhrtya prajvālya vihareyur nirmathyam⁵¹⁷ vā prajvālya vihared | ity etāvatā 'mgaprabhrtibhih 518 samsthāpyai 'vam pātraviniyogam ity anuchādayed 519 | vad yad utsannāh 520 syur vāraņīsahitāni 521 pātrānī | 'ty apsu samāvaped 522 | eşā te 'gne 523 |

⁴⁹⁵ A homādyajamāna 496 B upaharevuh C harevuh 497 B iīvantah 498 Ein ähnlicher, z. B. Ait. Brāhm. 7. 9 D iīvanah; (st. vam l. vo) erwähnter Fall ist der, daß man von dem Ähitagni fälschlich hört, er sei gestorben; cf. (Aśv. Prāy. 8b): yasmimst āhitāgnau jīvaty eva mṛtaśabdah śruyeta | tada 'gnaye surabhaye purnahutih | cf. Agn. Pray. 14b: surabhaya eva yasmims jīve mṛtasabdah | yasminn āhitāgnau jīvaty eva mṛta iti vadi śabdah samjāyeta tadā surabhimate 'stih (!) kartavyā | °khyai 500 A tī varttamānakālam A tā vratam 501 A tasyā° 503 fehlt bei BCD 504 B jīvanamntāgachet CD jī-502 A °vinivoge vanam nā "gachet 505 A proksāgatakāyadhākāya B prosyagatakāya C prosyagatakāyadhākāya; D presyāgatāya yathā kārya 506 Diese 507 B ādhāvund die dazwischenliegenden Worte fehlen bei D. āmdbhutāni C ādhāyāhadbhutāni 508 Mss. unklar; sie lesen hinter uttha syād die Silbe at; C utthäsyād at. 509 BC syām 510 BC jarāmarya A jarāmardyam D jarāmayam 511 A sarvatra 513 ABC yat tryāhitāgnir 514 cf. oben Anm. 308; — "agnibhih" ist wohl zu streichen. 515 A °smayorathyo B imayorathyo ⁵¹⁶ A yajñāni yudhāny B yajāyudhīnity 517 B nirmathya °ngah prabhr° 519 A anutsādayed B anuchāvayed 520 A udet samnā B utthamtā C utsamnā D utthamnā; zu erwarten wäre etwa: mārttikāh cf. unten 6. 6. 521 C vārunī°; l.: varuna°? 522 cf. oben 523 VS 2. 14? Anm. 58.

yo agnis 524 | tayā me 525 hy āroha tayā me hy āviśe 526 | 'ty aśmamayāni vā 527 lohamayāni vā brāhmaņebhyah pradadyād 528 | daśarātram niyatavratā[h] syuh | samvatsaram cā 'pi gotrina | ekādaśyām keśaśmaśru - lomanakhāni 529 vāpayitvā | 'dbhutāni prāyaścittāni 530 vācākām 531 japam iti hutvā mārjayitvā 532 tato yathāsukhacārino 533 bhavanti 17 yady enam anāhitāgnim iva vṛthā-'gninā 534 daheyur evam asyai 'şa 535 mrtpātraviniyoge 536 | 'ti patnya 537 bhavatī | 'ty āhā 'smarathyo | ne 'ty āhatuh kānvagopāyanau | yadai 'va kārmā 'bhy⁵³⁸ adhvaryur ⁵³⁸ vihitas tadai 'va sarvakratūn praty āpado vihitā | ity āhur ācāryā | atha katham asyām āpattau yathai 'va śarīrā-'darśane vā samāmnātānām āpadām 539 katham tatra pātraviniyogam pratīyād ity āhā 'smarathyo | 'ranvor agnīn samāropva śarīrānām ardham esā 540 tūṣṇīm nirmathya prajvālya vihṛtya madhye 'gnīnām⁵⁴¹ edhāmś⁵⁴¹ citvā darbhān samstīrya tatrā 'sya 'sarīrāņi nidadhyur | bhārundasāmāni gāpaved vady 542 agāthah 543 syād athā 'py asāma 544 kuryā[c] | charīrā-'darśane pālāśa-tsarūny 545 āhrtyā 'thai 'tāni puruṣā-"kṛtīni kṛtvā ghṛt[en]ā 'bhyajya māṃsa ⁵⁴⁶-tvagasthy asya ghrtam ca bhavatī 'ti ha vi(r)jñāyate 547 | yady āhavanīyo devalokam yadi daksiņāgnih pitrlokam yadi gārhapatyo mānusyalokam | yadi yugapat sarvesv asya 548 lokesv 548 avaruddham bhavatī 'ti ha vijnāyate | tasmād yugapad eva sarvāmt sādayitvā 'tha yady enam an[v]ālabheta punar dahet | stenam 549 iva 549 tv 549 eva brūyād | yat kim cā 'vidhivihitam karma kriyate tasyai 'sai 'va sarvasya kiptih sarvasya prāyaścittiś ce | 'ti hi 550 śrutir bhavaty 551 | athā 'py atrā 'gner

⁵²⁴ AV. 12. 2. 7? 525 B pre 526 s. Gop. Br. 2. 4. 9; Vait. S. 24. 14. 527 BCD ca 528 Vgl. das unten unter 4.1 und 6.5 Gegebene; s.a. 529 BC roma° 530 D citta° 531 BCD K. Ś. 25, 7, 32 folg. kām statt vācākām vgl. oben 3. 6: vācako japam 532 fehlt 535 B asyaivā; 533 AB °vārino 534 bei D fehlt gninā 537 A patrya; AC asyaisā D asyaisāt 536 bei D fehlt mrt 538 D karmābhy uddhvāryau 539 A āpadīm 540 esā 541 AD unverständlich; davor jedenfalls eine Lücke; D esam 542 D yathā °nāmedhām B °nām medhām C °nāmedhyam 544 B asama C asāme D āsame 543 ABC agāthā D gāthā 545 so mit sämtlichen Mss., vgl. Ap. 9. 11. 23. K. Ś. 25. 8. 15. 546 BCD 547 cf. Ait. Brāhm. 7. 2. 548 A unklar B avasya lokesv 540 D svenam ity 550 B ha 551 Hier endet nach D der Abschnitt 8; der Rest fehlt. 7*

ayatā 552 somatanūr 552 bhavati | samanvāgamevāvām 553 karmasu samany ā 'trā "gamayed | yat kimcid yajñe viristam āpadyeta tasyai 'sai 'va sarvasya klptih sarvasya prāyaścittiś ce | 'ti hi śrutir bhavati | 8 | athā 'taḥ sattriņām 554 vaksyāmaḥ | pravṛtte 555 tantre 'ntastantre vā gṛhapatir 556 upatāpaḥ 557 yasyā 558 "yur 559 grhī[t]vā 560 'nugacheḥ 561 kāmaṃ tasya putram bhrātaram vo 'padīkṣya 562 samāpnuyur | (na 563 samāpnuyur) | na 563 vā rtvijām cai 'kam iva 564 | ne 'ty 564 āhā 'śmarathyo | na hi grhapater⁵⁶⁵ upadīkṣā ⁵⁶⁶ vidyate | grhapatim samīkṣya 567 yadi manyeta | jīved ayam ahorātrāv ity ekāhāny (ekadvivāsavane) 568 sarvāņi savanāni samāvešayed | yasmims tu samāvesavet tasya savanasya vasam upayāntī 'tarāņi | savanāni nānātantrāni ced api bhavanti durgāpattau ca 569 samāse 569 ve 'stīnām 570 samāveśa[yed] 571 vaksyakāmo 571 | yāh 572 kāś cai 'katantrā 572 iṣṭaya[h] 573 syur avyavahitāh 574 kāmam tā ekatantre 575 samāvešya havişām ānupūrvyeņa pracaret | prāk svistakrto 576 mukham tu pañcā-"jyā-"hutīr juhuyād | agnaye somāya visnava indrāgnibhyām prajāpataya iti | yadi sauvistakṛtyā pracaranti khalu vai yadi bahūni vā sruvena yathāvadānenā 577 'tikrāmet | 9 | athā 'tah sa[t]trinām vaksyāmah | pravrtte tantre samnaddhe-'dhmā-barhisi paścāc candramasam paśyed | ya⁵⁷⁸ eṣā 'mā(mā)vāsyāyām ⁵⁷⁸ āgneyah purodāśas tam pāthikrtam 579 karoti prakrtye 'taram vinai | 'tad yajñaś chidyate ya etām antarestim tanvīte | 'ti hi śrutir bhavaty | atha

⁵⁵² l.: āpattau? so 'tanur? 553 B samalage vācām C samanvagevācā (tvā?) karma; sāma tv āgamayed (vāvām) karmasu sāma vā 'trā "gamayed | agapayed statt agamayed zu lesen? also: im ersteren Falle soll man zu ihm wie zu einem Diebe (d. h.: leise) reden? l.: samanv-554 ABC sattrāṇām āgame vācām? 555 ABD 556 A ditt: grhapati praklpte. 557 BD upatāpa 558 BCD syā ⁵⁵⁹ B "yu 560 B gahīvā 561 CD enugachah; dem Wortlaut nach für mich nicht rekonstruierbar. Dem Sinne nach: "Wenn der Hausherr während oder nach Vollendung eines Opfers krank wird oder stirbt " 562 B °padī C padīkṣaṃ 563 B ne C läßt na aus. 564 ABCD 565 ABCD• tir 566 upadīksya; A wiederholt die Worte von samāpnuyur bis upadīkṣā (sic!). 567 C samīkṣā wohl Glosse sein und gelautet haben: ekadivasāni 569 A vasamāso BCD casamāsau. 570 B vaistīnām 571 A sāmā° BC samāveśavaksakāmo ⁵⁷² BC yāścaika° D kāścaikaṃ° 573 B drstavah 574 A avyavahita BC avyaveditāh 575 B yekatantrai 576 ABCD 577 C yathāvaidānenā 578 B yeṣāmā° ⁵⁷⁹ B pākṛtaṃ C pāvi (?)kṛtam

yasya paurņamāsyam (vā 580) vyāpadyeta kāmam tatra prākṛtīḥ 581 kuryāt | tad 582 ya[ḥ] kratur [dyāvākrato vā vāyo] vidyate 582 'tha nirvapaty | āgneyam aṣṭākapālam aindram ekādaśakapālam āsādya havīmsi prāyaścittīr 583 juhuyād I yad udagān mahato mahimā asya 584 māno asya jagatah pārthivasya mā nah prāpad uchunā 585 kācid anyā | kasmai devāya havişā paridadema svāhe 'ty | athā 'taḥ pasubandhaḥ | pari yajñasya bhojyasya 586 bhojyavatkā 587 mo 588 ye 589 kecit tatrasthāh paśavah somakāriņā 590 teşām bhakşabhakşanam | tad yathā | varāha-mārjā[ra]-māhiṣām 591 śakuno 592 'nyo 'vadānāni māmsāni jāmgalāni ca vady asisah 593 syān māsi māsi saddhotāram juhuyāt | sūryam te caksur gacchatu vāto ātmānam prāno dyām pretham antarikeam ātmāngair yajnam prthivīm śarīraih vācaspate 'chidrayā vācā 'chidrayā juhvā devāvrdham divi hotrām airayat svāhe 'ti saddhotāram hutvā 594 prajāpatih sarvam eve 'dam utsrjed | iti hi śrutir bhavati 595 | 10 | (ity 596 atharvavede vaitānasūtre prāyaścitta - prasaṃge ekādaśo 'dhyāyaḥ 595 iti yajñaprāyaścitte tritīyo 'dhyāyah samāptah.

(sānnāyyam⁵⁹⁷ yad udbo-) dhayeyuś⁵⁹⁸ ced vatsā⁵⁹⁹ vāyavyā-(yā)⁵⁹⁹ yavāgvā⁵⁹⁹ sā[nnāy]yam⁵⁹⁹ yajetā⁶⁰⁰ | 'py⁶⁰⁰ ekasyā[m]

⁵⁸⁰ vā fehlt bei B. 581 AC prākrtī B krtī 582 A liest statt dieser und der zwischenliegenden Worte: va krator va vavo vidyata; D nahyakratudyāvākrator vā vāyo vidyate; — statt ya kratur vermute ich: prakṛtir; möglich auch: tad yah kṛto vā yo vā 'kṛto vidyate 583 A prāyaścittir B °ścitti C °ścittī; D •ścittim 584 A asyam; dieses Zitat ist für mich unermittelbar. 585 l.: uchūnā? 586 fehlt bei B. 598 l.: 'mī? 589 A pe 587 l. vielleicht: bhuktvā 590 BD soma-591 A °-māhiṣām BC °hiṣa; D °hiṣu 592 B śākuno AD śākunā; zu erwarten wäre: mahiṣāṇām śakunānām 593 ACD 'sisa; gemeint ist etwa: asisisuh; der Sinn des Satzes findet sich wieder z. B. Brāhm. Prāy. 77 a: yadi śyeno vā mām[sam] haret | anyad vā sattvam anyad vā 'vadānam yad apā[nṛkṣac chakunir?] iti juhuyāt | jede Berührung durch räuberische Tiere wie z. B. die Krähe ominös: AP 37. 2. 1. 594 ABC vihrtvā K. Ś. 6. 1. 36. Zur Fassung dieses Textes gegenüber einer Reihe von anderen (s. Bloomfield, Conc. u.: vācaspate chidrayā...) neigen unsere Mss., wie die Lesungen von A: airaya B: airayamt CD airayam beweisen. 595 Diese und die zwischenliegenden Worte fehlen bei A; D °şaddhotāram hutvā prajāpatih 596 fehlt bei A. sāmājyam; cf. Ap. 9. 1. 24 ff. 598 A udabodhayeyuś B udbhaddoyeyuś.... 599 B vatsāyāyavyāthavāgvāsāmyam C vatsāvāyavyāyayavāgvāsa; D vatsāvāyavyayā yavāgvā sāyam; zu diesem Abschnitt vgl. Āśv. 3. 13. 13 folg. 600 AD *tāth

dhītāyām adhītā dohayed | adhītābhiḥ saṃsthāpya 601 dhītānām vatsān 602 apākṛtya 602 śvaḥ 603 sāṃnāyyena 604 yajeta 605 | sāyaṃ-

602 A vaśānapānkṛtya B vatsānaṣākṛta C...tsāna-601 A samātha thākṛtyah; cf. Brahm. Prāy. 17 b (äußerst korrupt); K. Ś. 25. 4. 39. 604 A sānrājyena B sāmrājyena CD sāmnājyena sva B śruh 605 Hierzu findet sich in dem Passus Brahm. Prāy. 17a folgende, durch Korruption fast jedes Wortes leider verschleierte Parallele (ich zitiere ohne Veränderung des Textes): yadi vatsā apākṛtā dhayeyuh tatra nā "dhānam vidhīyate | kim tarhi mitratveno 'padīyate tatraidam prāyaścittam vaks[y]amānam bhavati | vatsaprahanam kim vatsānādhāne prāyaścittam | mṛgaṇāpaśūnāmdhāne prāyaścittam mā "bhūd ity apākṛtā iti apākrtair dhāne prāvaścittam | ... apare tu tatra dṛstvā tu vrīhīn eve 'chanti vāyavye 'ti devatā-viśeṣa-niyamārtham | yavāgve 'ti varttamāne vatsān apākrtya punar yajete 'ti ... vāyavyā yavāgvā pracaryeta | nirvāpakalo na višasyate | tatra nimittakāla eva nirvāpah kuta etad gamyate | sāyamdohārttā vaksyati imdrāya vrīhīn nirvapeta śvobhūte tesv anunirvaped iti śvobhūtesv eva vrīhi-yavesu vā prakṛtebhyo 'gnyādibhyo 'nyādibhyo 'nunirvapet | sānnāyyābhāvād dhotā nirgatayānābhyuditesti yasya sānnāyyam candramā abhyuditi darśanāt | ... vgl. oben 2.1 u. Brahm. Prāy. 22 a: sāyamdoham iti samastatā vam doham iti samasta-sayamdohasya 'pahare dose va dvaidhe dohanam (!) avayavāpahārasesena yāga eva bhavati | atha dvaidham dohane prasrute tatra dugdhāsu vatsā-'pakāraņādi dvitīyasyām kubhyām dohah karttavyah | ekasya dvayoh paśūnām vā ekatra dugdhāsu vatsāpakaranādy anyasyām tāvatyo dugdhāśese dvaidham dohayet | dvaidham dugdhe ādyasya sāyamdohasyo 'palanobhayoh pracārah karttavyah | Bl. 22 b : yadi sāyamdoha ārttim nīyād indrāya vrīhīn nirvapeta yadi sāyamdohe vatsā dhayeyuh prātardohārttih syāt tatra vāyavyā purodāśau karttavyau | sāyamdoha-prātardohe dhīte purodāśau vāyavyā ca yadi sāyamdoha ārttir iti vrīhayo niruptā vijnānam pūrvā vatse dhīte indrāya vrīhīn yavān vā... nirvāpah karttavyah | yady ubhāv aimdram pamcaśarāvam odanam pacet | yady ubhāv iti prakṛtau sāyamdohaprātardohau tau pratyavamṛśyete vady ubhā[v a]rtti[m] nīvetām..itv arthah | tatre 'dam prāyaścittam pamcaśarāvam odanam pacet | yad iha vidhīyate yavāgūh purodāśah pañcaśarāvo vā sarvaskanne naste duste ve 'ty asyā yavād indrāye 'ti yamārtham ahamdrayājino 'pī 'ndrāryāgāvacanādyah prakṛto yogo yavāgū purodäśāh pañcaśarāvo vā tat-sambamdho yāga syāt | — Bl. 24a: yasya sānnāyyam haviś candramā abhyudiyāt vatsān u pratinudet sāyamdohe havirātamcanam vrato yathākālam yajeta Bl. 25a: dhīte [']dhīteṣv ärttigate vä vatsän apäkṛtya punar yajet | cf. unten 5. 3 und Brahm. Prāy. 26b: yasya sānnāyyam candramā abhyudita abhyuditasyā 'nantaram paśukāmo 'māvāsyam iṣṭvā tūṣṇīm sarvān vatsān apākaroti... cf. Agn. Prāv. 6b: vatsānām dhāne vāyave vavāgūm | sānnayyā-'rtham apākṛtānām vatsānām pāne(m) vāyu-devatyā yavāgūn nirūpya tayā yastavyah sarvapāne etat prāvaścittam | pīta-śistam eva havisah paryamtam cet | vyāhrtihoma eva na yavāgūh | yavāgvā yāgam kṛtvā punar yāgah karttavyah | vgl. Āśv. Prāy. 3a: sānnāyyārtham apākṛtānām sarvapāne vāyudevatyām doham 606 ced 606 apahareyuḥ 606 prātardoham dvaidham kṛtvā 'nyatarat sāyamdohasthāne kṛtvo 'bhābhyām yajeta 607 | prātardoham 608 ced 608 apahareyuḥ sāyamdoham dvaidham 609 kṛtvā 'nyatarat 610 prātardohasthāne kṛtvo 'bhābhyām yajeto 611 | 'bhau ced duṣyeyātām aindram pañcaśarāvam 612 odanam 612 nirupyā 613 "gneyena pracaryai "ndreṇā 'nupracared uttarām upo 'ṣya(to) v(ād)o 'bhābhyām yajeta | sarvāṇi ced dhavīmṣy apahareyur duṣyeyur 614 vā "jyena ca devatā

yavāgūm nirupya śrapayitvā yaṣṭavyam | sa tvam no ... (RV. 8. 26. 25) īśānāya prahutim yas ... (RV. 7. 90. 2); vājy asi vā° (RV. 10. 56. 3) iti vājyānuvākye | avadāna-paryāptene 'stvā punar yajeta |

606 A sāyāyamdoham veksasvahareyuh B sāyamdoha cadepahareyuh 607-611 Diese und die inzwischenliegenden Worte fehlen bei D. 607 Brahm. Prāy. 68 a: tathā 'nyataranāśe ekam api sa pūrva[m] dvaidhīkṛtya nirmathya ity eke; — zu dem ganzen Passus Ath. Prāy. 4. 1 vgl. Āp. Ś. 9. 1. 21 ff.; cf. Aśv. Pray. 17 b: sayamdohe naste pratardoham dvidha vibhājyai 'kam bhāgam ātamcya tābhyām yāgam kuryāt || prātardohe naṣṭe tad-devatyam purodāśam krtvā yāgah | āmikṣānāśe 'py etat | tasyāh prātardoha-vikāratvāt | āmikṣām eva utpādya tayā yajete 'ti kecit | vājinanāśe ājvena yāgah | sānnāyye ubhaya-doşe aimdram pamcaśarāvam odanam gärhapatye śrapayitvā tene 'mdra-yāgah | atra sarva-prāyaścittam 609 A cedvaivisnu-smaranam ca kāryam | 608 A prātardhi cen dham B dvaidhyam C dvaidham 610 A onyatarata 611 A vaiñeto 612 A pañcaśarāvodanam; cf. Āśv. 3. 10. 27; K. Ś. 25. 5. 2; B vajete 613 ABC nirūpyā° D setzt mit dem s. auch unten in 4. 4. korrupten Passus wieder ein: tau bhau ce dușyen mā tām aimdram 614 Brahm. Prāy. 7 a bringen folgende pamcaśarāvam odanam nirūpyā Klassifizierung des rituell Unreinen: dustam trividham varnayanti | jātidustam āśrayadustam samsargadustam ca | jātidustam palāmdu-grmjanakā-"di | āśrayadustam anāryādi-parigrhītam tatrā 'pi mlechā-"dibhir anaryaih saha samvyavahara samsargadustam mala-"dibhih | evam ādibhir upahatam dravyam apo 'bhyavaharet | apah pratigamayet | vgl. ibid. 7b: tad vā prakṣepya tatrai 'vo 'dakam āsiñcet..... ibid. 8a: atha päträny apo 'bhyavahared iti varttate . . . nirlikhed dārumayam ... niştapen mārttikam | adbhih sauvarņa-rājatam samśodhayed iti śesah | athavā nirlikhed iti varttate | nirlekhanam ca samśodhanam mārttikasya nistapanam sauvarņa-rajatasyā 'dbhir eva samsodhanam | iti upasargah | - Über den Begriff des Substituts findet sich ibid. Bl. 9a folg. eine Auseinandersetzung. Nachdem eine Stellvertretung des Opferfeuers und des Opferherrn als ausgeschlossen hingestellt ist (Bl. 9a: agner na pratinidhih svāminaš ca pratinidhir nā 'sti | samavāyāt | yo hi yajate sa eva phalena sambadhyate | tasmād yajamānasya pratinidhir nā 'sti |) sagt der sehr korrupte Passus, in interessanter Weise den Begriff der Opferbarkeit umschreibend: yathā māṣā (!)-masūra-kodravā-"di vasva yam (?) samyogah | sarvatrai 'va pratisidhyate | ayajñiyā vai māṣāh | ayajñiyāh kodravā iti ... und ibid. 10 a: atha yajñiyam anapratinidheyam

yajetā 615 | 'thā 'nyām adoṣām iṣṭiṃ tanvītā(m | a)po duṣṭam 616 abhyavahareyur 617 | brāhmaṇair abhakṣ[y]a[ṃ] duṣṭaṃ havir | bhūtaṃ 618 ced ājyaṃ skanded 618 bhūpataye 619 svāhe 'ti 619 tribhir prādeśair diśo mimāya tad yajamāno devāñ 620 janam 620 agann 620 ity 620 anuṣaṅgo 621 | yajñasya tvā pramaye 'ti catasṛbhiḥ parigṛḥṇīyāt | yajñasya tvā pramayo-'nmayā-'bhimayā pratimayā (paridadema) 622 svāhe 622 'ty | anutpūtaṃ

yathā palāśasya pāribhadrakaḥ | aśvatthasya gardabhāṇḍaḥ khadirasya kadira(!) bhavati sāmānyena tu kvacit tatas teṣām aparigrahaḥ | anyatrā 'coditatvāt pratiṣiddhasya ca māṣāde (!) aparigraha eva tatrā 'nugrahika ukta-vrīha(!)-yavā(!)-puroḍāśasya teṣām alābhe tuṣavatīnām taṃḍulavatīnām oṣadhīuāṃ puroḍāśan kurvaṃti māṣādi-varjam iti; vgl. auch ibid. 28 a: sarvaskanne naṣṭe duṣṭe vā yathāpūrvaṃ punaḥ saṃskaraṇam | und die ganz verderbte Stelle 29 b: āsanneṣu haviḥṣu sarvasmin duṣṭe dugdhe vā naṣṭe vā sarvaṃ saṃśodhya vatsāpākaraṇādi-sadyaḥkriyā ṣoḍaśa-dārvidhmapiṃḍapitrya . . . vedyāḥ saṃskāraḥ kṛta eva | mṛt pra-dīyate | āyatīr anumaṃtraṇaṃ nā 'gnihotraṃ dohādi siddhaṃ | vedaṃ kṛtvā(?) paristaraṇādipātrayogaḥ siddham anyat | Vgl. auch K. Ś. 25. 4. 13 folg., — verunreinigtes Wasser wird weggegossen: AP 37. 18. 1. Das nirlekhanaṃ resp. saṃśodhanam der Opferinstrumente erfolgt mit der Hand: [śuddhir] yajñapātrāṇāṃ pāṇinā yajñakarmaṇi (Agnip. 156. 4).

615 cf. Āp. 9. 15. 14 f. 616 cf. Brahm. Prāy. Bl. 6b: dustam apo 'bhyavaharet | und Bl. 7a: tathā ca dharmaśāstre | vasā śukram asrg majjā viņ mūtram karnavin nakhāḥ | ślemā-'śru dūṣikā (?) svedo dvādaśai 'te nrnām malāh | cf. K. Ś. 25. 5. 9 folg., vgl. Anm. 58 und die dort zitierten 617 Āśv. Prāy. 17a folg.: vyāpannam havir jale viniksipet | Stellen. tatrā "jyena svistakrt || prayājā-"dy-anga-havir-nāśe tu tad dhavir utpādyate na yajeta | na tatrā 'gnyanvādhānādi punaḥ prayogaḥ || 618 Nur verständlich als Korruptel einer älteren Fassung von Ap. 9. 15. 17: yad āryānām abhojanīyam syān na tena yajeta; — statt bhutam l.: pūtam? vgl. unten: anutpūtam 619 A skandet tad adbhūtayeye svāhe 'ti B made skande ced bhūtamyeye cet svāhe 'ti CD skamde ced bhūpataye cet svāhe 'ti; vgl. Āp. 9. 13. 6, 7; 14. 28. 6. devām janmāmga nityam B devām janmāgamnityam CD devām janmāmgam nityam; dieser Vorschrift entspricht genau Āp. 9. 13. 5. 621 Brahm. Prāy. 30b: devān janam agan iti skannam abhimamtryā po ninayet | Āśv. Prāy. 9a: athe 'sti-madhye havisām skannam abhimṛśet | devāñ janam agan yajñas . . . amhaso (Āśv. 3. 13. 15). bhūpataye svāhā bhuvanapataye svāhā bhūtānām pataye svāhā yajñasya tvā pramayo 'nmayā 'bhimayā pratimayā drapsaś caskamda ceti (RV. 10. 17. 11)..... Auch des Überlaufens des Opfermuses wird gedacht: Āśv. Prāy. 16a: carau śrapyamāne prāgdiśi tāpād utsikte....daksinataś ced.... paścāc ced uttarataś cet yugapat sarvataś cet ... vidiksu [cet] ... || utsiktam carum āpyāyati | 622 So BC; A liest: yajñasya tvā pramadānmayābhimayā paridadema svahe 'ty. Bl.'s Index verzeichnet nur: vajñasya tvā pramayonmayābhimayā pratimayā, so auch die wahre Meinung der korr. Fassung von D; vgl. Āśv. 3. 13. 15; zu vgl. ist ferner: Āp. 9. 13. 6.

ced ājyam skanded 623 vittam 624 prāņam 624 dadyāt 625 | tatho 'tpūtam 626 utpūyamānam ced ghṛtam 627 dadyād atho 'tpūtam 628 utpūyamānam ced ghṛtam 629 prāṇam dadyād 630 devatāntare 631 ced 631 ghṛtam 631 | āhutilopavyatyāse 632 | tvam no agne | sa tvam na 633 | iti sarvaprāyaścittam 634 juhuyāt | tvam no agne varuṇasya vidvān 635 devasya hedo 'vayāsisīṣṭhāḥ | yajiṣṭho vahnitamaḥ śośucāno viśvā dveṣāmsi pramumugdhy asmat | sa tvam no agne 'vamo bhavotī nediṣṭho asyā uṣaṣo vyuṣṭau | ava yakṣva no varuṇam rarāṇo vīhi mṛḍīkam suhavo na edhi svāhe 'ti | devatā-'vadāne yājyā-'nuvākyā-vyatyāsa 636 'nāmnāta 636-prāyaścittānām vā 637 yady

⁶²⁴ cf. Ap. 9. 13. 1. 625 cf. Man. S. 3. 1. 2. 1. 623 AB skamdet C skande Auch die Verunreinigung der Schmelzbutter verlangt Sühne (Asv. Pray. 17b): ājyo-'pahatau tajjale praksipyā 'nyat samskrtya tena pracārah | ; vgl. ibid. 18a: avattadvy-avadānā-"deh ślemādinā nāśe punar āyatanād evā 'vadāya sarvaprāvaścittam krtvā vastavyam | eka-dvy-ādy-avadāna-vaikalyene 'stvā tvan no agne sa tvan no agne (Ap. 9. 12. 4) ity etābhyām sruvāhutī hutvā punar avadāya yajete 'ty uktam prāyaścitta-camdrikāyām | 627 A unklar; BC vrtam; cf. M. S. 1. 4. 13. 628 A °tpūyam 629-631 Diese und die inzwischenliegenden Worte fehlen bei D. A ve vittam B va cica C ve cinva 630 cf. Ap. 9. 13. 2 yady utpūtam citram deyam. Dieß ist ursprünglich der Sinn des hier gänzlich korrumpierten 631 A evatāmtaravedvittam B devatānāmnarecac-Passus gewesen. cittam C devatāmtare cec cittam; so D, jedoch: "tara cec ... Zuviel oder Zuwenig bei dem Hersagen von Mantra erheischt Sühne (Āśv. Prāy. 18a): āśrāvaṇa-pratyāśravaṇa-vaṣaṭkāreṣu maṃtrāmtara-nyūnā-'tireke sati āśrāvitam atvāśrāvitam (Āp. 3. 11. 2) itv adhvaryuh sruvena juhuyāt | Des Ausfalls des ganzen Agnihotra-Opfers wird gedacht in Agn. Prāy. 10 b: prasangād dhomam lopaprāyaścittam likhyate | ekasya dvayor bahūnām api vichede caturgrhītam manasvatyā juhuyāt | anekā-'gnihotrā-'tipatti-nimittam manasvatyā caturgrhītam hosyāmī 'ti samkalpyā 'gnim vihrtya manasvatī[r] juhuyāt | kecid yāvamtah kāla- [l.: lā?] homena vichinnās tāvato(m) ekaikam kālam prati(!) ekaiko homah karttavyah | na manasvaty-āvṛttiḥ | pakṣahoma-nyāyena tān homān kuryād iti prāyaścitta-pradīpe | 683 RV. 4. 1. 4f.; cf. Brahm. Prāy. 14 b: devatāvadānayājyā-'nuvākya-mamtra-karma-viparyāse 'nāmnāta-prāyaścitt.... āpadi tvam no agne sa tvam no agna bhinna-krama-yogo(!)-viparyāsah... cf. "karmaviparyāsah" oben in 3. 4. — devatāviparyāsa: K. Ś. 25. 5. 19. 634 CD °prāyaścittim cf. hierzu Āp. 9. 16. 10. 635 RV. 4.1.4. °tyāsenātyāta B °tyāsenāmnātah C °tyāsemnātyāta D °tyāsenvāmnāta; vgl. Āśv. 3, 13, 14, K. Ś. 25, 5, 19. 637 vgl. Aśv. Prāy. 17 b: yāgāt prāg dhotur yājyā-'nuvākyā-viparyāse sati und ibid.: kṛte tu yāge anuvākyā-viparyāsa-jāte prāyaścittam eva na tu yāgā-'bhyāsaḥ | yājyāyām api avihita-devatāyām tad-devatyāyām anyadevatyāyām vā vihita-devatā-"deśam krtvā vihitām eva devatām dhyāyan yadi vaşat kuryān na tadā

rkto 638 'bhy ābādhaḥ syād 638 bhūr janad iti gārhapatye juhuyād | yadi yajuṣṭa om bhuvo janad iti dakṣiṇāgnau juhuyād | yadi sāmata om svar janad ity āhavanīye juhuyād | yady 639 anājñātā brahmata om bhūr bhuvaḥ svar janad om ity āhavanīya eva juhuyād 639 ājyabhāgānte sve 640 devatām āvāhayiṣyan yasyai ('va) havir niruptam syāt tato-'ntayā yajetā "jyasyai 'tāni nirupya 641 | yadi bhāginīm 642 nā "vāhayed 642 yatra smaret tatrai 'nām upo-'tthāyā "vāhyā 643 "vāpasthāne 644 yajeta 645 | barhiṣi skanne 646 nā "driyeta | da-

yaga-'bhyasah purvoktam prayascittam visnusmaranam ca karyam avihitayājyām vadann avihita-devatā-"deśe dhyāne [l. onam] kurvan yadi vasat kuryāt tadā pūrvoktam prāyaścittam krtvā punar avadāya yajeta | svistakṛd-anamtaram smarane ājyene 'tyādi pūrvavat | agnīsomīyena purodāśenā "gneye yāge kṛte uktam prāyaścittam kṛtvā "gneyenā 'gnīsomīyayāgah || sarva-prāyaścittam visnusmaranam ca || cf. ibid.: devate anuvākye yājye vā viparihrtyā "jye avadāne havisī vā | devatā-viparyāsa āvāhanā-"dişu vyutkramah | anuvākyā-viparyāso 'nyadīyām anyasyā 'nubrūyāt | evam yājyā-viparyāsah | ājya-viparyāso jauhavau-"pabhṛtayor ity ādi | avadāna-viparyāsah pūrvārdhāt pūrvārdhāt pūrvam ity ādi | havir-viparyāso nirvāpādi | yāge cā 'nyadīvasyā 'nyasya yāgah | etesām madhye anyatara-nimitte sati prāyaścittam kartavyam | yad vo devā nidhetana svāhe 'ti (Āp. 3. 11. 2) tisthann ājyāhutim hutvā jānv ācyā bhūr iti gārhapatye juhuyād yadi yajusto bhuva iti daksiņāgnau | vgl. dazu ferner Stellen wie Āśv. Prāy. 9b: athā "vāhanā-"disu devatānām viparyāse yājyānuvākyāviparyāse vā juhū-'pabhṛd-dhruvā-"jyānām paryāse vā pūrvārdhā-'vādāna-samaye aparārdhā-"dy-avadāne vā havir-viparyāse vā yad vo devā atipātayāni (Āśv. 3. 13. 18) ity ājyāhutim brahmā juhuyāt | tasmai yajamāno mukhyam dhanam dadyāt | yāgāt prāg yājyā-'nuvākyā-viparyāsajñāne prāyaścittam krtvā punah samuccārya yāgah kāryah | yāgānamtaram jñāne prāyaścittam eva || Über die Vertauschung der Opfermaterialien sprechen auch Āśv. Prāy. 16a: juhū-'pabhṛd-dhruvā-"jyānām viparyase yad vo deva iti sruvahutim brahma juhuyat | tasmai yajamano mukhyam dhanam dadyāt |; vgl. ibid. 16 b: havisām viparyāseno 'dvāsane brahmā yad vo devā iti pūrvavaj juhuyāt∥ tasmai yajamāno mukhyam dhanam dadyāt | kapālānudvāsane (?) adhvaryur āśrāvayati cet tadā 'gnaye vaiśvānarāya pūrnāhutih |

638 A rcobhyābādhasyā B rktobhyābādha syād om C rcobhyātvādha syād om D rcobhyābādha syād om; 639 AD lassen diese und die inzwischenliegenden Worte aus; vgl. Gop. Br. 1. 3. 3. 640 l.: sva-°? 641 D nirūpya 642 A bhāginīnām nāvahayed B bhāginīnāvāhayed Brahm. Prāy. 36a: bhāginīm cen nā "vāhayet | bhāgo asyā 'stī 'ti maṃtrarthīya iti bhāginī yasyā nirvāpaḥ kṛtaḥ śāstreṇa yāgaś coditaḥ sā bhāginī tām cen nāvāhayet....... cf. Āśv. Prāy. 18a: hotā yaṣṭavyām devatām anāvāhye 'taram karma yadi kuryāt tadā yatrai 'va smaret tatrai 'vo 'tthāya tām devatām āvāhayet ∥ na maṃdra-svara-niyamaḥ ∥ manase 'ty eke ∥ yady asthāninīm āvahayet tadā nigameṣu tām nigamayet ∥ sthāninīm cā 'dhva-

kṣiṇena ced yajetā 'rddharcāt 647 pratiṣṭhām dadyāt | purodāśe du[ḥ]śrite 648 sarpiṣy annam catuḥśarāvam odanam brāhmaṇebhyo dadyāt 649 | tatas tam eva punar nirvapet | purodāṣe vikṣāme 650 yato 650 'syā 'kṣāmaḥ 651 syāt tato yajeta 652 | dveṣyāya tam dadyād dakṣiṇām ca 653 | puro-

ryuś ca yagakale caturgyhitena dhrauvajyena yastavyam yajet | tad-devatye yājyānuvākye hotrā pathanīye | anumamtraņam yajamānena | tato visnusmaranam | viparyāsenā "vāhane brahmā pūrvavad yad vo devā iti juhuyāt | tasmai vajamāno mukhvam dhanam dadvāt | cf. Agn. Prav. 16a: sthāninīm anāvāhya devatām upotthāyā "vāhayen manase 'ty eka ājyenā 'sthāninīm yajet | yadi kasmimś cit karmani yastavyā[m] devatām anā-[vā]hyai 'vo 'ttaram uttaram uttaram karma kuryāt tadā yāvati gate smarati tad evo [l.: 'aivo] 'potthāyā "vāhayet | yady asthāninīm pramādād āvāhayet tadā 'sminn eva kramena tām ājyena yajet | nigameşu ca niga-643 A bāhyā 644 BC väpasthäne 645 A yajed B yajetta; Āśv. 3. 13. 19 cf. Āśv. Prāy. 17b: anubrūhī 'ty atra bhāginy-ullekhe hotary api bhāginīm puro 'nu vā vadati prāg vadanāt smarane sati caturgrhītena dhruvājye yāgah karttavyah || avadānā-'namtaram smarane saty 646 Āśv. Prāv. abhāginīm istvā punar avadāya bhāginyā yāgah kāryah || 12b: upari sthāpitam śākhe-'dhmā-barhir-ādi yady adhastāt patati tadā brahmapratisthā-manaso brahmavāco brahma-yajñānām havişām ājyasya cā 'tiriktam mamtrena pūrvavat samsthāpyā "jyam samskrtya sruksruvam sammrjya tenaiva mamtrena svāhākārāmtenā "havanīye 'dhvaryuh sruvā-"hutim juhuyāt | yajñāya brahmaņa idam | ājya-bhāgā-'namtaram sthālyājyena hutvā viṣṇu-smaraṇam kuryāt | śākhe-'dhmā-barhiḥ-prastara-veda-paristaraṇa-pavitra-vidhṛti-paridhy-upaveṣā-"di-dravyānām dāhā-"dinā nāśe (cf. oben in 2. 5.) viņ-mūtrā-"dy-upahatau vā 'dhvaryus taj-jātīyam anyad vidhāya svasthāne niyojayet | tata ājyam saṃskṛtyā "jya-bhāgā-'naṃtaraṃ vā sruvāhutī juhuyāt∥ tvam agne ayāsi (Āp. 9. 12. 4) °sajam svāhā || agnaye yasa idam || prajāpate na °nam svāhā || prajā ·idam tato visnusmaranam || pavitra-nāśe mimdādi-gaņo prāyaścittam ity uktam prayaścitta-pradipe | ajya-'valokana-'namtaram etat prāvaścittam tat-prāk mimdā-gana iti kecit | sa cā 'gre vakṣyate | sarvadā samuccayo vā | idhmā-barhisoh prayājā-'nuyājānām ca nyūnā-'tireke.... 648 cf. Brahm. Prāy. 31 b: yasya purodāśau 647 AD °rddharātrāt duḥśṛtāv iti brāhmaṇoktam prāyaścittam pradhāneṣv eva tad bhavati | 649 cf. Āp. 9. 15. 18; Āśv. 3. 14. 1. gemeint ist M. S. 1. 4. 13. 650 A vikṣāmepato B vikṣābheyato cf. M. S. 1. 4. 13. 651 A ksāma BCD kṣāmaṃ 652 cf. oben 2.1; vgl. Āśv. 3.14.2 und Brahm. Prāy. 32 a: atha yasya purodāśau kṣāyata iti śrutidarśanāt pindapitryajñādiṣu punahsamskāra eva karttavya îty uktam | Agn. Prāy. 16 a: havişi duḥśrte catuḥśarāvam odanam brāhmanān bhojayet | yadā havir apakvam bhavati tadā tenai 'va havişā tat karma samāpya catuḥśarāva-parimitam vrīhibhir odanam paktvā caturo brāhmaņān bhojayet | dakṣiṇāgnim vihṛtya ta-653 Agn. Prāy. 17b: kṣāme sminn odanam paktve 'ty āpastambah | śistene 'stva punar yajeta | ekadeśa-dagdhe prayaścittam na bhavati | [yadā] 'vadāna-paryāptam nā 'sti cet tadā tenaiva mātrā-'pacārenaiva 108

dāśe sarvakṣāme nirvapaṇaprabhṛtyām udāhṛtya 654 | kapāle 655 nasta 656 ekahāyanam dadyād 657 | dhātā dadhātu pituh

yagah karttavyah | tantram samapya punar-viharana-"di tasyaiva yagah karttavyah | avadāna-dvaya-paryāptam akṣāma-dravyam asti cen naiva prāyaścittam | idam ekadeśam adagdhasya laksanam | aśese punar-āvṛttih | aśesa-dagdhe punar-āvṛttiḥ kāryā | sarva-dagdha ity abhiprāyaḥ | punaryāga-punarāvrtyor ayam višesah | varttamāna-karma(m) samāpya punar ādita evā "rabhyā 'mtatah kriyā punar-vāgah | punar-āvrttis tu varttamānapravoge nastasva havisah punar-utpādanam iti punar-utpāditena havisā sa eva prayogah samāpayitavyah | ayam anayor višesah | ksāme śistene 'st[v]e 'ty asmin prayoge yā dakṣinā sā dvestre dātavyā |

654 A nudāhatva B mudāhvatva C ohrtva 655 Diese und die dazwischenliegenden Worte fehlen bei D. 656 B neste ACD naște; cf. Ait. Brāhm. 7.9: yadi kapālam nasyet... asvibhyām dvikapālam purodāsam nivapet! 657 Āśv. 3. 13. 9; cf. Āśv. Prāy. 8a: purodāśa-śrapaņam ārabhya kapālo-'dvāsana-paryantam kapāle nasta idam (nämlich: agnaye vaiśvānarāya pūrnāhutih) eva prāyaścittam | udvasanād ūrdhvam na dosah | pātrā-"sādanā-"diśrapaṇād arvāk kapāla-bhedane gāyatryā śatākṣarayā saṃdadhāmī 'ti (Āśv. 3.14.10) samdhāyā 'bhinno gharmo..... anusamtarantu (ibid.) prati dadhmo yad atra svāhā yajño 'pyetu devān (ibid.) iti mamtrabhyam apsu niksipet | evam śva-"dibhir ghratany api kapalani pūrva-mamtrābhyām apsu niksipet | anyāni mṛnmayāni pātrāni bhinnāni aśuci-sambamdhīni vā bhūmir bhūmim agān bhidyatām (Ā. Ś. 3. 14. 12) iti mamtrenā 'psu niksipet | baudhāyanā-"cārya-vāde kapālānudvāsane adhvaryur āśrāvayati cet tadā 'gnaye vaiśvānarāya pūrņāhutiḥ || Aśv. Prāy. 14b: purodāśa-śrapanād ūrdhvam api kapālo-'dvāsana-paryamtam kapāle naste isty-ašaktau srucam dvādaša-grhītena caturgrhītena vā pūravitvā juhuvāt | agnave vaišvānarāva svāhe 'ti | agnave [vaiś]vānarāve 'damo | pātrā-"sādanā-"di yāvac-chrapanam kapāla-bhedane gāyatryā tvā śatāksarayā samdadhāmīti samdhāyā 'bhinno gharmo.... — anusamcarantu (Āśv. 3.14.10) | trayastrimśad devān (ibid.) iti mamtrābhyām apsu prakṣipet || evam śvādibhir āghrātāni kapālāni pūrvamamtrābhyām apsu praksipet tatah kapālā-'ntaram proksanādi krtvā yojayet | sarvaprāyaścittam visnusmaraṇaṃ ca kuryāt | yathokta-samkhyā-'dhiko-'padhāne nyūno-'padhāne vā kapālānām parasparam samyan-melanā-'bhāve vā 'mgula-dvayo-'rdhvapramānābhāve vā "jyabhāgā-'namtaram adhvaryur vyāhrtibhih sruvāhutīr juhuyāt | kapālo-'padhānakāle nihitā-'mgāre purodāso-'padhānāt pūrvam anugate manasvatīm āhavanīye hutvā punah kapālesv amgāram nidadhyāt | anyāni mṛnmayāni pātrāny akṛta-prayojanāni bhinnāni aśuci-saṃbamdhīni vā bhūmir bhūmim agān ... bhidyatām iti mamtrenā 'psu kṣipet || sarva-prāyaścittam krtvā pūrvavat pātrā-'ntaram yojayet || yasminkasmims-cid därumaye pätre tat-sthane 'nyan nidhaya bhur ayur me dhārayata prāṇam me dhārayata prajām me dhārayata paśūn me dhārayata āyuh prānāh prajāh paśavah parāeidhyerann (TS.3.1.8.1) ity abhimamtrya mimdādi-gaņena dvādaśa-grhītena srucam pūrayitvā jātavedasi sunavāma-soma mano įvotir (Āśv. 2. 5. 14) [iti] dvābhyām tisrbhir mahāvyāhrtibhir juhuyād esa durgādi-ganah | durgādi-ganena hutvā bhūmir

Vol. xxxiii.]

pitānaṣṭo 658 gharmo viśvāyur yato jātas tato 'py avām 659 svāhe 'ti juhuvāt 655 | kapāle bhinne gāvatryā tvā śatāksarayā samdadhāmī 'ti 660 samdhāya dhātā dadhātv ity eva juhuyād | āgneya[m] ekakapālam nirvaped āśvinam dvikapālam vaisnavam trikapālam saumvam catuhkapālam 661 | naste bhinne ca bhārgavo hotā 662 kītā-'vapannam 662 sānnāvyam madhyamahī dyaur 663 ity antahparidhidese nimena parnena nayen 664 | mahī dyauh pṛthivī ca na imam yajñam mimi-

bhumim ity ahavaniye praharet || patra-madhye jaladau varttamana idam prayaścittam | kevala-pātrabhede āhavanīye prāsya mimdādir eva na bhūr āyur ma ity uktam prāyaścittam camdrikāyām | cf. Agn. Prāy. 14 b: kapāle naște 'nudvāsite 'bhyāśrāvite vā | udvāsanāt pūrvam kapālasyā 'śuci-samsarga - nimittam | yeṣām śrapanā-'namtaram udvāsanam teṣām anudvāsite kapāle saty āśrāvaņādi kṛtam ced ubhaye | nimittayor anyatara-nimitte sati vaiśvānarestih kāryā |

660 Āp. Ś. 658 Mān. S. 3. 1. 25. 659 l. agām = agān 9. 13. 8. Āśv. 3. 14. 10. M. S. 1. 4. 13. A wiederholt kṣāme yato syā kṣāmam syāt tato yajeta dvesyāyatam dadyād daksinām ca purodāśe; cf. Brahm. Prāy. 32 b: yadi kapālam bhidyeta gāyatryā tvā śatākṣarayā sam-661 cf. K. S. 25. 5. 1. — Brahm. Prāy. dadhāmīti samdhāvo 'padadhyāt 33 a sehen noch folgende Möglichkeit vor: dvayo[h kapālayor] bhinnayo[r] bahūnām cai 'vam eva pṛthak saṃdhāyo 'padhānam ekaikasya tathā praksepah kecid icha(m) ichamti yato jātam tad apy aryo (?) tayato jāte tad apy agātām (?) vato jātāni tad apy agur iti ye tu madhyama-purusena pracaramti tad apy agā svāhe 'ti . . . 33 b: atha yasya kapālam naśyatī 'ti (vgl. M. S. 1. 4. 13) prakṣālya (?) yadā tat (?) haviḥ saṃtiṣṭhe[t] tathā-'gnaye vaiśvānarāya dvādaśakapālam nirvaped iti 34a: naṣṭādhigatam kapālam apsu prahared iti varttate viśvāyur jato (?) tātam tad apy agā svāhe 'ti ... namas te rudra ity anumamtranam. — vgl. Agn. Prāy. 17 a: kapālam bhinnam anapavrtta-karma gāyatryā . . . samdadhāmī 'ti samdhāvā 'po 'bhyavahareyuh | purodāśa-śrapanāt prāk kapāla-bhede gāyatryā tvā °mī 'ty anena mamtrena samdhānaka-dravyaih samdhānam kṛtvā 'bhinno gharmo jīradānur yata ārttas (nach Āśv. 3. 14. 10) tad agan vajño 'pyetu devān (Āśv. S. 3. 14. 10, cf. Ap. 9. 13. 9) iti dvābhyām apo 'bhyavahareyuh | evam apalīdhā 'bhiksiptesu | śvādibhir abhikşiptāni tad-aśanā-"dibhir abhyasyā 'śuci-sambamdhāni kapālāny abhinnāny apy evam kuryāt | abhinno gharma ity ādi pūrvavat | tato vaiśvānare-'ştih | ata eva 'nyani mrnmayani | kapalebhyo 'nyani mrnmayani bhinnany abhinnāni ca | bhūmir bhūmim agān mātā ... bhidyatām ity apa evā 662 A hotyatākītābhih na D hotākīdyadyannam; cf. Āp. Ś. 9. 2. 5; vgl. oben Anm. 119. 663 RV. 1. 22. 13. 664 A niyen B ninayeta C ninayet; Āśv. 3. 10. 23 f. Āp. Ś. 9. 2. 4; — cf. Agn. Prāy. 5 b: yadi havi[h]su muhyeyuh pātryā samayā vibhajyā "nupūrveņa pracared ity evam devayānih (l.: 'yonih) | bhinna-siktāni ca | prajāpate na tvad etāny anya (RV. 10. 121. 10) iti valmīkavapāyām (vā) sānnāyyam dustam madhyamena palāśa-parnena juhuyāt | anena svāhākārāntena mamkṣatām | piprtām no bharīmabhiḥ⁶⁶⁵ svāhe 'ti | prāk prayājebhyo⁶⁶⁶ 'ngāram barhiṣy adhiṣkanden ⁶⁶⁷ namas te astv āya-

treņa valmīkadvāre prasimcet | apsu vā tūṣṇīm | viṣyamdamā(da)nam mahī dyauh ity antahparidhideśe nirvapeyuh |

665 cf. Āśv. Prāy. 16a: sānnāyyam pāka-samaye kumbhīm atītya bahih patati cet tadā tat pātrām ta]re ādāya paridhi-dese mahī dyauh pṛthivī ca na ity anena ninayet | sarvaprāvaścittam krtvā 'vaśistena yajet | sarva-nāśe punar-dohā-"di || āmikṣa-yāge 'py etat samānam || tasyāh payo-vikāratvāt || 667 cf. Komm. zu Āp. 9. 1. 17: purā prayājebhyo 666 D pravājebhvām bahisparidhy angārah skandet ... vgl. Brahm. Prāy. 34a: yadi prāk prayājebhyo bahihparidhy amgāra skandet tam abhimamtrayeta adhvaryu[m] mā "himsīr ity evam ādibhih purastād daksiņatah paścād uttarata iti mamtravišesair uktam abhimamtranam | yasyām diši skanno bhavati tatra yo 'vahito mamtrah tenaiva 'bhimamtranam bhavati | anyesam adityam purastāt paridadhātīty aparimānatvād ādityasya purastāt skanne prāyaścittam na bhavati....... 34 b. yadi bahavo 'mgārā bahisparidhi skannā bhavamti tadā 'bhimamtranādi-praksepāmtam karma pṛthak karttavyam abhihomās tu sad ete ce 'ti abhijuhotīti brahmaprāyaścittāni sruveņa juhotī 'ti; vgl. auch oben 2. 6 und Āśv. Prāy. 16 a: prāk prayājebhyah paridhi-deśād bahir yady amgārah patati purastāt tadā brahmā tam amgāram sruva-damdena nidadhyāt | mā tapo mā yajñas tapan mā yajñapatis tapan | namas te astv āyate namo rudrāya te namo yatra niṣīdasi adhvaryum mā himsīr yajamānam mā himsīr iti || yadi daksinatah patet sa eva sruvadamdena nidadhyāt || mā tapo 'si brahmāṇam mā himsīr yajamānam mā himsīr iti∥ yadi paścāt patet tadā.... hotāram mā himsīr patnīm mā himsīr yajamānam mā himsīr iti | yady uttaratah patet tadā āgnīdhram mā vajamānam mā ... iti | athainam anupraharet | aham yajñam dadhe nirrter upasthāt . . . māmadanta iha no devā vacchate 'ti | prahrtam amgāram abhijuhuyāt | sahasra-srigo vrsabho jātavedā... pratīkah | mā no himsīd dhimsito na tvā jahāmi gopoșam ca no vīraposam ca no yaccha svāhe 'ti || tatah sarva-prāyaścittam viṣṇusmaraṇam ca | cf. Agn. Prāy. 18a folg.: prāk prayājebhyo 'mgāram bahisparidhi nirvrttam sruvadamdanā (l.: °damdenā) 'bhinidadhyāt | yadi prayājebhyah prāg bahisparidhy amgāram gachet tadā sruva(m)-dandena pīdayet | paridhi-grahaņam deśo-'palakṣaṇā-'rtham | na paridhi-praharaṇo-'ttaram eve 'ti niyamah | mā tapo mā yajňas tapan mā yajňapatis tapas | namas te astv āyate namo rudra parāyate namo yatra nisīdasi | iti pratidiśam japitvā tato (yadi) purastāc ced adhvaryu[m] mā himsī[r] yaja [l.: °jňam] mā himsīr yaja[mānam] mā himsīr iti | yadi paścād dhotāram mā himsī[r] patnīm mā himsīr yaja[mānam] mā himsīr iti | yady uttarata āgnīdhram mā himsīr yaja[mānam] mā himsīr iti | pratidisam pūrvamamtra-śesah | athai 'nam anuprah[ar]ed aham yajñam dadhe śarma yachate 'ti tam abhijuhuyāt sahasraśṛngo vṛṣabho jātavedāh stomaprstho ghrtavān supratīkah | mā no himsīd dhimsito na tvā jahāmi gopoșam ca no vīrapoṣam ca yacha (Āśv. Ś. 1. 12. 37) svāhe 'ti | Dieses Zitat ist ein besonders deutlicher Beleg dafür, daß die Agn. Pray. die Mantra te 668 namo astu parāyate | namo yatra niṣīdasī 669 'ty abhimantryā 'ham yajñam dadhe nirrter upasthāt 670 tam deveṣu paridadāmi vidvān | suprajās tvam śatam hi māmadanta iha no devā mahi śarma yachate 'ty ādāya sahasraśrnga 671 ity anuprahṛtya | mā no mahāntam 672 | tvam no agne 673 | somānam svaraṇam kṛṇuhi 674 brahmaṇaspate kakṣīvantam ya auśijaḥ | sa tvam no 'gne 675 | vṛṣabham carṣaṇīnām viśvarūpam adābhyam bṛhaspatim vareṇyam 676 | ud uttamam mumugdhi no vi pāśam madhyamam cṛta avādhamāni bādhata 677 | ud uttamam varuṇe 'ty 678 etābhir juhuyāt || 1 || sarvāṇi 679 ced āhutivelāyām 680 patny 681 anālambhukā 682 syāt tām aparudhya 683 yajeta 684 | samāpyā 'mo 'ham asmi sā tvam 685

in der speziellen Fassung des Asv. S. bringen; statt: "na" liest unser Ms. hier und Blatt 16a: "ne", also doch wohl: ne t.

670 Āp. 9. 2. 10. 668 A. V. 11. 2. 15. 669 Ap. 9. 2. 9. 671 Gemeint ist wohl: AV. 4. 5. 1. 672 AV. 11. 2. 29. 673 RV. 4. 1. 4. Brahm, Prāy. 34 b: saham yajña ity anena mamtrenā "dṛte sahasraśṛmga ity anupraharati 674 RV. 1. 18. 1. 675 RV. 4. 1. 5. 676 RV. 3. 62. 6. 677 RV. 1. 25, 21. 678 AV. 7. 83. 3. 679 Korrupt! etwa: savane zu 680 BC ahutavelāyām; Āp. 9. 2. 1 ff. T. Br. 3. 7. 1. 9. Die fast wörtliche Übereinstimmung beider Stellen ist textgeschichtlich bemerkenswert. 681 A palp 682 A anālambhukī; Komm. zu Āp. 683 AC aparudhye B arupadhye 9. 2. 1: ārtava-vašād sparšanā-'narhā 684 K. S. 25. 11. 13 folg. bestimmen, daß die menstruierende Frau die zur Weihe notwendigen Geräte niederlegen und auf Sand sitzen resp. stehen, nach Ablauf von drei Tagen mit Wasser, dem Kuhurin beigefügt worden ist, sich reinigen und erst alsdann zu bestimmten Diensten zugelassen werden soll; vgl. Äśv. Prāv. 18b: sūtikām putravatīm vimsati-rātrena karmāni kārayet | māsena strījanīm | tatah prāg yajamāna eva rajasvalāyām api ca karmāni kuryāt | sūtake(!) yajamānah karmakāle snātvā karmāni kurvāt | ; (vgl. auch oben Anm. 257). — Āśv. Prāy. 12a: anvādhānadine patnī rtuma[tī] cet tām vihāye 'stih || yo kramam [am]tarvedyām (?) udag-agram vidhāya patnī-mamtrān yajamāno japet | etad [d]vitīya-prayoge || vikatisu (l.: vikṛtisu) dvitīyo 'pakramo na bhavati || upakramo-'ttarakām rtumatī cet sarvatra tām vihāye 'stih || prathama-prayoge 'nvārambhanīyāyām vrato-'panayanād ūrdhvam ced rtumatī tām vihāyā 'nvārambhanīyām samāpya yasyā 'nvārambhanīyā tat-karma samāpayet | yathā "huh | isty-anvārambhanīyāyām pāśuke vaikṛtīṣṭiṣu | vratād ūrdhvam ṛtuṃ drstvā kuryāt kāryam na lopayet | prosite yajamāne vrātye 'hani rtumatī cet tadā pamcame hi yāgah || prosite 'pi samkalpo-'ttarakālam cet tām aparudhya kuryāt | cāturmāsyeşu vaiśvadeva-parvaņo yāge kṛte varuņapraghāsā-"disv anvārabdhesv api malinā-'mbarāyām sve sve kāle 'parudhyai 'va yāga ity uktam śaradvayyām | ādhāne dakṣiṇā-pratigrahāt pūrvam ced rtumatī tadā 'gnayo laukikā bhavamti | sarvam utsrjyam havir apsu kṣiptvā punaḥ samayā-'mtare 'gnyādhānam kuryāt | dakṣināiti tasyā dakṣiṇam hastam anvālabhyo 'pāhvayītā ⁶⁸⁶ | 'hutiś ced bahiṣparidhi ⁶⁸⁷ skanded āgnīdhram ⁶⁸⁸ brūyuḥ ⁶⁸⁹ sam-krahiṣyām ⁶⁹⁰ tvā juhudhī 'ti ⁶⁹¹ | tasmai pūrṇapātram dadyāt ⁶⁹² | puroḍāśaś ced adhiśrita udvijed utpated ⁶⁹³ vā ⁶⁹⁴ tam udvāsya barhiṣy āsādayet kim utpatasi kim utproṣṭhāḥ ⁶⁹⁵ śāntaḥ śānter ihā "gahi | aghoro yajñiyo bhūtvā "sīda sadanam

pratigrahā-'namtaram ced rtumatī tām aparudhya samāpayet || śudhy-685 AV. 14. 2. 71 cf. Ap. 9. 2. 3. anamtaram agnibotrā-"rambhah || 686 A °pākuvītā° D °pā[gr]hnī(yī)tā° 687 ABC bahihparidhi (A läßt dhi aus) 688 D °dhre 689 A brūva 690 Cunklar; wohl: sakrayişyan; denkbar wäre samgrahışyan; vgl. Ap. 9. 16. 1 und die 691 Brahm. Prāy. 36b: yadi bahih-Bestimmung in Āśv. 3. 13. 16. paridhy āhutih skamded agnīdham brūyāt (!) etām samkasya juhudhīti...; der folgende Komm. liest samkasya... kasyati gatyarthah; zweifellos besser samkasya; wörtlich identisch mit MS. 1. 4. 13; cf. Man. S. 3. 1. 3. 1 vgl. Āśv. Prāy. 9b: āhuter bahisparidhi-skandane pūrvavad abhimṛśyā "gnīdhras tām āhutim juhuyād | yajamānas tasmai dhānyādi-pūrnapātram tadānīm eva dadyāt | Agn. Prāy. 16 a: āhutiś ced bahisparidhy āgnīdhra etām juhuyād dhutavate pūrņapātram dadyāt | yadi hūyamānā "hutir bahişparidhi skamdet tadā skannā-bhimarsane kṛte āgnīdhras tām ādāya tūşnīm eva juhuyāt | homam krtavate āgnīdhrāya tadānīm eva yena yena kena cid dhanyadina rasadina va purna-patram dadyad iti | Der Sühne bedarf es, wenn die geopferte Speise auf die Streu herabfällt (Asv. Pray. 18a): āhutir hūyamānā vadi barhisy adhipatet tadā "gnidhrah devāñ janam agan yajñah caskamde 'ti (Ap. 9. 10, 16) tām anumamtrya tūṣṇīm eva juhuyāt | vajamānas tasmai dhānyādi-pūrnapātram dadyāt | sarvaprāyaścittam visnusmaranam ca kuryāt | - oder wenn sie nicht ins Feuer fällt (ibid.): hute havisi anagnau patite tvam no agne sa tvam no agne (RV. 4. 1. 4 folg.) ity etābhyām adhvaryuh sruvāhutī hutvā punar ava-694 Āśv. dāya yajeta | 692 Āśv. 3. 13. 17. 693 AB utyuted Pray. 18 a sieht auch folgende, für die ausgebildete Kasuistik der Sühnezeremonien interessante Möglichkeit vor: ekakapālah purodāsah sarvahutas tat-paryāvarttane prāyaścittam | yady ekakapālah purodāśah sarvahutah par[y]āva[rta]te ta[t] tam adhvaryu[h] svasthāne pratisthāpayet || prajāpater varttanim anuvarttasva.... navantu (Āp. 9. 14. 1) yajamāno 'numamtrayate || pratiksatre namah (Ap. 9. 14.2) || adhvaryuh sruvāhutī juhuyāt | askām dyaur prajanayatu (Āp. 9. 6. 7) svāhā | yajñāye 'dam || askān ajani prājani..... prajaniṣīmahi (Āp. 9. 6. 7) svāhā || yajñāye 'dam | ; cf. Agn. Prāy. 17 b: yadi purodāśah sphuted vo 'tpated vā | yadi purodāso bhidyāt | uduched (l.: udvijed?) vā tadā kim utpatasi sadanam svam iti barhisi nidhaya tato ma himsir asminn asida barhişi ity abhimamtrayet | 695 cf. Ap. 9. 16. 11; Asv. 3. 14. 13; Asv. Prāy. 16 b: purodāśasya bhedane patane vā kim utpatasi kim utprosthāh śāntah śāmter ihāgāhi sadanam svam iti || barhişi nidhāyā 'bhimamarayate | tam [m]ā himsīr devaprerita barhiṣī 'ti | abhimamtrya sarvaprāyaścittam juhuvāt |

svam āsīda sadanam svam | mā himsīr deva presita ājyena tejasā "jyasva mā naḥ kimcana rīriso | yoga-kṣemasya śāntyā asmin āsīda barhir iti | taptam cet karma (guņo) tv 696 antariyāt 696 sarvaprāyaścittam hutvā mo 'dvijen 697 | (nā 'ngā "hutim 698 antarhitām dadyān | na ta-pa-varga-nimittā-'bhāvāt pradhānalope 'ntarāve 699 vā nirvaped vyāpadyeta) | śeṣ(ād avadyes)aś ced vyapadyeta "jyena svistakrd-ide samapnuyat | samāpte ced dusto 700 na kṛtām antarām vā vidyāt punaristir abhyāvarteta | yajño yajñasya prāyaścittir bhavatī 'ti || 2 agnyādheye samitsv āhitāsu nā 'gnim grhād uddhareyur nā 'nyata āhareyur | na prayāyān nā 'nugached | yadi prayāyād anugached vā samvatsaram samvatsarābhiprāyo vā yadi tvared brahmaudanam paktvā punah samidham abhyādadhyād | agnihotram ced anabhyuddhrtam śaraśarāsyād 701 amum samūhe 702 'ti brūyād | vişyannam 703 agne 704 tvam 705 na iti 706 juhuyān | madhyamena parņena mahī dyaur 707 iti 708 tan 708 (madhyame palāśāvāņaparņena mahī dyaur iti 709 tan mamadhyame palāśāvānaparņena 710 mahī dyaur 709 ity 708) antaḥparidhidese ninayed 711 | [d]uhyamānā 712 ced avabhi[n]dyād anya-

⁶⁹⁶ A tvāmtarīvā B onvāvāt; D onvāmtariyāt 697 A madvijetā 698 ABC °hutīm 699 D mtaye 700 AD. BC mādvijenā 701 ABCD śaraśarā (BC •rāt) syād; s. auch Āp duste 9. 6. 10; cf. Āśv. 3. 11. 19; śaraśarāyat; Komm. in Brahm. Prāy. 43 a fast dies Wort onomatopoëtisch auf: yady adhiśritam śaraśire 'ty eva[m] śabdam kuryāt; so auch Āśv. Prāy. 4 a: agnihotradravyam adhiśritam śaraśarā-śabdam karoti vgl. Agn. Prāy. 8b: agnihotram śaraśarāyat samoṣāmum iti dveṣṭāram udāharet | adhiśṛtam agnihotradravyam yadi śabdāyet tadā 'bhimamtrayeta | ⁷⁰² Āp. 9. 6. 10. 703 A vispannam B visamtam C visyamtam 704 A agnis 706 Zitiert ist: RV. 5. 24. 1. 707 RV. 1. 22. 13; tam C tvan vgl. Āśv. Prāy. 4a: atho "dvāsitam tāpavasena vişyandamānam agnihotra-dravyam tadā mahī dyauh pṛthivī ca na iti mamtrena āhavanīyasya bhasmāmte ninayet | sthālīgatena homaḥ | tad-abhāve dravyāmtarena homah | atha bībhatse dravye madhyama-palāśa-parnena valmīka-vapāyām prajāpate na tvad etāny anya ity rcā praksipya dravyāmtarena homah || athavā tūṣṇiṃ prakṣipya dravyāṃtareṇa homah | ityamtam 709 Diese und die inzwischenliegenden Worte fehlen 711 Āp. 9. 2. 5; cf. oben Anm. 93 bei B. 710 D palāśaparnena und Agn. Prāy. 8 b: visyandamānam mahī dyauh pṛthivī ca na ity āhavanīyasya bhasmānte ninayet | visyandanam tu pūrvavat | adhiśritā-'vasthāyām pay[o]-yavāgv-ādy-agnihotra-dravya-viṣyamdanena yadā 'gnim prāpyate tadā sthālī-gata-dravyo-'pary udakam upasimcet | athai 'nad dakşinena pāninā 'bhimrsya japati | divam trtīyam devān yajño agāt pūrvahūtau (Ait. Brāhm. 7. 5. 3) | ity etābhyām tata[h] sthālīgatam apsu VOL XXXIII. Part I.

syām sthālyām ⁷¹³ dohayitvā 'dhiśrayed ⁷¹⁴ | adhiśriyamāṇam ⁷¹⁵ ce[t] skanded adhiśritam unnīyamānam ⁷¹⁶ unnītam punar eva sannam ⁷¹⁷ ahutam ⁷¹⁷ skandet ⁷¹⁸ punar ānīyā 'nyām ⁷¹⁹ dohayitvā 'dhiśrityo 'nnīya juhuyāt ⁷²⁰ | prācīnam ced dhriyamāṇam skandet prajapater viśvabhṛtaḥ skannāhutam asi svāhe 'ti ⁷²¹ | dohanaprabhṛtyā homa ⁷²² skandet ⁷²³ samudram tvā

prakṣipet | udvāsite viṣyaṃdane viṣyaṃdanena yadā bhūmiṃ prāpyate tadā mahī dyauḥ bharīmabhir (RV. 1. 22. 13) ity āhavanīyasya bhasma-madhye prakṣipet tataḥ punar-utpattir ubhayatra | 712 ABC uhyamānā; cf. Āp. 9. 5. 7.

713 cf. AP 37. 3. 1 ājyasthālī cyavate pracalati vā ibid. 37. 20. 1 714 Brahm. Prāy. 41 b: yadi duhyaatha cet (udapātram) prabhajyeta.... mānā 'vabhindyād anyām āryakṛtīm prakṣālya punar dohayet. Daß āryakrtīm statt āryattatīm des Textes zu lesen ist, beweist der unmittelbar folgende Komm.: yadi duhyamānā 'vabhimdyād iti brāhmanadarśanād anyām āryakṛtīm ... Agn. Prāy. 6 b: agnihotram adhiśritam sravad abhimamtrayeta | adhiśritam agnihotra-dravyam sthālī-mūlena yadi sravati tadā sravam abhimamtrayeta | garbham sravamtam agadam akarmā 'gnir (akarma nach Aśv. S. 3. 10. 31) parastād (Āp. S. 9. 4. 1) iti bhinnam siktam vā 'bhimamtrayeta (soweit wörtlich gleich Āśv. Prāy. 3 a folg.) sthālī-bhedena vikṣiptam agnihotra-dravyam duṣṭam bhavati | skamdanena ca viksiptam ubhayam yavat skannam tavan-matram dusta[m] bhavati na pātragatam (cf. oben Anm. 724) | samudram vah prahinomi svām yonim api gachata | ariştā asmākam vīrā mayi gāvah samtu gopatāv (Āśv. 3. 11. 6; cf. unten in 4. 4) iti mamtrena dustasyā 'bhimamtranā-'bhimarśane tamtrena kuryāt | tata āpo (!) [']bhyavahareyuh | skanne payasy etad abhimamtranam na bhavati agre vaksyamānatvāt 715 A adhiśravamānam 716 Bei A dittographiert. 717 A sānnamahutam 718 Brahm. Prāy. 42 a B sannamāhutam C samnamamhutam werden folgende Möglichkeiten aufgezählt: yady adhiśritam skamded yad udvāsyamānam yad[y ud]vāsitam yadi vo 'nnīyamānam (?) yady unnīta[m] yadi purah purāhrtam (?) [cf. Komm. zu Āp. 9. 6. 2] homāya punar avanīyād vārunīm nigadya vārunyā "jyam juhuyāt(!) imam me varuņa (RV. 1. 25. 19) ity ādyā ca nigadya tat tvā yāmī (RV. 1. 24. 11) 'ty uttarayā juhuyāt tatra karma pradarśyate; — in den Worten unseres Textes: punar eva ... ahutam skandet kann eine Korruption von yadi purah parahrtam skandet (s. o.) gesehen werden. ⁷²⁰ Āp. 9. 5. 8 f. 721 Vergl. dazu: prajāpater visvabhrti tanvam hutam asi svāhā Āp. 9. 6. 3; Āśv. 3. 11. 11. 722 BCD homā; l.: ā homāt; 723 cf. Āśv. Prāy. 3 b: atha dohanādi-prācī[na]-haranāt prāg yadi skanne samudram va iti mamtrena yad adya dugdham pṛthivīm asṛpta tan mayī 'ti [Āśv. 3. 11. 7] cābhimamtryo 'pāmśu japet | tad apsu praksipya pātragata-śeṣeṇa homaḥ | homā-'samarthe śeṣe 'nyām dugdhvā homaḥ | Der Anfang dieses Passus ermöglicht ein Verständnis, wo nicht eine Rekonstruktion, des obigen Textes; s. auch die unmittelbare Fortsetzung der Āśv. Prāy.: atho 'nnayanādi-pūrvāhuti-paryamtam dugdhā-"di-sādhaprahiņomī 'ty⁷²⁴ apo ⁷²⁵ ninīyo ⁷²⁵ 'd uttamam ity abhimantryo 'd uttamam mumugdhi na ⁷²⁶ ud uttamam varuņe ⁷²⁷ 'ti vāruņy(en)ā ⁷²⁸ "jyā-"hutīr ⁷²⁸ juhuyā[c] ⁷²⁹ | (chāvalī ⁷³⁰ deva)

raṇa-homa-dravye skanne prajāpater viśvabhṛti tanvaṃ hutam asī 'ty [Āp. 9. 6. 3] abhimṛśya apsu prakṣipya homasa[mar]thaśeṣeṇa vāruṇīm japitvā vāruṇyā pūrvāhutiṇ juhuyāt | anya-homakāla-paryaṃtaṃ yajamānasyā 'naśanaṃ bhavati | aśeṣe skanne sthālyāḥ punar-unnayanaṃ kārayitvā pūrvavaj juhuyāt | sthālyām apy abhāve ājyaṃ saṃskṛtyo 'nnīya pūrvavad dhomādi kartavyaṃ | athavā śeṣeṇa juhuyāt punar unnīyā 'śeṣe ājyam aśeṣe iti nimittatraye prakṛtivad dhomaḥ | vāruṇī japo vāruṇī homo 'naśanaṃ ca yajamānasya naimittikaṃ karmatrayaṃ punarhomaṃ ca gāṇagāriḥ || ājyam aśeṣa iti tṛtrīya eva nimittaṃ tat trayaṃ śeṣa-homaḥ punar unnīya homa iti kecit | Āśv. Pray. 4 b: prācīna-haraṇā-'nantaram duste punar-unnayanam ||

724 AV. 10. 5. 23; Ap. 9. 5. 6; daher werden unreine Substanzen dem Wasser übergeben; cf. oben Anm. 58. Āśv. 3. 11. 6; Brahm. Prāy. 41b: samudram vah prahinomity anena mamtrenā 'pa upaninīya nīcau [l.: nīcair] dravyam prāpyam yatra skamdet tad apo ninayed iti brāhmanam yad adya dugdham abhimantrayati . . . Āśv. Prāy.: atha sthālī-bhedād bhinnam skannam vā sādhāraņam agnihotra-dravyam abbimamtrayet | samudram vah gopatāv (Āśv. 3. 11. 6) ity apsu praksipet | 725 AB ayoninīyo C apo minīyo D apo nīnīyo 726 RV. 1. 25, 21. 727 RV. 1. 24. 15; cf. Agn. Prāy. 7 a: āhuti-dvayasyā 'paryāptau anyam dravyam.... juhuyāt | etad dohanā-"dy ā prācīna-haraṇāt | prācīnaharaṇāt prāg agnihotra (l.: °tre) skanne samudram va ity anenā 'bhimṛśya yad adya dugdham (cf. Ap. 9. 5. 6) iti payasi | payo-vyatirikte dravye adhiśrita-'vasthayam skanne vaksyamanam' brahm[an]oktam visyamdane yad abhimarśanam tad bhavati | tatah skannam apo 'bhyavahareyuh | prākṛta eva homaḥ | prajāpater viśvabhṛti tanvaṃ hutam asī 'ti (Āp. 9. 6. 3) tatra skannābhimaršanam šesena juhuyāt punar unnīyā 'śesa ājyam aśesa etad ā homād vāruņīm japitvā vāruņyā juhuyād anaśanam ā 'nyasmād dhoma-kālāt | tata[h] prayogah | prācīna-haranādyuttarāhuti-madhye yady agnihotram skandet tadā prajāpater . . . asīti payo-'bhimarśanam samudram va ity anena tandulādy-abhimarśanam krtvā tatah skannam apo 'bhyavaharet | tatah sruci madhye homa-dvayasya paryāpta-dravyam cetainaiva [l.: cet tenaiva] mātrā-'pacāreņaiva homah nā 'trā 'bhyānayanam | yadi sarvam skandet tadā punar unnīya homah |; vgl. Ait. Brāhm. 7. 3: yasyā "gnihotry upāvasṛṣṭā duhyamānā spandetasā yatra skandayet tad abhimṛśya japet tatra yat pariśiṣṭaṃ syāt tena juhuyād yady alam homāya syād | yady u vai sarvam siktam syād athā 'nyām āhūya tām dugdhvā tena juhuyāt . . .; cf. Āśv. Prāy. 3b: pātra-gatam tad duṣṭam śeṣā-'bhāve dravyāmtarena homah | vārunye dadyādāyāhutīr BC vārunyo nadyād ājyāhutī D vārunyādogdhā-729 Āp. 9. 6. 1; — Brahm. Prāy. 42 b: vārunī prāyaścittam karttavyam varuno vā etat (!) yajñasya grhnāti yad ārchati cf. oben Anm. 724. 730 D °vanī

sāyam [yasya] skanno ⁷³¹ homaḥ ⁷³² syāt ⁷³² prātar nā 'śnīyāt | prāta[r ya]sya skanno ⁷³¹ homaḥ ⁷³³ [syāt] sāyam nā 'śnīyān | (mantraskannam) ⁷³⁴ ced abhivarṣen mitro janān yātayatī ⁷³⁵ 'ti samidham ādhāyā 'nyā(m) dugdhvā punar juhuyād ⁷³⁶ | mitro janān yātayati bruvāṇo mitro dādhāra pṛthivīm uta dyām | mitraḥ kṛṣṭīr animiṣā 'bhicaṣṭe mitrāya havyam ghṛtavaj juhota svāhe 'ti ⁷³⁷ mantra-saṃskṛtam ⁷³⁸ | kīṭā-'vapannam hira-nyagarbha ⁷³⁹ iti valmīkavapāyām ⁷⁴⁰ avanīyā ⁷⁴¹ 'nyāṃ dugdhvā punar juhuyāt ⁷⁴² || 3 || agnihotram ced anabhyuddhṛtam sūryo

731 ABC skanno D skamnnā 732 A homām syāt B homāsyā C homāt D homā syāt 733 BCD homāt cf. Āp. 9. 6. 9; Agn. Prāy. 8 a: varunī-japo vāruna-homo 'naśanam ca | 734 l. vielleicht: 735 RV. 3. 59. 1; Āp. 9. 2. 6 (fast °trasamskrtam; s. im folg. wörtlich übereinstimmend); Āśv. 3. 11. 22; K. Ś. 25. 11. 23. Prāy. 42a: avavṛstam nā mṛd eva kārttakasecanam divyādir adbhih samsarga ity arthah | paṭalādi-dravya-vihṛtair ity arthah...tatra bhūr bhuva svar iti purastād dhoto vīdad ity evam-ādi brāhmaņa-darśanāt | vyāhṛtīr agnihotram iti vo 'ccārya mitra iti pūrvām āhutim juhuyāt parisamāpte tasminn aparahomāmte stome ca parisamāpte 'pare punah (!) ahomo vā 'parayor ity etat sütram etad vratam ichamti | teṣām iha prāg aparahomād anyām dugdhvā 'tha punar agnihotram juhuyāt (!) anyām dugdh[v]e 'ti vā 'n[y]ena dohanam niyamyate | kim tu punar agnihotram vidhīyate anya[d] dravyam upādāya punar agnihotram hotavyam iti payasi vā 'vavṛste niyamah | kim tarhi sarvadravyeşv eva vrşteşu tatra (!) avavrştavasena etat | nai 'tan naimittikam | cf. Agn. Prāv. 9 a: mitro janān vātavati bruvāņa iti samid-ādhanam | sragāte(?) 'gnihotra-dravye vadā varset tadā nimittā-'nantaram mitro juhote 'ty āhavanīye samidham ādadhyāt | tatas tenaiva homah | vgl. Āśv. Prāy. 4b: agnihotra-dravye vṛṣṭir idam (?) ścota (m) ti tadā mitro juhota svāhā || mitrāye 'dam || iti samidamtaram nimittä-'nantaram eva juhuyät | athavä präkṛta-mamtra-sthäne 737 ABC °hote 'ti ayam tamtrah | 738 ABCD mamtram-° 739 AV. 4. 2. 7. 740 ABC vapām 741 Mss. apa° resp. api°. Als Mittel, sich eines unreinen Gegenstandes zu entäußern, gilt das Heraufgießen resp. Aussetzen desselben auf einen Ameisen- oder Maulwurfhügel, das Aufhängen auf Bäumen, das Fortwerfen in Wasser. Letztere drei Arten bei Beseitigung eines Fötus angewendet: K. S. 25. 10, 14, 742 Āśv. 3. 10. 23; Brahm. Prāy. 43 b: kītāvapannam prājā(va)patyarcā valmīka-vapāyām avanīya bhūr ity upatistheta... prājāpatyarcā ... hiraņyagarbha ity etayā apari punah prajāpate na hi tvattānī 'ty etayā.... vişya (?) samvā valmīka-vapāyām kītāvapannam amtahparidhy avavrste vā vidhānam avanayed iti . . .; cf. Agn. Prāy. 5 b: dustāni havīmsy apsu praksipet sarvatra | prajāpate na tvad etāny anya (AV. 7. 80. 3) iti valmīka-vapāyām vā sānnāyyam dustam madhyamena palāśa-parņena juhuyāt | prajāpate ... rāyīnām (!) ity anena svāhākārāmtena mamtrena valmīka-dvāre prasimcet | apsu vā tūṣṇīm |

'bhyudiyād ⁷⁴³ ihai 'va kṣemya edhi ⁷⁴⁴ mā prahāsīr ⁷⁴⁵ mām amum āmuṣyāyaṇam ⁷⁴⁵ iti śamayitvā praṇīya pravṛttā-'tipattau ⁷⁴⁶ maitram carum nirvapet sauryam ⁷⁴⁷ ekakapālam | varo ⁷⁴⁸ dakṣiṇā | 'gnīn upasamādhāya yajamānaḥ patnī vā 'bhuñ-jānau vāgyatāv ⁷⁴⁹ araṇīpāṇī ⁷⁵⁰ sarvāhṇam ⁷⁵¹ upāsīyātām ⁷⁵² | dvayor ⁷⁵³ gavoḥ ⁷⁵³ sāyam agnihotram juhuyād ⁷⁵⁴ | agnaye

743 Brahm. Prāy. 51 a: anuddhṛtam ced abhyudiyād uttarato gārhapatyasya samstīryā 'gnihotra-pātrāni prayujya samstīrya (?) pavitram utpādya pavitre prākṣa . . . (?) sruvam juhūm ājyasthālīm co 'ttaratah prayujya agnihotrasya daśahotrābhi ... rśanāmtam krtvā samsādanāni gārhapatyasya pākayajñadharmeņā "jyam samsrutyo 'ttaratah agnihotrapātrāṇām avasthāpya caturgrhītam grhītvā pavitre gārhapatye akrtvā "jyasthālīm apanīya siddham | 744 Ap. 9. 7. 6. (Die differenzierenden Bestimmungen finden sich in 9. 7. 2 ff.; cf. 9. 7. 10); Āśv. 3. 12. 7. 745 D prahāsīd idam aham amusyāyanam iti 746 A pravrttāpitau B pravrttānipattau C pravrttāpipacau (°tvau?) s. hierzu Āp. 9. 7. 6; — Brahm. Prāy. 58 a folg. behandeln das gleiche Thema; ... prātar agnihotram ced abhyudiyād anv agnir usasām agram akaśad (M. S. 1. 8. 9) ity unnītam abhimamtrayate | (Komm.) prātar agnihotragrahaņāt praņīte gnau prātar agnihotrārtham abhyudiyāt ... na hi sūryābhyudaya eva yasyā 'hutam agnihotram sūryo 'bhyudiyād brāhmaņa-darsanāt tatre 'dam prāyaścittam anusamgam kuryād anv agnir ity unnītam abhimamtrayate brāhmaņadarśanāt anādeśād adhvaryur evābhimamtrayate āhavanī-[yam] yajamāna ihai 've 'ty abhimamtrayate . . . mām amum iti nāma gṛhṇāty āmuṣyāyaṇam iti gotram mām yajñadattam bhāradvāja ity evam anyatrā 'thā 'mum iti . . . prātar vastor iti amtato 'nusajed iti sāyamagnihotra-kālātikrama uktam | hutai maitram carum nirvapet | sauryam ekakakapālam hute hutamātre sadyahkriyā syād iti | imdhānau dampatī vāgyatāv anaśnamtau sarvāhnam upāsīyātām | ... agnisamīpe ... āsīyātām dvayor gavoh sāyam agnihotram juhuyād . . . sāyam patny anvāste na prātar iti patnyā pratar-anvāsanam eva pratisidhyate ... prātar agnihotram ced abhyudiyād . . . anuddhṛtam uddharanād ārabhya prāk pūrvasyā "huter idam prāyaścittam . . . vgl. oben 1. 2. 747 ABCD saurya; cf. Ap. 9. 7. 7. 748 A vanaro B caro; cf. Aśv. 3. 12. 8. 749 Auch der Bruch der Schweigepflicht verlangt Sühne (Āśv. Prāy. 17 a): yatra vāgyamo vihitas tad-bhrese ato devā (RV. 1. 22. 16) iti japed api vā 'nyām vaisnavīm || upāmśu-madhyamā-"dir yatra svaro vihitas tadbhreșe 'dhvaryur ābhir gīrbhir syāma (Taitt. Brāhm. 3. 7. 11. 4-5) svāhe 'ti sruvāhutim juhuyāt | yatra ekaśruty-ādi vihitam tad-bhrese vișnum śrutvā tad eva punah pathet 750 BC arunāpani D arani-751 A sarvātsam BC sarvāhnim 752 B upāsīdhātām; cf. Āśv. vāni 3. 12. 9. 753 BC dvayokamchoh; ddvayor gathoh; verbessert nach Āp. 9. 7. 9. 754 Brahm. Prāy. 47 a: yadi rudrah paśūn abhimanyeta dvayo gavo sthālyā dohane ca dohavitvā samānīya sajūr jātavedā (M. S. 1. 8. 6) iti pūrvām āhutim juhuyāt | dvayor gavyo sthālyā dohanena ca (?) dohayitvā.... atha sthālyām samānīya bhūr bhuvah svar agnivaiśvānarāya dvādaśakapālam puroḍāśam nirvaped | yadi hy ayam divā prajāsu hi manyeta sajūr jātavedo 755 divā prthivyā haviṣo vīhi 756 svāhe 'ti sajūruho 757 vā syāt sajūr agnaye divā prthivyā haviṣo vīhi svāhe 'ti dvādaśarātram agnihotram juhuyād | yadi na viramayed agnaye 758 suśīryatamo 759 juṣasva svāhe 'ty aparam dvādaśarātram 758 niśāyāḥ sāyamāhuter atipattir 760 prātarāśe prātarāhuter āsādyā 'gnihotram ā 761 ta-

hotram sajūr iti co 'kt[v]ā pūrvām āhutim juhuyāt Bl. 48 a: dvayor gavor ekasyā dvayor vā niṣīdane punah prāyaścittam ity upajātam iti kṛtvā prāyaścittam bha[va]ti. Bl. 60 b: dvayor gavoh sāyam agnihotram hutvā...

⁷⁵⁵ Āp. 6. 14. 12. 756 C vrīhi 757 A sajūrudvo B sājūruho D sajūsaho gemeint: sajūr u hai 'va? 758 Statt dieser und der inzwischenliegenden Worte setzt D: niśā 759 A suśirvatapto B suśīrvatamo C sruśīrvatamo 760 cf. K. Ś. 25. 10. 23; Agn. Prāv. 4 b: atha rātreh prathamah praharah sāyamhoma-kālah | daśa ghatikāh prātarhoma-kālaḥ | svakāle pranītesv agnisu (!) uktakālā-'tikrame prāyaścittam ucyate | sāyamkālā-'tipattau ājyam samskrtya caturgrhītam grhītvā āhavanīye juhuyāt | doṣā vast[o]r namah svāhe 'ti maṃtreṇa | parisamūhanādikuśesū 'pasādanāmtam krtvā bhūr bhuvah svar iti japitvā brāhmanāya gām dattvā samid-ādhānā-"di-homa-śeṣam samāpya teṣv evā 'gnişu varunım iştim pürnahutim va kuryat | atha pratah-kala-'tipattau prātar vast(o)r namah svāhe 'ti caturgrhītam hutvā kuśeṣū 'pasādanāmtam krtvā gām dattvā homasesam samāpya (!) āhavanīyam evā 'nugamayen na daksināgnim || punar gārhapatyād āhavanīyam pranayet | ihaiva kṣemya edhi mā prahāsīd [d]evadattam mā bhāradvājam iti praṇayet | atra mamtre yajamāna-nāma istir mitrah sūrya iti devate abhi yo mahinā divam pṛthivīm (RV. 3. 59. 7) | pra sa mitra marto dūrāt (RV. 3, 59. 2) iti mitrasya caror yājyānuvākye | taranir viśvadarśataś anīkam (RV. 1.50.4) iti sūryasya || pūrnāhutyau vā kārye | tato dampatī vāgyatau (s. oben 4. 4) tān evā 'gnīn jvalaya(m)to upāsīyātām | homakāle anaśnamtau ekasyā gor dugdham adhiśritya tasmin dvitīya-gor dugdham ānayet | tenā 'gnihotram hutvā daksināgny-āhavanīyayor na dhāranam | tatah prātahkāle agnihotram hutve 'stih | agnir vratabhrd devatā | tvam agne vratabhrc jātavedaḥ | (A. Ś. 3. 12. 14) | pūrņamāsavad ānyat | pūrņāhutir vā | athā pranītesu homakālātipattau agnīn vihrtyā "jyam samskrtya juhvām caturgrhītam grhītvā manasvatyā "havanīye juhuyāt | evam aneka-kālā-'tipattāv apy esaiva prāyaścittih | atīta-homā api paksa-homa-nyāyena kartavyā ity eke |. Die Versäumnis eines Manenopfers muß rituell gesühnt werden (Agn. Prāy. 19 a): apastambo-'kta-pimdapitryajña-lopa-prāyaścittam | pimdapitryajñā-'tipatti-nimittam caturgrhītenā "jyena saptahotāram hosyāmī 'ti samkalpya caturgrhītam grhītvā | mahā(m)-havir hotā | satyahavir adhvaryuh | acyutapājā agnīt | acyuta-manā upavaktā | anādhṛṣyaś cā 'pratidhṛṣyaś ca yajñasyā 'bhigarau | ayāsya udgātā | vācaspate hṛdvidhe nāman vidhema te nāma | vidhes tvam asmākam nāma | vācaspatih somam mitor ⁷⁶¹ āsīta | saṃsthāpyau ⁷⁶² 'ṃ bhūr bhuvaḥ svar janad [d]oṣā vastoḥ ⁷⁶³ svāhe 'ti juhuyād | atha prātar ahar-aha ⁷⁶⁴ rātrim ⁷⁶⁴ rātrim ity upasthāne syād | agnaye 'bhyujjuṣasva svāhe 'ti sruveṇa gārhapatye juhuyād ⁷⁶⁵ | yasyā 'nnaṃ ⁷⁶⁶ nā 'dyāt ⁷⁶⁶ tasmai brāhmaṇāya ⁷⁶⁷ dadyāt ⁷⁶⁷ adhastāt samidham āharet | smṛtāgnihotrī tiraśco darbhān dakṣiṇāgrān ⁷⁶⁸ kuryād | yasyo 'bhāv anugatau sūryo 'bhinimloced ⁷⁶⁹ abhyudiyād vā 'ranim ⁷⁷⁰ gatā vā naśyeyur ⁷⁷¹ asamārūdhā ⁷⁷¹ vā prakṛtyai

apād mā daivyas tamtuś chedi mā manusyah | namo dive namah pṛthivyai (M. S. 1. 9. 1 Text variiert vgl. TA. 3. 5. 1) svāhā vācaspataye brahmaņa idam ta ity āhavanīye juhoti | Das Verfehlen des richtigen Zeitpunktes ist selbst bei Einzelheiten des Opfervollzuges ominös (Aśv. Prāy. 18 a): vasatkāre anāgate atīte vā..... Noch mehr bedarf das versehentliche Auslassen eines Opfers oder Opfergliedes der Sühne (Äsv. Prāy. 18 b): prayājā-"dy-amgā-'karaņe.... aṣṭau vyāhṛtīś ca sruveṇa juhuyāt | pimdapitryajñā-'karane 'py etat prāyaścittam | tad etat samistayajuşah pūrvam kāryam | sarvatrā 'karane.... Die versäumte heilige Handlung muß nachgeholt werden (ibid.): prāvaścitte krte paścād atītam api karma vai kāryam ity eka ācāryā ne 'ty ane[ke] 'pi vipaścitah | pathikrn-mukhenā 'tipanna-vāgam vā juhuvād iti kecit | tad etad işty-amtarā-"rambhāt prāg yadā tatra kāraņa-vaśān na kṛtam tadā pathikṛn-mukhene 'sty-amtaram kāryam | Auch bedarf es der Sühne, wenn gegen die beim Opfer vorgeschriebene Observanz in irgend einer Weise verstoßen wird (Agn. Pray. 14 a): atha "gneyya iştayo vrata-'tipattau vratapatave vrata-lopa-nimitta eve 'stih kāryā | sāgnāv agnipranayane 'gnivate | oder wenn die heiligen Feuer bei ihrer Anlegung verwechselt werden: yady anyo 'gnir āhavanīyāyatane āhavanīyārtham uddhriyate tam agnim anidhāyai 'va smarati cet tadā "yatanastham uduhye "dānīm uddhrtam nidadhyāt | tathā 'satī 'stir na bhavati | etasminn api pakse yady anapavrtta-karmo 'duhyeta tadā vyāhrtihomah karttavyah | apavrttam tu na kimcid api prāyaścittam | tadā smrtau etasmin pūrva-pranīte nidadhyāt tadā 'gnivate 'stih kāryā ||

761 A amtamitor 762 A samānya BCD sāmāny $^{\circ}v\bar{a}st\bar{a}h$ 764 ABCD °-aha rātrim 765 Brāhm. Prāy. 2 b zitiert als maßgebend für alle Sühnezeremonien: brahmā prāyaścittāni sruveņa juhoty etat sūtram. Agn. Prāy. 19 a: sruveņa juhuyād brahmā | sarvatre 'stika-prāyaścitteşu brahmaiva karttā | Śrautaprāy. Candrikā 1 a: homa-sādhana-pātrā-'nuktau juhuh | caturgṛhītā-"di-viśeṣā-'nuktau juhvām ekagrhītam | vahni-visesā-'nuktāv āhavanīyah | kartr-visesā-'nuktāv adhvaryuh | karma-madhye patitāni prāyaścittāni tu ājyena bha-⁷⁶⁶ A yasyānamnāsyāt B yasyāmnamtādyā C yatyānamnādvāt D vasvānnanādvāt 767 A °davadvād: BCD •vadadvāt 768 BC daksināgnān 769 BC bhimloced; D bhiniproced 770 C °yānim 774 B vyu samāv C yuḥ samāv D yurasamārūdho

"va punar ādadhīta 772 || 4 || iti yajñaprāyaścitte caturtho 'dhyāyah samāptah 773 ||

⁷¹² Āśv. 3. 12. 29 f.; Brahm. Prāy. 51 b. yasyo 'bhā[v]....gārhapatyā-'havanīyāv anugatau sūryo 'bhyastam iyāt abhyudiyād vā punarā-dheyam eva tasya prāyaścittiḥ; K. Ś. 25. 3. 24; cf. Āśv. Prāy. 10 b. gārhapatyā-'havanīyayor nāśe tū 'bhaya-niṣṭha-bhasmanā 'raṇī ayam ta (RV. 3. 29. 10) iti maṃtreṇa saṃspṛśye 'taḥ prathamaṃ jajñe agniḥ svād yoner..... prajānan (Kauś. S. 133. 6) mathitvā gārhapatya ādhāya tata āhavanīyaṃ praṇīya pūrvoktaṃ prāyaścittaṃ [d. h.: die beim Erlöschen des gārhapatya-Feuers angewandte] kuryāt || ubhayor ubhayasāpekṣatvena kramā-'nupatteḥ || tata ubhayatrā 'nvādhāno-'pasthāne || 713 BC lesen statt dieses Kolophons: ity atharvavede vaitānasūtre prāyaścitta-prasaṇge dvādaśamo 'dhyāyaḥ || 12 ||; B beginnt sodann mit: oṃ D ity atharvavede vaitānasūtre prāyaścitta-prasaṇgo dvādaśo 'dhyāyaḥ |